

Літаратура — мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 47 (2508)
ПЯТНІЦА
21
жніўня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 5 кап.

Фота Ул. КРУКА.

Барыс Платонаў... Ён быў чырвонаармейцам, калі грымела тая, грамадзянская. Ён спяваў у школьным хоры. Быў заўзятым артыстам Клуба пралетарскай моладзі — «Беларускай хаткі». І акцёрам Першага БДТ, дзе прайшоў шлях ад выканаўцы эпизядычных роляў да вядучага артыста купалаўскай трупы. Чалавек вялікай душы, грамадзянін, мастак, ён быў сапраўды прыгожым у кожным учынку. Яго прамяністы позірк зачароўваў і абуджаў давер.

Такім яго помняць усе, каму пашчасціла быць знаёмым з ім, бачыць яго на сцэне або ў святочны дзень на трыбуне, гутарыць як з народным абраннікам або кіраўніком тэатра.

Пра яго — такога — чытайце старонкі ўспамінаў на стар. 10.

ПІСЬМЕННІКІ БЕЛАРУСІ — ПАРТЫЙНАМУ З'ЕЗДУ

Новими поспехамі ў працы творчай інтэлегенцыі нашай краіны, як і ўвесь савецкі народ, імкнецца сустрэць XXIV з'езд КПСС. Дзеячы літаратуры і мастацтва, творчыя саюзы лічаць адной з важнейшых задач падрыхтоўкі да партыйнага з'езда — далейшае ўмацаванне і ўсебаковае развіццё творчых сувязей майстроў культуры з жыццём народа, з практычнай камуністычнага будаўніцтва.

Менавіта пра гэта і ішла гаворка на сумесным пасяджэнні сакратарыяту СП БССР і бюро партыйнай арганізацыі пісьменнікаў-камуністаў, дзе абмяркоўваўся шырокі план падрыхтоўкі да з'езда.

— Беларускія пісьменнікі, — сказаў у сваім выступленні І. Шамякін, — ідуць насустрач з'езду, усведамляючы свае вялікую адказнасць перад партыяй і народам, кіруючыся ў сваёй творчасці прынцыпамі партыйнасці і народнасці сацыялістычнага мастацтва.

І. Шамякін адзначыў, што ў літаратараў Савецкай Беларусі ёсць пэўныя здабыткі. Складаныя і важныя грамадзянскія, сацыяльныя праблемы нашага часу падымаліся ў раманам і апавесцях, пазначаных мінулымі годамі. Наша паэзія з'яўляецца жывым працягам таго маналогу, які натхніла вялікіх паэтычных пакаленняў мінулых дзесяцігоддзяў. За апошнія гады ўзбагаціўся новымі творамі такі важны, надзённы жанр літаратуры, як нарыс. Адразюжжэ пасля ліпенскага Пленума ЦК КПСС пісьменнікі рэспублікі заклапочаны і з вялікай цікавасцю паставіліся да тых задач, якія ставяць перад працаўнікамі вёскі. У перыядычным друку з'явіліся публіцыстычныя артыкулы А. Кулакоўскага, У. Юр'евіча, А. Вярцінскага, у якіх усхвалявана гаворыцца, як лепш і эфектыўней выкарыстоўваць багацце роднай зямлі, як пастападарску ашчадна трэба абыходзіцца з ёю. І ўсё ж галоўнае, чым збіраюцца сустрэць гістарычна падзею пісьменнікі Беларусі — гэта іх новыя кнігі.

З новымі творамі ідуць да з'езда Пятрусь Броўка, Янка Брыль, Васіль Вітка, Аляксей Кулакоўскі, Аркадзь Куляшоў, Максім Лужанін, Іван Мележ, Пімен Панчанка, Шліп Пестрак, Алесь Савіцкі, Максім Танк, Тарас Хадкевіч, Кастусь Кір'еянка.

Плённа працуюць над сваімі творамі напярэдадні з'езда пісьменнікі сярэдняга пакалення, сярод якіх — Іван Пташніцаў, Рыгор Баранулін, Барыс Сачанка, Генадзь Бураўкін, Хведар Жычка, Іван Чыгрынаў, Анатоль Вярцінскі.

І. Мележ у сваім выступленні падзяліўся ўражаннямі аб паездцы ў Цюменскую вобласць у складзе групы савецкіх пісьменнікаў. Ён выказаў думку, каб часцей праводзіць творчыя справаздачы пісьменнікаў перад працоўнымі рэспублікі не пасрэдна на новабудовлях, заводах і фабрыках, у калгасах і саўгасах.

— Такія сустрэчы, — сказаў І. Мележ, — яшчэ паўней раскрыюць перад мастакамі слова вялікі і багаты духоўны свет нашых сучаснікаў, будучы спрыяць нараджэнню новых творчых задум, умацаванню сувязей літаратараў з людзьмі працы, з тымі, хто сваімі рукамі стварае матэрыяльны каштоўнасці.

А. Кулакоўскі, падтрымліваючы думкі, выказаныя І. Мележам, падкрэсліў, што рэалізацыя рабочых планаў павінна садзейнічаць перш за ўсё ўзбагачэнню працы мастака, умацаванню яго сувязей з надзённымі задачамі камуністычнага будаўніцтва. Асабліва вялікія задачы перад пісьменнікамі рэспублікі, адзначыў ён, стаяць у галіне больш поўнага адлюстравання жыцця рабочага класа. А. Кулакоўскі прапанаваў правесці сход, на якім грунтоўна абмеркаваць праблемы развіцця драматургіі, пагаварыць аб тым, што Саюзу пісьменнікаў трэба часцей пасылаць пісьменніцкія брыгады па абласцях рэспублікі для напісання нарысаў на сучасную тэму. Ён адзначыў таксама, што сумеснае пасяджэнне партыйных бюро Саюза пісьменнікаў і выдавецтва «Беларусь», дзе ўсебакова абмяркоўваліся пытанні выпуску арыгінальнай мастацкай літаратуры, будзе садзейнічаць творчаму ўздзеянню літаратараў напярэдадні партыйнага з'езда, паслужыць умацаванню кантактаў Саюза пісьменнікаў з выдавецтвам.

— У творчых секцыях саюза, — гаворыць у заключэнне А. Кулакоўскі, — нам трэба пастаянна падтрымліваць атмасферу прынцыповай крытыкі і самакрытыкі, высокай партыйнай патрабавальнасці, змагацца за павышэнне ідэйна-мастацкага ўзроўню твораў літаратуры, прадужаць з'яўленне пасрэдных, шэрых твораў, якія выклікаюць справядліваю крытыку з боку чытачоў.

П. Кавалёў прапанаваў скіраваць дзейнасць перыядычных выданняў Саюза пісьменнікаў на падрыхтоўку да з'езда. У першую чаргу, адзначае ён, гэта адказная і пачэсная задача ляжа на аддзельных нарыса і публіцыстыкі.

Сваімі думкамі аб тым, як актывізаваць работу Саюза пісьменнікаў напярэдадні XXIV з'езда КПСС, падзяліліся таксама М. Аляксееў, Я. Герцовіч, М. Вінагараў, П. Пестрак, М. Ткачоў і інш.

На пасяджэнні былі вылучаны на атрыманне прэміі імя Ленінскага камсамола Беларусі наступныя творы: апавесць «Лёс майго земляка» І. Шамякіна, зборнік паэзіі «Агледазіны» М. Аўрамчыка і апавесць «Самы высокі паверх» А. Савіцкага.

ад пятніцы да пятніцы В'ЕТНАМ У КОЖНЫМ СЭРЦЫ

Сустрэча дружбы і салідарнасці савецкай і в'етнамскай моладзі ў Мінску

Апошнія дні лета. І хаця на лістах календара ніводзін дзень не абзначаны чырвонай фарбай, у сталіцы рэспублікі Мінску сапраўднае свята. У Мінску праходзіць сустрэча дружбы і салідарнасці савецкай і в'етнамскай моладзі. Паездкі ў мемарыяльны комплекс «Хатынь» і на Курган славы чаргуюцца з двухдзённым семінарам «Ленін і моладзь», сустрэчы і мітынгі на прамысловых прадпрыемствах горада з наведваннем футбольнага матчу на стадыёне «Дынама», збор сродкаў ад якога поўнацю перададзены ў фонд падтрымкі В'етнама.

Суровае жыццё ў в'етнамскіх патрыётаў. Але ніхто не зможа зламаць

іх волю, адабраць свабоду. Сотні, тысячы герояў выраслі на гэтай вогненнай зямлі. Тут яны атрымалі сваё першае баявое хрышчэнне, тут яны праславілі свае імёны ратнымі подзвігамі. Сярод іх — слаўны сын в'етнамскага народа

Нгуен Дык Нгіа. На адной з сустрэч яму была падаравана партызанская вінтоўка, як сімвал дружбы і баявой салідарнасці. Уручыў яе гасцю з В'етнама праслаўлены партызанскі камандзір, Герой Савецкага Саюза В. І. Лівенцаў,

Святам мастацтваў братніх народаў стаў урачысты канцэрт у тэатры оперы і балета.

На здымку — Герой Арміі Вызвалення Паўднёвага В'етнама Нгуен Дык Нгіа ў час мітыngu савецка-в'етнамскай дружбы.

Фота М. ЯГОРАВА.

У МИНИСТЕРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКАЙ ССР

ДЛЯ СЕЛЬСКАГА ГЛЕДАЧА

Калегія Міністэрства культуры Беларускай ССР абмеркавала пытанне аб мастацкім абслугоўванні тэатраў і канцэртнымі арганізацыямі сельскага насельніцтва Гродзенскай вобласці.

Намала творчых калектываў набывала за апошнія гады на Гродзеншчыне: гэта і Акадэмічны харавыя капэлы БССР, і Дзяржаўны народны хор БССР, і Дзяржаўны ансамбль танца, і Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, і артысты эстрады. Вяскоўцы пазнаёміліся з новымі спектаклямі, з творчасцю беларускіх кампазітараў і музыкантаў.

Але, як адзначыла калегія, узровень мастацкага абслугоўвання сельскага насельніцтва не адпавядае патрабаванням паставы ліпенскага Пленума ЦК КПСС і не можа быць прызнаны здавальняючым. У 1969 годзе калегія пачыла працаваць у саўгасах Гродзенскай вобласці і была абслужана спецыяльнымі калектывамі. Усё яшчэ недавальніваюча выдзяляецца прапаганда сімфанічнай і камернай музыкі. Рэдка трапляюць на сяло і найбольш значныя спектаклі, якія вызначаюць

рэпертуарны кірунак дзейнасці тэатраў, іх творчае аблічча. Не лепшую прадукцыю прапаноўвае сельскаму глядачу і эстрадныя калектывы.

У творчых калектывах няма прадуманай сістэмы планавання канцэртаў і спектакляў для сельскага глядача. Не прымае неабходных мер і абласное ўпраўленне культуры.

Вядома, якой вялікай сілай з'яўляецца мастацтва ў справе выхавання падрастаючага пакалення. Але спектаклі і канцэрты для дзяцей і школьнікаў на сяло — да гэтага часу з'ява надзвычай рэдкая.

Канцэртная і драматычная калектывы ў большасці свайго выступаюць на адных і тых жа клубных пляцоўках, не выяжджаюць у глыбінныя раёны. Сцэнічныя пляцоўкі дрэнна забяспечаны музычнымі інструментамі. У абласным упраўленні культуры і клубных устаноў няма патрэбнага ўліку мерапрыемстваў, што праводзяць прафесіянальныя калектывы.

Калегія Міністэрства культуры БССР прыняла настанова, у ёй намячаюцца канцэртныя меры на наліжыя

мастацкага абслугоўвання сельскага насельніцтва Гродзеншчыны.

Гродзенскаму абласному ўпраўленню культуры (гав. Лыскоў) і дырэктару Беларускай дзяржаўнай філармоніі (гав. Шаўчук) прапанаваў прыняць тэрміновыя меры, каб ліквідаваць недахопы ў абслугоўванні сельскага насельніцтва Гродзенскай вобласці.

Філармонія, тэатры і канцэртныя арганізацыі разам з абласнымі ўпраўленнямі культуры павінны строга планавалі, аператыўна кіраваць і весці ўлік мастацкага абслугоўвання сельскага раёнаў рэспублікі спектаклямі і канцэртамі. Мяркуюцца ахапіць у 1971 г. мастацкім абслугоўваннем усе калгасы і саўгасы, якія маюць сцэнічныя пляцоўкі больш чым на 100 месц. Будучы забяспечаны рэгулярныя выезда тэатраў і канцэртных калектываў ва ўсе вобласці і раёны рэспублікі. Будзе наладжана планавая і сістэматычная работа па мастацкім абслугоўванні дзяцей і школьнікаў сельскіх раёнаў.

Асаблівае ўвагу калегія звярнула на пашырэнне і паліпашэнне канцэртаў філармонічнага плана. У рэпертуары ж тэатраў будучы ўключыцца, як мінімум, адзін-два спектаклі, разлічаныя на малую сцэнічную пляцоўку. Дав абслугоўвання сельскага насельніцтва фарміруюцца новыя эстрадныя і канцэртна-лекцыійныя брыгады.

Тут экспанавалася больш 237 букетаў розных гатункаў кветак, макеты зон азелянення Беларускай сталіцы.

Вялікую і разнастайную калекцыю кветак прадставіла на выставку аматар-кветкавод Н. Філіповіч. Яе букеты «Рускае поле», «Намчыць аб Гагарыне», «Зорныя браты», «Дружная сям'я» прышліся на густу аўтазавадцам.

...АДПРАУЛЕНА
У Лейпцыг на Міжнародна кірмаш вялікая колькасць тавараў, якія вырабляюцца на прадпрыемствах нашай рэспублікі. На кірмашы спецыяльна вырабляюць кераміку, фарфары і фанісу вакажучыя ілістры і фанісу фарфараванага запява. Ткачы з Брэсцкай і Віцебшчыны падрыхтавалі экспазіцыю дыялянавых вырабаў. Сярод работ — дывані з партрэтаў У. І. Леніна.

...СТАРТАВАУ
У Ліені (Латвійская ССР) ўсеазаоны фестываль самадзейных эстрадных ансамбляў «Янтар Ліені — 70».

ЭКСПЕДЫЦЫЯ ЭТНОГРАФАУ

Па раёнах Мінскай, Гродзенскай, Брэсцкай абласцей праішоў сёлета маршрут этнаграфічнай экспедыцыі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Гэта быў заключны выезд вучоных, звязаны са зборам матэрыялаў для рэгіянальнага гісторыка-этнаграфічнага атласа Беларусі, які адлюструе многія бакі жыцця народа за апошнія стагоддзі.

Частка супрацоўнікаў экспедыцыі збіраў матэрыялы па традыцыйных жанрах Беларускай народнай музыкі. Запісана звыш 70 мелодый і тэкстаў песень. У Брэсцкай вобласці запісаны старадаўнія танцы «Мяццэдачка», «Дудачка», а ў вёсцы Харошкі на Магілёўшчыне — танцы «Падушачка», «Субота», «Чыжык».

Сабраныя за апошнія чатыры гады матэрыялы ўвойдуць у 98 этнаграфічных карт атласа, у якіх будучы паказаны ступені пашырэння і бытвання розных з'яў культуры Беларусі.

БЕЛТА.

У ГЭТЫЯ ДНІ

...АДКРЫЛАСЯ

У Маскве ў выставачнай зале Саюза мастакоў СССР грунтоўна выстаўка мастакоў Мінска. На ёй экспануюцца новыя работы народнага мастака рэспублікі В. Цірко, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Паслядовіча, мастакоў М. Савіцкага, У. Стальманьонка, Г. Вапшчанкі, Л. Дударэні, А. Кашкурэвіча, Г. Пацляўскага.

...ПАЧАУСЯ

месячнік малодзёнай кнігі прысвечаны 50-годдзю ЛКСМ Беларусі. Ва ўсіх кыргарых рэспублікі, на прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, навуцальных устаноў наладжаны продаж грамадска-палітычнай і мастацкай літаратуры. Сярод кніг — творы І. Шамякіна,

М. Танка, Я. Скрыгана, Р. Барануліна, Б. Спірычана, С. Шушкевіча і іншых беларускіх пісьменнікаў, якія ў дні месяцаніка сустрэнуцца з чытачамі.

...НАВАСЕЛЛЕ

Адвядзвалі работнікі ўсіх рэспубліканскіх і гарадскіх службаў «Саюздруку». У гэтыя дні на вуліцы Валадарскага аддзелены ў эксплуатацыю новыя пяціпавярховы будынак, першы паверх якога займае зраз самы вялікі ў рэспубліцы магазін па продажы газет і часопісаў.

...АДБЫЛАСЯ

У Жодзінскім ДOME культуры Беларускага аўтазавада выстаўка кветак, якую арганізавала гарадское аддзяленне таварыства аховы прыроды.

ПРАЦОЎНЫЯ Беларусі зараз шырока абмяркоўваюць рашэнні ліпенскага Пленума ЦК КПСС і XV Пленума ЦК КПБ, якія глыбока і ўсебакова прааналізавалі вынікі развіцця сельскай гаспадаркі за чатыры гады пяцігодкі і вызначылі напрамкі, метады і сродкі далейшага ўздыму сельскагаспадарчай вытворчасці ў сучасных умовах.

Гэтаму пытанню быў прысвечаны таксама адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў БССР, які адбыўся 18 жніўня. З дакладам «Рашэнні ліпенскага Пленума ЦК КПСС і задачы пісьменніцкай арганізацыі» выступіў на ім сакратар ЦК КПБ У. Ф. Міцкевіч.

Як адзначыў дакладчык, абмеркаваныя Пленумамі ЦК КПСС і ЦК КПБ праблемы і рашэнні іх набываюць асаблівае значэнне ў святле падрыхтоўкі да XXIV з'езда КПСС, які падвядзе вынікі дзейнасці партыі за справядлівы перыяд і распрацуе праграму далейшага камуністычнага будаўніцтва.

У. Ф. Міцкевіч, гаворачы пра вынікі развіцця сельскай гаспадаркі за 1966—1969 гг. у краіне, адзначыў, што ў нашай рэспубліцы валавая прадукцыя сельскай гаспадаркі за гэтыя гады ўзрасла на 42 працэнты, а прадукцыйнасць працы — на 45 працэнтаў. За гэты час вялікія змены адбыліся і ў другой важнейшай галіне сельскай гаспадаркі — жывёлагадоўлі. Сярэдні гадавы аб'ём вытворчасці мяса павялічыўся ў калгасах і саўгасах рэспублікі на 60 працэнтаў, малака — на 58, як — больш чым у два разы ў параўнанні з мінулым чатырохгоддзем.

— Дасягнуты поспехі ў развіцці земляробства і жывёлагадоўлі за мінулыя чатыры гады, — падкрэслівае дакладчык, — гэта вынік курсу партыі на хімізацыю, меліярацыю земляў і комплексную механізацыю сельскагаспадарчай вытворчасці, гэта вынік палітыкі, якая была выпрацавана на XXIII з'ездзе і пленумах ЦК.

Значнае павелічэнне капіталаўкладанняў у сельскую гаспадарку, забеспячэнне яе сельскагаспадарчай тэхнікай, садзейнічалі ўмацаванню эканомікі калгасаў і саўгасаў, палепшэнню ўмоў жыцця працаўнікоў сяла. Павялічыліся рэальныя даходы калгаснікаў і рабочых саўгасаў, уведзены пенсіі і іншыя віды сацыяльнага забеспячэння членаў калгасаў, расшырылася сетка клубна-бібліятэчных, прафсаюзна-гандлёвых і бытавых абслуг насельніцтва сельскай мясцовасці.

Ліпенскі Пленум ЦК КПСС і XV Пленум ЦК Беларусі, адзначае дакладчык, вызначылі шляхі і сродкі далейшага павышэння эканамічнай эфектыўнасці сельскай гаспадаркі на аснове развіцця матэрыяльна-тэхнічнай базы калгасаў і саўгасаў, хімізацыі і шырокай меліярацыі земляў, уздыму культуры земляробства і жывёлагадоўлі.

Далей дакладчык гаворыць пра тое, што ў Беларусі ў новай пяцігодцы на вытворчасць будаўніцтва і набыццё новай тэхнікі, жыллёва-і культурна-бытавое будаўніцтва ў сельскай гаспадарцы выдзяляецца сродкаў амаль у два разы больш чым у бягучай пяцігодцы. Гэта дасць магчымасць павялічыць вытворчасць збожжжа і мяса ў 1,6, а малака — у 1,5 раза.

Але карэнай праблемай развіцця сельскай гаспадаркі, падкрэслівае дакладчык, было і застаецца павелічэнне вытворчасці збожжжа. У будучай пяцігодцы сярэднегадавую вытворчасць збожжжа ў краіне плануецца дасягнуць прыкладна да 195 млн. тон. У рэспубліцы наша практычная лямпа на вытворчасці збожжжа вызначана. У 1975 годзе сельская гаспадарка рэспублікі павінна даць не менш 7 млн. тон зерня. Гэта значыць, што ў цэлым па рэспубліцы мы павінны весці барацьбу за атрыманне ўраджаю збожжжа 27—28 цэнтнераў з гектара.

Дакладчык падрабязна спыняецца на тых праблемах, якія трэба вырашыць, каб забяспечыць атрыманне высокага ўраджаю, гаворыць пра тую ролю, якую павінны адыграць у гэтай справе далейшае ўдасканаленне структуры збожжавых, выкарыстанне толькі высокапрадукцыйных гатункаў, эфектыўнае выкарыстанне мінеральных угнаенняў, меліярацыйнае будаўніцтва, пра забеспячэнне калгасаў і саўгасаў поўным наборам сельскагаспадарчых машын; падкрэслівае важнасць і неабходнасць вырошчвання ва ўмовах Беларусі такіх культур, як бульба, лён, цукровыя бурякі; спыняецца на меліярацыйна-забалочаных землях і эфектыўнасці іх выкарыстання.

Бягучая пяцігодка, гаворыць У. Ф. Міцкевіч, з'явілася перыядам поўнага пераадолення адставання жывёлагадоўлі. Развіццё жывёлагадоўлі ў нейкай меры стрымліваў недастатковы ўзровень рэнтабельнасці вытворчасці

прадуктаў жывёлагадоўлі. ЦК КПСС палічыў метаэагодным павысццё матэрыяльна-зацікаўленасць калгасаў і саўгасаў у павелічэнні вытворчасці і продажу дзяржаве прадуктаў жывёлагадоўлі.

Дакладчык спыняецца на мерах, якія цяпер забяспечваюць калгасы і саўгасы магчымасць мець дастатковую рэнтабельнасць вытворчасці прадуктаў жывёлагадоўлі, звычайна, што новыя закупачныя цэны на іх устаноўлены без павышэння рознічных цэн на мяса, малака і іншыя прадукты; гаворыць аб тым, што ў будучай пяцігодцы калгасы і саўгасы павінны даваць у разліку на сто гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў не менш як сто цэнтнераў мяса (у жывой вазе) і пяцьсот цэнтнераў малака.

— Такім чынам, — зазначае тав. Міцкевіч, — будучая пяцігодка павін-

нальня праблемы жыцця сённяшняга сельскага працаўніка.

Духовныя і маральныя каштоўнасці сучаснага земляроба, яго ўнутраны свет, вытокі якога ў глыбокіх народных традыцыях, значнасць сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў сучаснай вёскі — вось што патрабуе ад пісьменнікаў увагі і паўнацэннага мастацкага асэнсавання.

Мы з вамі былі сведкамі таго, як на працягу, скажам, пяцідзесятых гадоў наша літаратура засяродзіла сваю ўвагу пераважна на жыцці вёскі. Савецкія пісьменнікі палічылі тады сваім грамадзянскім абавязкам сродкам мастацтва прыняць удзел ва ўздыме сельскай гаспадаркі і змаглі таленавіта адлюстраваць жыццё тагачаснага сляняства. Тут можна прыгадаць творы Івана Шамякіна і Івана Мележа, Янік Брыля і Тараса Хадке-

ПРАБЛЕМЫ СУЧАСНАЙ ВЁСКИ І ЛІТАРАТУРА

З адкрытага партыйнага сходу Саюза пісьменнікаў БССР

на стаць этапам далейшага ўздыму сельскай гаспадаркі рэспублікі, у тым ліку яго асноўнай галіны — жывёлагадоўлі, этапам выхаду на сапраўды высокія рубяжы, якія адпавядаюць сучасным дасягненням навукі і перадавой практыцы.

Гэта патрабуе ад усіх кадраў сельскагаспадарчай вытворчасці аператыўнага і творчага ўнаранення прарэсіўнай тэхналогіі, якаснага пераўтварэння статку, пераводу жывёлагадоўлі на прамысловую аснову, а таксама новага падыходу ў арганізацыі кармавой вытворчасці, у аснове якой павінна быць барацьба за высокую якасць кармоў, за максімальнае накапленне і захаванне іх спажывальных рэчываў.

— Каб паспяхова развіваць вытворчасць на базе комплекснай механізацыі, аўтаматызацыі і электрыфікацыі, — гаворыць дакладчык, — неабходна перш за ўсё ўзняць прафесійна-агульнаадукацыйны ўзровень калгаснікаў і рабочых саўгасаў. Усё большыя масы працаўнікоў вёскі авалодаюць тэхнічнымі ведамі, удасканалюць вопыт кіравання складанай тэхнікай. Ад механізатарскіх кадраў, іх кваліфікацыі і прадаўнасці залежыць поспех усіх нашых планаў. Разлікі паказваюць, што ў 1975 годзе ў калгасах і саўгасах рэспублікі павінна працаваць каля 250 тысяч механізатараў усіх спецыяльнасцей. Таму для партыйных, савецкіх і сельскагаспадарчых органаў адной з важных праблем у сучасны момант з'яўляецца праблема падрыхтоўкі і замацавання механізатарскіх кадраў.

Тыя велічыні пераўтварэнні, якія зараз адбываюцца ў сельскай гаспадарцы, не могуць не кранаць сваёй глыбінёй і маштабнасцю баявых памочнікаў партыі — пісьменнікаў, адзначае дакладчык. Дзеянні нашай літаратуры і мастацтва, гаворыць ён, сталі часцей бываць сярод працаўнікоў вёскі, выступаць перад імі з сваімі творамі ў самых глыбінных раёнах рэспублікі.

— Але кожнаму зразумела, — падкрэслівае У. Ф. Міцкевіч, — што такіх кантактаў не вычэрпваюць цалкам праблемы «пісьменнік і жыццё сучаснага сяла». Наш час патрабуе перш за ўсё новых твораў аб працаўніках вёскі, а іх, на жаль, пакуль што з'яўляецца вельмі мала. Нашы тоўстыя часопісы наогул не надрукавалі ні аднаго буйнога твора на гэтую тэму за мінулыя гады. Выклікае трывожу той факт, што ў літаратуры амаль знікла тэма сучаснай вёскі, знік вобраз цяперашняга працаўніка сяла з яго новым адчуваннем сябе як гаспадара і ўдзельніка вялікай калектыўнай справы.

А між тым, у час сустрэч з пісьменнікамі працаўнікі палёў выказваюць ім свае строгія, але справядлівыя прэтэнзій. Яны не патрабуюць — напішыце, маўляў, абавязкова раман пра дзярак ці апошні аб трактарыстах... Але яны чакаюць буйных таленавітых твораў, якія глыбока асвятлялі б сацыяльныя, эканамічныя і ма-

віча, Піліпа Пестрака і Міколы Ракітнага, Аляксея Кулакоўскага і Алеся Савіцкага, Ігната Дуброўскага і інш.

За апошні час цікавасць пісьменнікаў да жыцця вёскі чамусьці паслабела. Гаворачы аб праблемах сучаснай «вясковай» прозы, «Літаратурная газета» ад 12 жніўня г. г. справядліва пісала ў перадавым артыкуле: «Змены ў сучаснай калгаснай вёсцы настолькі імклівыя, складаныя і, галоўнае, нязвыклыя для многіх пісьменнікаў, што яны патрабуюць часам ломкі пісьменніцкай псіхалогіі, вучобы, правэркі і пераправэркі жыццёвага вопыту. Справа ў тым, што многія пісьменнікі ведаюць вёску перш за ўсё па ўражаннях свайго юнацтва, калі яны самі былі актыўнымі ўдзельнікамі пераўтварэнняў на вёсцы. Гэта вёска — з яе пазыій, праблемамі, дасягненнямі і цяжкасцямі і дагэтуль жывіць творчасць некаторых з іх. Але каб глыбока пранікнуць у жыццё сучаснай вёскі, уражанняў і ўяўленняў, сфарміраваных у мінулым, — былога біяграфічнага, уласнага жыццёвага вопыту ўжо недастаткова. Тут неабходна творчае абнаўленне пісьменніка — абавязак для любога сапраўднага мастака вечны і пасталны».

— У нас амаль адсутнічаюць творы пра сённяшні дзень нашай вёскі, якая за апошнія чатыры-пяць гадоў пайшла далёка наперад па ўсіх лініях свайго сацыяльна-эканамічнага развіцця, а літаратура, тэатр, кіно і іншыя галіны мастацтва недастаткова цікавіцца жыццём сучаснага сельскага працаўніка, абставінамі, у якіх ён жыве, — гаворыць дакладчык. — Ці варта пераконваць, як важна для пісьменніка ўменне расказаць новае ў вясковай рэчаіснасці, якое толькі і можа спрыяць з'яўленню сапраўднай кнігі, п'есы, кінафільма!

«Урокі рэвалюцыйнага жыцця», пра якія так пранікнёна пісаў некалі Уладзімір Ільч, варта браць непасрэдна ў калгасах, саўгасах, там, дзе ў працэсе стварэння матэрыяльных каштоўнасцей ідзе грандыёзная работа па выхаванні і фарміраванні камуністычнага характару. Менавіта там трэба шукаць пісьменнікам тэмы і героі для сваіх мастацкіх твораў.

Сучасны стан нашага праблемнага нарыса на вясковую тэму, гэтага найбольш аператыўнага жанру, не адпавядае таксама запатрабаванням часу. Нават значныя дасягненні ў гэтай галіне асобных аўтараў, такіх, як Вера Палтаран, Ігнат Дуброўскі і інш. толькі часткова выпраўляюць становішча.

У заключэнне тав. Міцкевіч сказаў: — Цэнтральны Камітэт кампартыі Беларусі ўпэўнены, што сённяшняй вёска дачакаецца сваіх пісьменнікаў — таленавітых удумлівых, здольных не толькі разабрацца ў жыцці сучаснай калгаснай вёскі, у тых якасных новых пераўтварэннях, якія перажывае яна, але і зоймуць актыўную пазіцыю барацьбіта за ўсё новае, перадавое. Мы спадзяёмся, што пісьмен-

нікі Савецкай Беларусі вызначаць сваё месца ў барацьбе за перабудову сельскай гаспадаркі рэспублікі і ўносяць свой важкі ўклад у выкананне рашэнняў ліпенскага Пленума ЦК КПСС і XV Пленума ЦК КПБ.

Пісьменнікі, што прынялі ўдзел у абмеркаванні даклада, з вялікай зацікаванасцю і зацікаўленасцю гаварылі аб тым, якія адказныя задачы паўстаюць перад літаратарамі рэспублікі ў святле рашэнняў ліпенскага Пленума ЦК КПСС і XV Пленума ЦК КПБ.

У прыватнасці, П. Пестрак адзначыў, што сацыяльна-эканамічныя змены, якія адбываюцца зараз у сельскай гаспадарцы, закранаюць самае істотнае — псіхалогію вясковага працаўніка, што выкананне рашэнняў пленумаў будзе спрыяць яшчэ большаму збліжэнню горада і вёскі. Патрэбны абавязак пісьменніка, сказаў ён, грунтоўна і ўсебакова вывучаць і асэнсоўваць працэсы, якія адбываюцца зараз на вёсцы, тое новае, што нясе тэхнічнае пераўзбраенне сельскай гаспадаркі, асабліва змены ў адносінах паміж людзьмі, іх побыце, змены ў самой псіхалогіі сучаснага хлебараба. Толькі ў такім разе можна чакаць ад пісьменніка стварэння праўдзівых і хваляючых твораў.

— Той, хто часта бывае ў сельскай мясцовасці, — сказаў у сваім выступленні А. Слесарэнка, — не можа не заўважыць, як вырас агульнаадукацыйны ўзровень вясковага працаўніка, як пашырыўся дыяпазон яго ведаў, як узраслі яго запатрабаванні. Выкананне рашэнняў ліпенскага Пленума ЦК КПСС будзе садзейнічаць яшчэ большаму росту дабрабыту савецкіх людзей.

Іван Мележ, адзначыўшы вялікае значэнне, якое мае адкрыты партыйны сход, на якім пісьменнікі шырока абмяркоўваюць праблемы сучаснай вёскі, сказаў:

— Мяне асабліва ўразаў паездка ў Жыткавіцкі раён Гомельскай вобласці. Там я пераканаўся, што мы цяпер сам тып кіраўніка сельскагаспадарчага калектыву. Гэта людзі глыбокіх і грунтоўных ведаў, людзі новай фармацыі. Сустрэча з імі — вялікая радасць. Крытыку, якая прагучала ў дакладзе ў наш адрас, трэба прызнаць справядлівай. Сапраўды, вельмі рэдка ў нас з'яўляюцца значныя хваляючыя творы, у якіх вобраз сучаснага хлебараба абмаляваны ва ўсёй сваёй велічы і прыгажосці. Гэта ідзе ад таго, што мы цураемся такога баявога жанру, як нарыс, рэдка бываем там, дзе вядзецца напружаная барацьба за новы ўраджай, недастаткова ведаем праблемы, якія хваляюць сёння працоўных калгаснай вёскі.

Далей І. Мележ расказаў пра мепрапрыемствы, якія распрацаваны на сумесным пасяджэнні сакратарыату і партбюро Саюза пісьменнікаў, па дастойнай сустрэчы XXIV з'езда партыі, заклікаў усіх пісьменнікаў прыняць актыўны ўдзел у асветленні пытанняў жыцця сельскай гаспадаркі ў публіцыстычных артыкулах, нарысах, у выступленнях па радыё і тэлебачанні і непасрэдна ў працоўных калектывах.

М. Лужанін у сваім выступленні, адзначыўшы вялікую ролю дакументальнага кіно ў прапагандзе перадавых метадаў працы, новых форм земляробства і жывёлагадоўлі, спыніўся на недахопах, якія маюць месца ў развіцці нашага кінамастацтва.

П. Кавалёў і М. Крутавых заклікалі пісьменнікаў да больш грунтоўнага вывучэння праблем сённяшняй вёскі шляхам працяглых творчых камандзіровак у самыя глыбінныя раёны рэспублікі.

— Мне здаецца, што тыя пытанні, якія сёння мы разглядаем на адкрытым партыйным сходзе, не пакінулі нікога раўнадушным, — сказаў І. Шамякін. — Сапраўды тыя змены, якія закранаюць жыццё сучаснай вёскі, наводзяць на роздум, хваляюць сваёй маштабнасцю і глыбінёй. Перад пісьменніцкай арганізацыяй рэспублікі паўстаюць новыя задачы. Іх можна вырашыць толькі ва ўмовах трывалых сувязей з жыццём працоўнага сляняства. Будзем жа лічыць наш сход пачаткам павароту пісьменнікаў да сучаснай тэмы, да тых праблем і клопатаў, якімі жыве наш народ. Будзем чакаць, што пісьменнікі ўзбагацяць нашу літаратуру новымі творамі, вартымі чалавека-працаўніка, — стваральніка новых матэрыяльных каштоўнасцей, чалавека-барацьбіта за перамогу нашых ідэалаў.

Сакратар ЦК КПБ тав. Міцкевіч адказаў на шматлікія пытанні прысутных.

Па разгледжаным пытанні сход прыняў адпаведную пастанову.

«СВІНАГОРСК». ● КАСІ, КАСА, ПАКУЛЬ РА-
СА! ● ПРА ШТО СПРАЧАЮЦЦА СТАРШЫНІ.
● ХОБІ ПЯТРА МАЙСЕВІЧА.

«Паехалі!..». Шчарбакоў садзіўся за руль, я побач. Мы ехалі ў «Свінагорск» (другая назва — «Свінаград»), як тут жартаўліва назвалі новую ферму ў Валокіях. Для такой назвы ёсць падстава. На адлегласці, калі пад'язджаеш, бачыш: бялеюць на пагорку, абнесеныя агароджай, акуратныя, ахайныя будынкі з доўгімі радамі акенцаў. Калі ўязджаеш на тэрыторыю (прахадная, вароты, надпіс: «Уваход і ўезд пастароннім забаронены»), бачыш: трубы, люкі, на дзвярах памяшканняў шылдачкі: «Цэх першы», «Цэх другі», пры ўваходзе белы слой вапнавай мукі, уздоўж сцен... кветкі. Кветкі на ферме! Такага яшчэ не бачыў.

На ферме тысячы свіней, але людзей амаль не відаць, ніякай мітусні-бегатні, ніякага шуму і зноў. Усе работы механізаваны. Не ферма, а сапраўдная фабрыка свініны. Загадвае гэтай фабрыкай заатэхнік Марыя Хваль — прыгожая, смуглая жанчына. Яна добра ведае сваю справу. Тым не менш Пётр Майсеевіч амаль кожны дзень, хоць на хвіліну, заглядае сюды. Ферма, будаўніцтва якой ён аддаў шмат сіл, — яго асобы клопат.

Мы ехалі ў Страччу, дзе пачыналася закладка сенажу. Перад гэтым я бачыў, як у фазе Дома культуры (ён побач з будынкам праўлення) галоўны заатэхнік Іван Хваль з сваімі памочнікамі разматваў і склейваў сінтэтычную плёнку. Плёнка патрэбна была для нарыхтоўкі сенажу. Справа новая, і старшыня непакоіўся: ці ўсё будзе добра? Ці так, як трэба, зробіць? Ці хопіць плёнка?

Мы ехалі паглядзець, як працуе прэспадборшчык. Была ў разгары касьба, убіралі канюшыну (у «Зары» сеюць шмат траў). Убіралі не ўручную — ні касы, ні грабляў, знаёмых з дзяцінства, я не бачыў, — адна тэхніка. У калгасе ўжо прывыклі да сенаборачных механізмаў — касілак, грабляў, стагакідаў. Але прэспадборшчык, якім канчаткова завяршалася механізацыя сенаборкі, апрабаваўся ўпершыню. Непакінуўся Пётр Майсеевіч, цікава было паглядзець і мне, і мы глядзелі... Трактар цягне прэспадборшчык уздоўж валька канюшыны, вальок захопваецца, і праз некалькі секунд са шнека выштурхоўваецца туга перавязаны цюк сена. Бяры і нясі. Мы засякаем час, назіраем: рытмічна, праз кожныя дваццаць пяць секунд, вылітае новы цюк. Я пераводжу погляд на Шчарбакова. Задаволены!

— Вось гэта і ёсць комплексна-механізаваная сенаборка, — гаворыць ён. — Гэта табе — не касі, каса, пакуль раса. Каса нам не патрэбна, ды і раса таксама. Чым менш часу ідзе на сушку, тым хутчэй убіраем і стагуюм... Як гэта вы там пішаце? «Водар?» Што гэта такое? Пах ці не?..

І калі назаўтра я прачытаў у карэліцкай раённай газеце «Польмя»: «Толькі-толькі выглянула сонца, і заіскрылася, зайграла мірыядамі вясёлых зямля. Зярыністым, буйнымі кроплямі блішчыць, пераліваецца на гонкім травастой раса, янтарнымі водбліскамі красуецца на аўсе, жыцце. Звіняць косы, сакавітая трава роўнымі пракосамі кладзецца на абмежках. Звон нос абуджае ўсё наваколле». Калі я прачытаў гэты пастычны запеві партыяку «Зялёны паток», то расмяяўся. Так ён не адпавядаў таму малюнку, які я наглядаў напярэдні ў «Зары».

Новыя дарогі. Новая тэхніка. Новая арганізацыя працы (не брыгады, а вытворчыя ўчасткі, звонкі канчатковай прадукцыі з аплатай працы за рэальныя вынікі на вырошчванні буракоў і г. д.). Новая ферма. Новы Дом культуры. Новы парк. Новыя хаты. А ў хатах у кайшоўцаў — новая абстаноўка: тэлевізары, халадзільнікі, газавыя пліты, пральныя машыны. Новая лазня (у пятніцу жаночы дзень, у суботу — мужчынскі). Новыя магазіны. І новыя звычкі. Пра іх мне раскавае Іван Бірук. Ён сам мясцовы, усё ведае, умее раскаваць. І ад яго я даведаўся, як у вёсцы глядзяць тэлевізар, як пачынаюць ужо дзяліць абыд на першую, другую страву, як патрохі пазнаюць смак у сухым віне і г. д.

Словам, вёска абнаўляецца. Абнаўляецца яе гаспадарка, яе вытворчасць, абнаўляецца і яе быт. І ў гэтым, я павінен сказаць, вялікая заслуга Шчарбакова. Усё новае — яго слабасць, ці лепш, сказаць, яго сіла. Ён можа сесці за руль і праехаць па бліжэйшых гаспадарках з адной мэтай — паглядзець, ці няма ў іх чаго новага. Мне нават вдалося, што ён раўніва сочыць: не абскакаў бы яго хто ў чым-небудзь... І справа тут, вядома, не ў нейкім наўным імкненні выглядаць лепш, а ў радыяльнам гаспадарчым разліку. І яшчэ, я думаю, — у паўнай жыццёвай філасофіі, без якой цяжка ўявіць сапраўднага кіраўніка, і сэнс якой *Заканчэнне. Пачатак у мінулым нумары.*

заклаеца ў тым, што трэба шукаць, эксперыментавалі, дзяржаць. Бо без гэтага няма абнаўлення, няма новых форм жыцця і гаспадаршчы, няма руху наперад. А без руху наперад — застоі. Не, Шчарбакоў і застоі несумяшчальныя.

Пётр Майсеевіч, калі мы выязджалі з ім за межы калгаса, пазнаёміў мяне з некаторымі сваімі калегамі — з Сяргеем Іосіфавічам Аўдзейчыкам, Адамам Адамавічам Гарбатыўскім, Мікалаем Мікалаевічам Лейкам.

Я гутарыў з імі, слухаў іх размовы, іх спрэчкі. І вось тут я ўбачыў сённяшніх старшынь з нечаканага для сябе боку: яны горача заспрачаліся аб тым, удала ці няўдала аформлена фазе Дома культуры ў Аўдзейчыка (мы былі ў яго калгасе Імя Чарняхоўскага). Пятру Майсеевічу не вельмі падабалася афармленне, ён знаходзіў яго занадта нідкім. Сяргей Іосіфавіч адстаіваў, прыводзіў свае доказы. Спрэчка яшчэ доўга працягвалася і за чаем у Аўдзейчыка, але ўжо выйшла за перша-

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

НЕ ГЛЯДЗІ
ПОЛЕ
З КРАЮ...

пачатковыя рамкі. «Калгаснікі павінны ведаць жыццё, — страсна пераконваў Сяргей Іосіфавіч — павінны слухаць музыку... Ты вольны мне скажы, хто напісаў «Сільву»? — гэта ён рашыў паддзец Шчарбакова. Той аджартаваўся. — Не, ты мне слажы ўсё ж, — гарачыўся Аўдзейчык, — хто аўтар «Сільвы»?.. А не толькі мы з табой, нашы калгаснікі павінны ведаць і разумець музыку...».

Потым мы з Пятром Майсеевічам успаміналі гэтую размову. Ён цёпла, па-сяброўску раскаваў пра Аўдзейчыка: «Цікавы чалавек... Разумны... Любіць музыку. Шмат чытае». Шчарбакоў, дарэчы, заўсёды, калі гаварыў пра людзей, з якімі знаёміў, даваў: «Чытае — не чытае».

Дома ў Пятра Майсеевіча шмат кніг, у тым ліку і старых. Апошнія — адно з яго захапленняў (ён калекцыяніруе, напрыклад, яшчэ і запальнічкі, аўтаручкі). Але захапленне не зусім бязматнае. Я глядзеў том «Руская вёска ўчора і сёння». У ім закладні, падкрэсліванні: «Тут шмат каштоўных звестак, — гаворыць Пётр Майсеевіч, — аб адносінах сялян з духавенствам, аб тым, як размяркоўвалася зямля... Некаторыя факты я прыводзіў аднойчы ў сваім дакладзе». Або воль «Памятная кніжка Мінскай епархіі на 1887 год». З яе можна даведацца, у склад якога прыходу ўваходзіла Кайшоўка, колькі было ўсяго прыхаджан, у тым ліку мужчын і жанчын, калі ў Кайшоўцы была адкрыта першая так званая «школа граматы» і г. д.

Мыслячы, культурчы, перадавы старшыня — гэта добра, гэта тое, што і патрэбна сёння нашай вёсцы. Яна, вёска, і сказала мне вуснамі старога кайшоўца, заслужанага калгасніка Юліяна Сямёнавіча Сыча: «Шчарбак — добры старшыня. У яго ёсць густ да культуры». Я не ўдакладняў, што меў на ўвазе Юліян Сямёнавіч пад «густам да культуры» (літаральна так ён і сказаў). Магчыма, ён меў на ўвазе культуру быту, якую Шчарбакоў настойліва прывівае калгаснікам («Баяліся спатку газавыя пліты, ад яе, маўляў, нажар будзе. Дык Шчарбак прымусліў актыўна абавязкова набыць пліты. Цяпер не баяцца, наадварот — задаволены...»). Але хутчэй за ўсё дзед Сыч меў на ўвазе і гэтае, і нешта большае.

П. М. Маішэраў у сваім дакладзе на ліпеньскім пленуме ЦК КПБ сказаў, у прыватнасці: «Сёння кожны работнік павінен асэнсоўваць і ацэньваць усе свае справы праз прызму навукова-тэхнічных завабў. У кіруючай і арганізатарскай рабоце не можа і не павінна быць застою. Нястомная прага ведаў, пастаянны пошук прагрэсіўных і перспектывных рашэнняў, адшуканне найлепшых магчымасцей хутчэйшага ўкаранення новага і перадавага — такія важнейшыя патрабаванні, якія па-

вінны стаць неад'емнай і характэрнай рысай кожнага нашага кіраўніка».

Гэтыя словы я чытаў пасля вяртання з калгаса і з прыемнасцю калстатаваў у думках той факт, што яны знаходзяць ужо ўвасабленне ў рэальным жыцці.

СЛОВА У СПРЭЧКАХ. ● УРБАЊІЗАЦЫЯ ВЕС-
КІ—ЗЛО ЦІ ДАБРО! ● ПРА «ХЛЕБ НА КЛЯНО-
ВЫМ ЛІСЦІ» І «ПРАБЛЕМУ ЦВІКА».

«Не глядзі поле з краю, а глядзі з сярэдзіны», — пачуў я ад Шчарбакова.

Гэтую сялянскую мудрасць можна аднесці і да нашага брата літаратара, схільнага часам глядзець «поле жыцця» з краю. І я згодзен з Аляксеем Кулакоўскім і Уладзімірам Юрэвічам, якія ў сваіх артыкулах, змешчаных нядаўна ў «Літаратуры і мастацтве», выказваюць думку, што наша літаратура павінна быць бліжэй да вёскі, што тут ёй «ёсць над чым задумацца. Ёсць пра што пісаць, ёсць што шукаць» (Ул. Юрэвіч). Але я не магу ва ўсім з імі пагадзіцца, калі яны пачынаюць звяртацца да саміх праблем сённяшняга сяла. «І потым яшчэ адно меркаванне вельмі мяне трывожыць, — піша А. Кулакоўскі ў сваім артыкуле «Зямля-матухна»: «Калі мы возьмем курс на залішнюю урбанізацыю, калі ўвесь час будзем думаць толькі пра тое, каб хутчэй зрабіць з вясцоўца гараджаніна, то многае страцім у яго духоўнай, псіхалагічнай сферы. Трэба, каб усё лепшае, перадавае ў адносінах тэхнікі, культуры, быту, што прыходзіць у вёску, не ўдільвала адмоўна на традыцыйную любоў селяніна да зямлі, да родных прастораў, лясоў, рэк, да ўсяго ўкладу жыцця...» і г. д. У «традыцыйнай любові да зямлі» А. Кулакоўскі бачыць пананію ад многіх, калі не ад усіх бед, у прыватнасці, і ад «залішняга ўцякацтва вясковай моладзі ў горады».

Пачынаючы з самага загалова свайго артыкула («Хаўрус з зямлэй»), пераклікаецца з Аляксеем Кулакоўскім Уладзімір Юрэвіч. Ва ўзнісканых тонах ён піша пра «смак свежага, выпечанага на кляновым лісці хлеба», пра яго «свежы водар», пра жаданне, «каб у кожную хату быў вернут водар, уласцівы хлебу»; пра «ўзмацненне любові жыхара вёскі да зямлі». «Чаму ўсё меншае вытворцаў хлеба і большае яго спажывцоў?» — пытаецца Ул. Юрэвіч. І адказ ён бачыць зноў-такі ў тым, што мы недастаткова выхоўваем моладзь у духу «смаку хлеба» («якое гэта святое пачуццё...»).

Мне здаецца, што ставіць пытанні і шукаць на іх адказ трэба сёння ў іншай, больш рэалістычнай плоскасці. Па-першае, ці не занадта традыцыйна падыходзім мы да «традыцыйнай любові да зямлі»? Ці існуе яна на сённяшні дзень у сапраўднасці? Калі ж існуе, то што пад гэтым мы маем на ўвазе? Ул. Юрэвіч і сам прызнае, што «на змену любові да зямлі прыйшла любоў да тэхнікі, а гэта пацягнула за сабой і новую псіхалогію сучаснага земляраба...» У тым та воль і справа. Але што ў такім разе застаецца ад «традыцыйнай любові»? Калі ж нешта застаецца, то якім чынам, якімі сродкамі можна выхоўваць, узмацняць «любоў жыхара вёскі да зямлі»? Тут суцэльнае супярэчлівае. Ці, можа, паважаныя аўтары бяруць «любоў да зямлі» не ў практычна-гаспадарчым, а ў больш шырокім, маральна-філасофскім сэнсе, у сэнсе любові чалавека да прыроды наогул? Зрэшты, А. Кулакоўскі, як мы бачылі, распаўсюдзіў «традыцыйную любоў селяніна» таксама і на «родныя прасторы, лясы, рэкі, увесь уклад жыцця». Але ж гэта зусім іншая размова, яна ўжо тычыцца не толькі селяніна, а і гараджаніна, усяго грамадства.

Гэтак жа, дарэчы, як і праблема «урбанізацыі», калі яе разглядаць вузка, у сэнсе добраўпарадкавання быту, то наўрад ці ёсць тут падстава для трывогі. Падстаў, па-мойму, няма. Больш таго, няма ў нас, гараджан, з нашым бытвым камфортам, і маральнага права тут трывожыцца, выказаць асэрэнні. Калі ж гэтую праблему разглядаць шырэй, у сэнсе спажывецка-дзяляцкага радыяналізму і звязаных з ім пачынных адносін да працы, прыроды, маральных каштоўнасцей, то яна ў такім разе актуальная не так для вёскі, як для горада, і тычыцца зноў-такі ўсяго грамадства.

Але як усё-такі быць з гэтай самай «традыцыйнай любоўю», наўнясць якой сёння трэба ўжо даказваць, але недахопам якой мае калегі вытлумачваюць той факт, што моладзь уцякае ў горады? Так, моладзь пакідае вёску. Пакідаюць бацькоўскую хату і дзеці кайшоўскага калгасніка Уладзіміра Якаўлевіча Троскі. І нават не хату, а дзве хаты — старую і новую. Новую Уладзімір Якаўлевіч будзе па ўласным праекце. Я бачыў яе. Гэта будзе вялікі, прасторны цагляны

СЛОВА ПРА НАСТАЎНІКА І ДРУГА

Памяці С. Л. ТАЛКАЧОВА

9.VII. Апошні дзень адпачынку на Рыхскім узмор'і.

Канцэрт у слаўным Домскім саборы. Слухаем сусветна вядомы арган. Гуцьчы цудоўная музыка Баха ў выкананні таленавітага арганіста...

Ускалыхнуліся успаміны жыцця, запоўненага мастацтвам: настаўнікі, сябры, сустрэчы з выдатнымі спевакамі, музыкантамі... А там і свая праца,

творчасць, спадарожнікі, театр...

Усхваляваная вяртаюся ў санаторыі.

Што гэта! На сталае перада мной тэлеграма: «Сямён Львовіч памёр, пахаванне дзясятага».

Не разумею. Перачытваю. Як жа так! Раптам! Нечакана! Бязлітасна... Няўжо — гэта праўда!

Не магу знайсці слоў, каб выказаць сардэчную тугу, боль ад гора...

Ды і няма такіх слоў! Толькі, хіба, музыка, мастацтва зможа неяк прывіць боль. Мастацтва, якому самааддана прысвяціў сваё жыццё, талент, сардэчнае цяплым натхнёнай душы і сэрца працу ў ім да апошняга подыху наш Сямён Львовіч Талкачоў. Яго акампанемент на раялі гучаў як аркестр, як арган...

Сямёна Львовіча няма. Гэты боль — не асабісты мой, але я яго «адчула, як мой. Бо разам мы пачыналі. Тады не было яшчэ музычных апрацовак, і Сямён Львовіч сам рабіў іх, і мы спявалі. «Мы». Так — мы! Бо гэта

было адно цэлае: маю паўзу Сямён Львовіч умеў «даспяваць» на раялі. Далей — праца над стварэннем савецкага і класічнага рэпертуару для канцэртаў. І надышла ўжо складаная праца над партыямі класічных опер, і, нарэшце, дачакаліся опер кампазітараў нашых савецкіх, нацыянальных! Упершыню ў Беларусі!

Сямён Львовіч заўсёды — побач! Не сотні — тысячы канцэртаў праспявалі мы з ім. А колькі творчых падарожжаў па ўсіх далёкіх кутках Беларусі, Савецкага Саюза, за мяжой!

Боль гэтай страты адчуваюць усе работнікі мастацтва Беларусі. Мы страцілі Музыку, талент якога дапамагаў і акрыляў. Без яго цяжка і вучыцца, і сябрам, і нашым стваральнікам опер, балетаў, бо Сямён Львовіч добра ведаў і разумець законы музыкальнай сцэны, быў тактоўным дарадчынкам і саюзнікам кампазітараў, рэжысёраў, выканаўцаў. Такой была яго праца з Я. Цікоцікам, А. Багатыровым, А. Туранковым, і Гітгарцам, В. Пірадавым, А. Бронам, Б. Пакроўскім, Б. Мардвінавым, М. Смолічам, Ю. Семіянкам, Я. Глебавым, Г. Вагнерам... Кожная думка, фраза, нота пры стварэнні новага твору на беларускім матэ-

рыяле або працы над складанай класічнай набывалі жыццё, сэнс, праўду пад яго мудрым наглядом. Гэта былі ахопленыя творчасцю дні і ночы. Мы ўсе, калектыву тэатра оперы і балета, міваволь ўключаліся «з галавой» у працу, жылі духам натхнення, якое так горача падтрымліваў канцэртмайстар С. Л. Талкачоў. Не ўсё і не заўсёды было гладка, ціха, спакойна. Узніклі спрэчкі, гарачыя, хвалюючыя. Часам — спынялася праца, усе разыходзіліся па дамах, кожны са «сваёй» праўдай, думкай. Але праз ноч, добра падушчы, «перабалеўшы» нанова, зноў прымаліся за той «сучок», за які ўчора зачэпіліся... Так

дом — з мансардай, з падвалам, з паравым ацяпленнем. Не дом, а цэлы катэдж. І ў доме гэтым будзе ўсё — і тэлевізар, і халадзільнік, і газавая пліта. Але вось навасельле дзядзька Троскі будзе спраўляць, відаць, без дзяцей. Бо старэйшы сын паступіў вучыцца раней, а дачка, скончыўшы сёлета восьм класаў, таксама захацела паехаць на вучобу ў Мінск... У чым жа справа? Чаму дзеці Троскі не застаюцца жыць у новым доме?

Адказ на гэтае пытанне даць не проста. Але я перакананы, што ўцякае (калі можна так гаварыць) моладзь не з-за недахопу «традыцыйнай любові», а ўцякае, наадварот, і... ад яе самой, «традыцыйнай», і ад некаторых іншых вясковых традыцый. Бо калі б гэтая любоў была ўжо такой ідылічнай, а гэты «смак хлеба» быў такім салодкім, то наўрад ці ўцякаў бы хто ад іх. Сказана ж: ад любові не шукаюць любові, ад добра не шукаюць добра.

«Але што ёй, вясковай моладзі, трэба? Чаго ёй не хапае?» — можаце вы спытаць. «Шмат чаго», — скажу я ў адказ і зноў спашлюся на жывы прыклад. Сын Уладзіміра Троскі яшчэ вучыцца ў Мінску. А Раіса Канарская, родам з-пад Горак, скончыла ўжо Горацкую сельгасакадэмію і як моладзь спецыяліст, прыехала на працу ў Кайшоўку. Яна займае пасаду галоўнага эканаміста, мае круглы аклад і ў гэтым сэнсе задаволеная. Але вось у размове са мной яна прызналася, што ў вёсцы ўсё ж сумна. «Нават няма з кім пагуляць у мяч... Вясковыя хлопцы — вешта не тое, больш глядзяць у бутэльку... Пайшла б у самадзейнасць, але там усё тая ж касцюмы, доўгія плаці...» Рая з яе спецыяльнасцю — вельмі патрэбны вёсцы чалавек. Яна і стараецца працаваць. Але вясковы побыт не задавальняе яе, адукаваную, сучасную, у мініспадніччы, дзяўчыну. І ясна, што выхаваннем «традыцыйнай любові» тут справу не напавіш. Патрэбны нейкія іншыя, больш істотныя сродкі і меры, якія б маглі ўзбагаціць духоўную атмосферу вёскі.

Не заўважыў я, будучы ў Кайшоўцы, і падтверджання таго, каб жыхары яе, старыя і маладыя, тужылі асабліва на хлебце ўласнай выпечкі. Нешта вельмі хутка прывыклі яны да магазіннага. Ці не лепшы ён у параўнанні з тым, што колісь пеклі «на кляновым лісці»? Ці не смачнейшы? Чуў, праўда, як шкадавалі, што вось ёсць толькі па чатырнаццаць капеек, а па васемнаццаць няма, чамусь не прывезлі. Чуў і іншы, сур'ёзны ўжо клопат: дзе дастаць цэменту? Як здабыць шыферу? Як выпісаць дошак? Гэты клопат я чуў і ў праўленні, на «нарадзе», ад старшынні калгаса і ад яго намесніка, чуў яго і ад калгаснікаў. Бачыў: сталі недобудаваны будынак камбіната бытавых абслуг, бо няма шкла. Аб'езджалі некалькі мост, які ўсё будзецца, і намеснік старшынні, Іван Іосіфавіч Лазарчык, чалавек гаспадарлівай хваткі, з болей сказаў: «Праблема цвіка... Калгас дае дзяржаве хлеб, мяса, малако, а яго не могуць забяспечыць цвікамі». Чуў, як старшыння спытаўся ў шафёра, колькі прывезлі камбікорму, і калі той сказаў, што толькі пяць тон, то вылаўся: «Як жа так? Дамовіліся, што дадуць больш... Чым буду свайней карміць?» Бачыў, з якімі цяжкімі здабывалі сінтэтычную плёнку. У пошках яе заехалі аж у Наваполацк... А на днях Шчарбакоў паведаміў мне з радасцю па тэлефоне, што дастаў трыста тон асфальту. «Гэта ж архіпраблема — дастаць асфальт!»

Так, адна з самых вострых праблем сённяшняй вёскі: дзе што дастаць, каб хутчэй яе, гэтую урбанізацыю, ажыццявіць... І трэба думаць, што апошнія пастановы партыі паспрыяюць яе вырашэнню.

Ёсць і іншыя цяжкасці і праблемы. Ёсць сёння і будучы заўтра. Напрыклад, комплексная механізацыя сенаўборкі паскарае і аблягчае працу. Але ў той жа час калгаснікі непакояцца: «А як жа будзе з «прадэнтамі»? Раней яны атрымлівалі, у парадку прэміі, некалькі працэнтаў ад скошанай плошчы. Зараз уручную не косяць і вось турбуюцца, пытаюцца. («Праўда, Шчарбак гаворыць, што ніхто ў калгасе карову яшчэ не прадаў. Але ж...»). З механізацыяй сенаўборкі ўзнікае і яшчэ адно пытанне — лішак рабочай сілы. Таму, скажам, на стагаванні, дзе маглі б спраўляцца дзесяць чалавек, працуе дваццаць, а то і трыццаць. І гэты ў гарацы летні дзень, у прышар. Што ж тады гаварыць пра зіму?..

І як у такім выпадку разглядаць праблему: «моладзь уцякае з сяла»?

Так, поле ўсім нам трэба глядзець не з краю, а з сярэдзіны. І ў літаральным, і ў метафарычным сэнсе. Інакш, мы можам многае не заўважыць і многае прагледзець.

Кайшоўка — Мінск.

нараджалася адзінае, дачку Ларысу ён «выпраўдзівае рашынае, і мы, згуртаваныя, радасныя, ішлі наперад. І Сямён Львовіч — заўсёды ў цэнтры, натхнёны, нястомны за раялем.

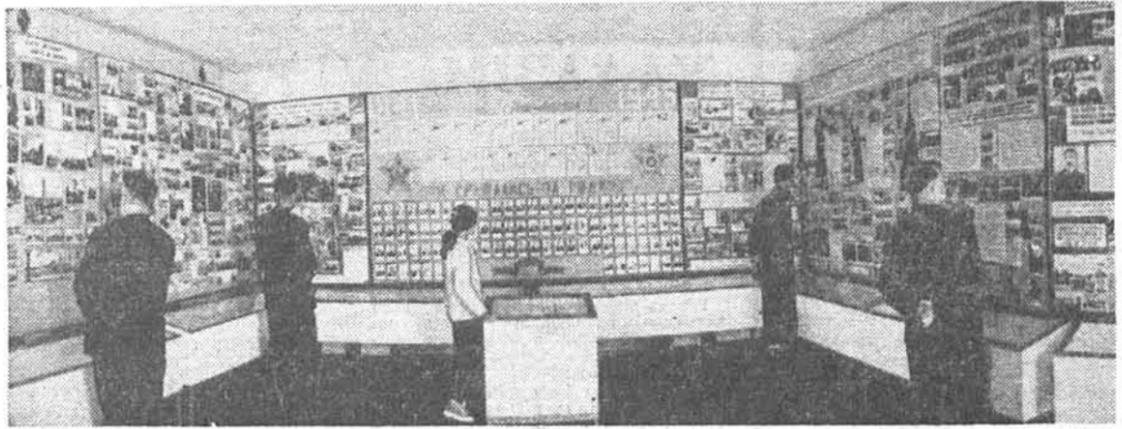
А колькі ўдзячных іцёлпых слоў адрасавалі мы, згуртаваныя, радасныя, ішлі наперад. І Сямён Львовіч — заўсёды ў цэнтры, натхнёны, нястомны за раялем.

дачку Ларысу ён «выпраўдзівае рашынае, і мы, згуртаваныя, радасныя, ішлі наперад. І Сямён Львовіч — заўсёды ў цэнтры, натхнёны, нястомны за раялем.

Я не магу зывавіць слова «бывай», бо Вы, Сямён Львовіч, застанецца ў маім сэрцы, як прыклад, як сцяг нашага мастацтва, якому Вы прысвяцілі сваё жыццё, талант, вопыт і аддалі сэрца...

Маё сэрца перапоўнена болем, але не кажу «бывайце». Я кажу — дзякуй за ўсё, дарагі, вечны ў думках і сэрцы Сямён Львовіч!

Л. АЛЕКСАНДРОўСКАЯ, народная артыстка СССР.

У саўгасе «Кахановічы» Верхнядзвінскага раёна ў маляўнічым парку культуры і адпачынку адкрыты музей баявой і працоўнай славы. Фота Г. УСЛАВАВА. (БЕЛТА).

НЯДАўНА з газетных паведамленняў я даведаўся, што ў Дзюсельдорфе суд прысяжных разглядае справу былога каманданта Трэблінкі і Сабібора Франца Паўля Штангла. Назва «Трэблінка» нагадала мне вераснёўскія дні 1944 года.

Наша стралковая Чырванасцяжная дывізія вяла наступальныя боі супраць гітлераўскіх войскаў на тэрыторыі Польшчы. У тым дні я, карэспандэнт-арганізатар дывізіяльнай газеты «Кутузавец», быў сярод байцоў. Яны вялі боі з гітлераўцамі ў вялікім лясным масіве. Не вытрымаўшы напору нашых войскаў, вораг паспешліва адступіў. Толькі перад адной з невялікіх чыгуначных станцый мы раптам сутыкнуліся з моцным супраціўленнем.

Потым, калі мы гэту мясцовасць занялі, я зразумеў, чаму вораг так чапляўся за яе.

Побач са мной ішлі тады старшыя сержанты Мяшкоў і Кудраўцаў, радыя Шчаглоў. Мініўшы пералесак, мы апынуліся на лясной дарозе. Ворага блізка ўжо не было, і мы прайшлі па гэтай дарозе некалькі дзесяткаў метраў.

Але нейкае ўнутранае, неўсвядомленае пачуццё спыніла нас. Было незразумела, з якога матэрыялу гэта дарога. Чорная, з чвэрдага візкага рэчыва... Мы не маглі па ёй ісці і сышлі на абочыну.

Спыніліся ля высокай агароджы з калючага дроту. За агароджай велізарнае поле. Дымліся ўзарваныя будынкі, дагаралі пабудовы. І пах. Цяжкі, задушлівы пах спаленых чалавечых цел...

Гэта была Трэблінка — фашысцкі лагер смерці. Мы тады не ведалі гэтага пекла, хадзілі па жалівым полі, і байцы, што падаспелі да нас, пачалі раскопваць пагоркі і канавы. Тут былі закапаныя адзёныя і абутак сотняў тысяч людзей, знішчаных на гэтай фабрыцы смерці. На пяць метраў у зямлю суцэльнай пласты жаночай, мужчынскай і дзіцячай бялізны.

Адзёныя ўсіх краін Еўропы. Шаўковыя жылеты з фабрычнай маркай Ліёна... Дзіцячыя чэпчык з бельгійскімі карункамі... Жаночыя туфлі чэшскай вытворчасці...

Мяне можа падвесці памяць, і таму я далей чытую тое, што было апублікавана ў нашай чырвонаармейскай газеце 6 верасня 1944 года: «Ідзем па гэтым полі смерці і ўсюды знаходзім сведчанні жалівых злачынстваў. Кучы выкапанага посуду, яўрэйскія малітоўнікі, валасы. Пасмы сівых валавоў, бялявыя локаны і чорныя косы жанчын выкопваюцца з зямлі.

— У ліпені 1942 года, — расказвае польскі

чыгуначнік Георгій Лушч, — праз станцыю Трэблінка ў лагер смерці пачалі прыбываць эшалоны з яўрэйкамі з Францыі, Грэцыі, Бельгіі, Аўстрыі, Чэхаславакіі, Югаславіі, Германіі, з Варшавы, Седлеца, з заходніх абласцей Савецкай Беларусі.

«Мяне прывезлі з Варшавы, — расказвае былы зняволены Мендэль Карытніцкі, які цудам уцалеў. — Калі поезд спыніўся, у кожны вагон

дзень, заглушаючы гукамі маршаў стогны і плач ахвяр, якія здагадаліся, куды іх прывезлі.

Спецыяльны штат з 20 чалавек сартаваў грошы і каштоўнасці задушаных. Жаночыя валасы складваліся ў мяшкі і вагонамі адпраўляліся ў Германію.

Гітлераўцы спрабавалі схаваць сляды злавеснай фабрыкі знішчэння мільянаў людзей, але жыццёвая, уцалелая сведкі, выкрываюць арганізата-

дзя адпраўкі ў Германію.

Праходзілі тыдні, месяцы, але злавесны канвеер смяротнікаў не спыняўся.

Эшалоны прыходзілі з усіх краін Еўропы, а людзі баследна зніклі.

Месяцамі не згасаў агонь, на якім гарэлі трупы. Тлустыя камякі чалавечага попелу насіліся ў паветры. Вагоны гэтага попелу вывозілі на палі. Траншэі, выкапаныя земляробамі машынамі, напайняліся попелам і засыпаліся пяском.

Каты спакойна назіралі ў аkenцы, як пакуталі і задыхаліся людзі. Памятаю, як эсэсавец рагатаў, паказваючы пальцам на цыганку, — яна калыхала ў кабіне грудное дзіця. А маторы стукалі, высмоктваючы паветра.

Сярод цырульнікаў працаваў яўрэй Гальдштэйн. Яму давялося стрыгчы сваю жонку і дачку, якія трапілі ў палаток смяротнікаў. А ён і не падазраваў у тым хвіліны, што бачыць іх апошні раз.

У жніўні 1943 года ў лагераў ўспыхнула паўстанне. Яго падрыхтавалі насільшчыкі трупай і сарціроўшчыкі адзення. Зняволеныя перабілі частку варты і прарваліся цераз дротавую загароду. Але выратаваліся нямногія. Мяне прытуліла польская жанчына ў лясной зямлянцы. Больш года я хавалася. Чырвоная Армія вызваліла нас, і я засталася жывая. Цяпер у мяне адно жаданне — расказаць людзям, што тварылі гітлераўскія вылічальныя машыны ў Польшчы.

Ад вязняў Трэблінкі, якія засталіся ў жывых, мы даведаліся ў той дзень, што лясная дарога, па якой мы падышлі да лэгера, была з чалавечага попелу — з попелу сотняў тысяч загінуўшых у гэтым лагераў смерці.

Зараз у Дзюсельдорфе судзяць Франца Паўля Штангла. Камандант Трэблінскага лагера доўгія гады хаваўся ў Бразіліі, атрымліваў штомесяц аклад 1 200 амерыканскіх долараў, быў маклерам заходнегерманскай аўтамабільнай фірмы «Фольксваген».

Няхай мой расказ аб тым вераснёўскім дні, калі мне, былому воіну Чырвонай Арміі, давялося ўбачыць дарогу з чалавечага попелу, і пачуць былых зняволеных Трэблінкі, паслужыць абвінавачаннем сведкі перад дзюсельдорфскімі суддзямі.

Галоўны камандант Трэблінкі павінен атрымаць справядлівае пакаранне для таго, каб нідзе на зямным шары не з'яўлялася новых дарог з цяжкага чалавечага попелу.

Юрый БАГУШЭВІЧ

МАГУ

ЗАСВЕДЧЫЦЬ

падалі мётлы і загадалі зрабіць уборку. Потым аб'явілі, што прыбыўшыя будучы размеркаваны на работу. А перад гэтым пройдуць праз дэзінфекцыйныя камеры і лазню.

Я трапіў у групу, якую аддзялілі гітлераўцы. Усё далейшае бачыў сваімі вачыма.

Жанчынам загадалі пайсці налева, мужчынам — направа. Людзі раздзяваліся, акуратна складалі адзёныя ў паказаным месцы. Грошы і дакументы здавалі ў касу, «на захаванне». Жанчын стрыглі нагола, валасы складвалі ў асобныя мяшкі.

Па абгроджанай высокім плотам алеі (яе потым назвалі «алеяй смерці») людзі ішлі да «лазні». У кабіны ўваходзіла па 800 чалавек. Дзверы шчыльна зачынялі. Магутныя помпы пачыналі выпампоўваць паветра, і людзі гінулі ў жалівых пакутах.

Праз 10—15 мінут за кабінамі адчыняліся люкі. Насільшчыкі са зняволеных (у іх лік трапіў і я) неслі мёртвыя целы да рэйкавых пляцовак. Па дарозе некалькі зубных урачоў, таксама са зняволеных, вырываўлі залатыя і сярэбраныя зубы ў мерцвякоў. Целы звалілі на рэйкі і падпальвалі. У гэты час «у лазню» паступала чарговая партыя.

Увесь працэс знішчэння займаў каля 15 мінут. «Шнэлер» (хутчэй, хутчэй!) — чуліся выкрыкі. Забойцы спышаліся. Цэлыя эшалоны ахвяр па 60 вагонаў кожны, стаялі на станцыі Трэблінка.

«Пятнаццаць месяцаў не гаслі вогнішчы з чалавечых целай, — расказвае былы смяротнік Люцыян Пухава, жыхар вёскі Вулька. — Дваццаць тысяч людзей у суткі спалілі тут у канцы лета 1942 года. Са смяротнікаў эсэсаўцы арганізавалі аркестр. 70 музыкантаў ігралі ўвесь

раў гэтых ні з чым не параўнаных злачынстваў. У адным з наступных нумароў газеты «Кутузавец» быў апублікаваны запісаны мною расказ Соф'і Грабінскай, якая ўцякла з лагера смерці ў Трэблінцы. Вось яе расказ:

«Гэта быў жахлівы шлях. Невыносны смурод, пах гнілых трупай, стогны хворых і паміраючых, плач галодных дзяцей у бітком набітых вагонах...

Ніколі я не забуду гэтай раніцы — 15 снежня 1942 года. Расчынілі дзверы. Свежае паветра хлынула ў сярэдзіну. Падалі мётлы і загадалі вычысціць перад выгрузкай вагоны. Мы пачулі музыку, жаночы хор спяваў яўрэйскую жартоўную песеньку. А ля вагонаў стаялі эсэсаўцы з аўтаматамі. Хутчэй, хутчэй — прыспешвалі нас. Мой 80-гадовы дзядуля не мог ісці. Эсэсавец стрэліў, і ён упаў мёртвы на перон.

Тата пайшоў направа, і я больш яго не бачыла. Жанчын загналі ў першы барак. Раздалі шнурчкі і сказалі: «Абутак здыміце і акуратна звяжыце шнуркамі». У наступным баракі загадалі зняць і скласці адзёныя. Ля выхаду некалькі парыкмахаў астрыгалі жанчын і валасы складвалі ў спецыяльныя мяшкі.

Далейшае здалося дзікім кашмарам. Як гэта я не страціла розум... Цэлымі днямі мы мылі бялізну, рыхтавалі яе

ЗА ЦЕСНЫ КАНТАКТ

Мне, бібліятэчнаму работніку, захацелася выказацца з прычыны надрукаванага ў вашай газеце 10 ліпеня г. г. «Дыялог»: бібліятэкар — пісьменнік».

Размовы на гэтую тэму я чакала даўно. Нам, бібліятэкарам, сувязь з пісьменнікамі патрэбна, бо наша работа, як сказаў паэт Лей Озерай, «гэта або служба, або творчасць. Можна быць начытаным чалавекам, ведаць літаратуру, ведаць усе тонкасці бібліятэчнай справы і ўсё ж вяршыць яе па-чыноўніцку, фармальна, казенна. З выгляду работа бібліятэкара — гэта работа з-кнігай, а на сутнасці — работа з чалавекам і над чалавекам...»

Самае жаданае, калі і сустрачы нашых пісьменнікаў з чытацкай ператвароюцца ў фармальнае, казеннае мерапрыемства. Тады толькі шкада змарнаванага часу. Выступленні чытачоў павінны быць шчырыя, добра падрыхтаваныя і змястоўныя.

Я пішу вам пра гэта таму, што, чытаючы «Дыялог», міжволі ўспомніла сваю першую сустрэчу з буйным пісьменнікам — Фёдарам Іванавічам Панфёравым. Памятаю, як ён прыязджаў да нас на Палессе, у Іванаўскі раён, на сваю апошнюю чытацкую канферэнцыю на кнізе «Роздум» у кастрычніку 1959 г.

Запомнілася галоўнае: Фёдар Іванавіч быў вельмі просты, гаваркі, чалавечны. І выступаў ён вельмі хораша. Мы ведалі, як многа ён ездзіў па краіне, нягледзячы на тое, што быў цяжка хворы. Апрача таго, доўгія гады быў рэдактарам часопіса «Октябрь», выконваў многа грамадскіх абавязкаў. І ўсё ж Панфёраў лічыў сваё пісьменніцкае жыццё немагчымым без сувязі з чытацкай, з радавымі працаўнікамі сяла.

Дык вось, нашы дарагія беларускія пісьменнікі, не забывайце цудоўных панфёраўскіх традыцый цеснай і пастаяннай сувязі з чытацкай.

А час заўсёды знойдзецца, калі паспрабуем, па-партыйнаму надзіць да гэтага. Такія сустрэчы вельмі патрэбны пачынаючым маладым бібліятэчным работнікам сяла. Гэта дае магчымасць дыхаць на досе грудзі. Семінарыя заняты ў раённых цэнтрах бываюць вельмі сумныя і аднастайныя. Часта яны ператвараюцца ў чарговую «нуданія», і ўсё на гэтым канчаецца. А так бы хацелася чэрпаць у іх нешта новае, запамінальнае. Бо ў сёлах шмат бібліятэкараў, апантаных сваёй справай. Праўда, яны ў нас не заўсёды на відэоку. Шкада, што такім энтузіястам не даводзіцца бываць на добрым вечары паэзіі, на сустрэчы з пісьменнікамі і г. д.

Думаю, сельскія бібліятэкары з вялікай цікавасцю сустраляць б з І. Шамкіным, І. Мележам, У. Карпавым і многімі іншымі. А як хацелася б ім хоць калі-небудзь мець надзею на сустрэчу з рэдактарамі нашых беларускіх часопісаў П. Кавалёвым, А. Макаенкам і іншымі.

У нашай пасляковай бібліятэцы з вялікім нейтралітэтам чакаюць кожны новы нумар «Польмя», «Малодосці» «Немана». Нумары з лепшымі творамі перадаюцца з рук у рукі, у бібліятэцы на іх чарга.

Калі бываю ў Мінеку, не раз, часам, падумаю: а што, калі зайсці ў рэдакцыю, скажам, да Макаенка, і пагаварыць аб праблемах, якія хваляюць нашых чытачоў, раскажаць, што ім падабаецца, чаго яны чакаюць ад часопіса і г. д. Але тут жа стрымліваеш сябе — думаеш, ведаць, няма часу рэдактару займацца такімі дробязямі. А вось да Ф. Панфёрава ў любы час і пры любых акалічнасцях зайшла б і не задумвалася б.

Цесны кантакт бібліятэкараў і пісьменнікаў, усведамленне асабістай грамадзянскай адказнасці кожнага з нас за даручаную справу змогуць прыцягнуць новыя патокі чытачоў. Такая сувязь выкліча яшчэ большую цікавасць да чытання кніг у тых чытачоў, якія па той ці іншай прычыне яшчэ раўнадушныя да нашай роднай беларускай літаратуры. Наша агульная мэта — зрабіць усё, каб у нашай рэспубліцы не было аб'якавых.

А. ДЗЕМІДОВІЧ,
загадчыца перасоўнага фонду
Антопальскай гарнаасялоўнай
бібліятэкі.

УЛАДЗІМІРУ КОРБАНУ—60 ГАДОУ

Спаўняецца 60 гадоў вядомаму беларускаму сатырыку і байкапісцу Уладзіміру Корбану. З гэтай нагоды прафесію Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Іванавіч!

Горача вішнем Вас, аднаго з самых актыўных працаўнікоў сатырычнага цэху нашай паэзіі, з днём шасцідзясяцігоддзя і з дванадцятгоддзем Вашай творчай дзейнасці!

Былі рабочы і кіраўнік прадпрыемства, радавы салдат і афіцэр Савецкай Арміі ў дні Вялікай Айчыннай вайны. Вы ў мірны час узяліся за перо, каб у сваіх байках і фельетонах выкрываць усё тое, што перашкаджае нашаму руху наперад. Вашы творы вызначаюцца надзвычайна, палітычнай вострыяй, яны б'юць не ў брыво, а ў вока.

Шмат сіл аддаеце Вы працы ў часопісе «Вожык», рэдактарам якога з'яўляецеся. Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі.

Жадаем Вам новых баек, вершаў, добрага настрою і моцнага здароўя!»

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага цёплага віншавання.

Фота М. ЯГОРОВА.

У ГАРАЧЫМ ЦЭХУ САТЫРЫ

Мокры, восенскі дзень 1948 года... Іду па вузкім і доўгім, як тунель, калідоры Дома друку. Наперадзе — дзве высокія постаці: адна тонкая, а другая — мажняя.

Падыходжу бліжэй. Высокі і тэжкі — Аляксей Рылько. Усміхаецца: — Знаёмся, Валодзя Корбан...

Перада мною стаяў плячэсты чалавек у чорным, да самых пяц, кажусе, у гумавых ботах. У руках трымаў агромісты рукавіцы. Такія, здаецца, носяць каменшчыкі.

Ён не быў ні маладым паэтам, ні пачынаючым. Прынёс першую сваю байку ў рэдакцыю, палажыў на стол рэдактару, як заводскую дзтэль:

— Прынёс байку — хочаце бракуйце, хочаце друкуйце!

«Начальнікам АТК» трапіўся выдатнейшы «бракуйшчык» — народны пісьменнік БССР Кандрат Кандратавіч Крапіва.

— Цяпер мне палегчала. Прыпрэжжа надзейна...

Кандрат Кандратавіч не памыліўся. У сатырычны «хамут» запрогса і спраўды надзейны паплекчкі. Яму цяпер — шэсцьдзсят. Шэсцьдзсят вёснаў і зім... А ён той самы: няўрымслівы, ауглаваты, напокрысты.

Уладзімір Іванавіч любіць гумар. Але гумар у яго творах нясе пэўную нагрукку. Не дзеля таго, каб пасмяшыць чытача, а каб падтрымаць тое, асноўнае, што ён хацеў сказаць.

Ёсць цікавая асаблівасць у творчасці Уладзіміра Іванавіча Корбана. Часам у

сваіх байках ён не баіцца плакатнасці. І гэтая плакатнасць (вядома, у лепшым сэнсе гэтага слова) не псуе мастацкую вартасць байкі, а наадварот, узбагачае твор, робіць яго гранічна простым, кароткім, дынамічным.

Увесь свой жыццёвы багаж паэт, вядома, не мог выкарыстаць у байках. Ён піша вершы, вершаваныя фельетоны, апавяданні, апавесці. А ўсё ж на першым плане — байкі.

Трэба сказаць, што Уладзімір Іванавіч праявіў заўздросную літаратурную мужнасць. Колькі разоў ён чуў крыўднае і несправядлівае: байка як літаратурны жанр аджыла свой век. Маўляў, эзопавая мова нікому не патрэбна. Даволі эксплуатаваць бедных звароў і птушак. У наш час — крытыка ў пашане, крытыкуй без маскі, рэж горкую праўду-матку ў вочы. Аб гэтым гаварылі маскітыя літаратурныя спецы. І не толькі гаварылі — пісалі!

Я быў сведкам адной такой размовы. Салідны маскоўскі сатырык даказаў Уладзіміру Іванавічу, што пара адправіць байку на заслужаную пенсію, няхай адпачывае. Маўляў, сам «Крокодил» не прызнае гэтага жанру, баек не друкуе.

Уладзімір Іванавіч слухаў, нервова смактаў цыгарэту, нешта бурчаў сабе пад нос, але ў спрэчку не палез, а толькі незадаволена сказаў:

— У нас эзопавы мовай і не пахне. Савецкая байка страляе па адкрытай цэлі. Гэта ведоўць нават школьнікі. А што датычыцца «Крокодила» — добрую байку надрукуе...

«Крокодил» не толькі друкуе байкі Корбана, але і выдае яго кніжкі ў сваёй бібліятэцы.

Рабочы стол пісьменніка не пусты. Кожны дзень новыя радкі, новыя задумкі, новыя клопаты і новыя радасці.

Уладзімір Іванавіч узначальвае беларускі сатырычны цэх — часопіс «Вожык». Сядзіць за сваім службовым сталом, чытае пісьмы карэспандэнтаў часопіса. Як і заўсёды, няшчадна смоча цыгарэту за цыгарэтай. Раптам яго твар святлее: наткнуўся на добры верш ці байку. Ідзе да супрацоўніка рэдакцыі.

— Паглядзіце гэты твор. Здаецца, у аўтара нешта ёсць. Напішыце яму цёпленькае пісьмо. Хлопца трэба падтрымаць...

А часам не ўцерпіць і напіша сам. Прыносіць падрабязны адказ і кажа: — Паглядзіце, ці добра я напісаў. А то і яшчэ дабаўце што-колечы.

І вось так — кожны дзень.

Пісьменнік працуе на поўную аддачу сваіх сіл і таленту. Цяжкая дарога сатырыка, якую ён сабе выбраў, патрабуе настойлівасці, прыноцывасці, грамадзянскай мужнасці. У модных туплях і белых пальчатках на гэтай дарозе няма чаго рабіць. Ёсць яшчэ ў нашым грамадстве і падхалімы, і жулікі, і казнакрады, і гультай, і розная іншая брыдота. Пісьменнік дапамагае нашаму грамадству хутэй пазбавіцца ад усяго, што перашкаджае нам жыць.

Шчаслівай табе дарогі, дружа!

Міхась ПЯНКАТ.

Матчына песня.

Фотаэцід Ул. МЯЖЭВІЧА.

АЛЕІ ГЕНЕРАЛА ЭХТА

Добра, калі справу даручаюць ініцыятыўным людзям. Я падумаў пра гэта пасля размовы з генералам Эхтам...

Малады бабруйскі парк. Пасаджаны не так даўно: вялікі, з кіламетр даўжынёю ды і ў шырыню не меней. З кожным годам усё зелянейшыя яго шаты. Ёсць ужо гарадок атракцыённаў, эстраднага пляцоўкі, танцавальнага пляцоўка, вялікі фантан.

Энтузіясты-добраахотнікі разам з работнікамі парку праводзяць тут святы ўшанавання перадавікоў і ветэранаў працы, святы кнігі, спарбніцтвы па рыбнай лоўлі на возеры. Часта бываюць у парк канцэрты мастацкай самадзейнасці, дні прадпрыемстваў горада. Нядаўна, напрыклад, быў дзень швейнікаў. Калектыў швейнага фабрыкі імя Дзяржынскага паказаў свае вырабы, разам з наведвальнікамі парку абмеркаваў новыя моды і фасоны.

Парк мае шмат сяброў, ініцыятараў добрых спраў. Сярод іх — і генерал Д. Эхт.

Ёсць у парку «Алея прызыўнікоў». Яна пасаджана рукамі маладых рабочых

горада, якія сёлета пайшлі служыць у армію. Разам з імі працавалі іх нявесты, сёстры, бацькі. Працавалі з песнямі, весела. І арганізаваў такое цікавае, карыснае мерапрыемства генерал Эхт. З гэтай алеі маладых рабочых праводзілі і ў армію. Зноў разам з імі быў Д. Эхт — генерал у адстаўцы.

Людзі называюць гэтую алею яшчэ алеяй генерала Эхта. Так называюць і алею кавалераў ордэна Леніна, пасаджаную таксама па яго ініцыятыве.

Генерал Эхт. Яго многія ведаюць і любяць у Бабруйску. Камуніст ленинскага прызыву, герой многіх мемуарных кніг выдатных савецкіх палкаводцаў. Былы танкіст, буйны ваеначальнік, ён жыве зараз у Бабруйску. Жыве заўсёды ў грамадскіх клопатах. Узначаліў савет ветэранаў вайны горада, арганізаваў універсітэт патрыятычнага выхавання моладзі.

Бабруйскі парк. Ён не раз быў прызёрам конкурсуў на лепшую арганізацыю адпачынку працоўных. І гэту яго біяграфію пішуць у першую чаргу такія энтузіясты, як генерал Д. Эхт.

М. БЯРЭЗІНСКІ.

ГАДОУ дзесяць назад лёс ваеннага журналіста звёў мяне ў адным з далёкаўсходніх гарнізонаў з падпалкоўнікам Іванам Мікітавічам Пяровым. Памятаю, спачатку гаворка ішла аб справах падраздзялення, якім ён камандаваў, аб баявой і палітычнай падрыхтоўцы, а потым высветлілася, што ў самага Івана Мікітавіча надзвычай цікавая біяграфія: амаль усю ваіну, будучы камандзірам разведгрупы, ён правёў у гітлераўскім тыле.

Да ваіны Пяроў меў непасрэднае дачыненне да мастацтва, быў артыстам маскоўскага тэатра Рэвалюцыі.

Ваіна зрабіла акцэра разведчыкам. Пацягнуліся трывожныя тыдні і месяцы ў тыле праціўніка. Невель, Полацк, Ідрыца, Себеж, Рыга. Даводзілася іграць новую, незнаёмую, вельмі адказную ролю ўжо не на сцэне, а на зямлі, захопленай гітлераўцамі.

Карацей кажучы, у выніку гэтых сустрэч з Іванам Мікітавічам з'явілася мая невялікая дакументальная аповесць «Асобая роля», якая ў 1962 годзе была надрукавана ў часопісе «Дальний Восток», а потым выйшла ў Хабараўскім кніжным выдавецтве. Расказаўшы ў меру сваіх магчымасцей чытачам пра слаўныя справы разведчыка Івана Пярова і яго таварышаў, палічыў сваю місію закончанай.

Але ўлетку таго ж года на маё імя прыйшло пісьмо:

«Паважаны таварыш Цяльканаў! Марах Далёкаўсходняга флоту, мой зямляк Васіль Кудраўцаў даў мне пачытаць другі нумар часопіса «Дальний Восток» за 1962 год. Я прачытаў вашу аповесць «Асобая роля». Няма слоў, каб выказаць вам падзяку, як аўтару, за вашу ўвагу да нашай разведгрупы, якая выконвала заданні камандавання ў варожым тыле.

Прашу вас, звязьце мяне з нашым былым камандзірам Іванам Пяровым, а таксама з іншымі разведчыкамі з нашай групы, у мяне няма іх адрасоў і ні з кім з іх пасля ваіны не маю перапіскі.

Коротка аб сабе. Дзесяты год кірую калгасам «Шлях да камунізма» Расонскага раёна Віцебскай вобласці.

У 1960 годзе быў на магілцы Лены. У маі 1961 года ад сябе паставіў ёй помнік. Прозвішча Лены я не памятаў, мінула столькі гадоў, ды потым, хто з разведчыкаў у той час цікавіўся прозвішчам — усе мы насілі іншыя імёны. З гэтай прычыны я і не змог знайсці сваякоў Лены. Прачытаўшы вашу аповесць, успомніў, што сапраўды прозвішча яе — Сураўнёва, але толькі здаецца, жыла яна не ў Расонскім, а ў Сіроцінскім раёне. Я напісаў у рэдакцыю нашай абласной газеты «Віцебскі рабочы», думаю, таварышы дапамогуць мне знайсці яе сваякоў і блізкіх.

Хочацца, каб пра мужнасць Лены, маёй зямлячкі, пра яе гераічную смерць у час абароны Айчыны, ведаў увесь наш народ.

З павагаю Гена Савейка».

Пісьмо гэтак узрадавала мяне, як радуецца вестачкі ад родных і блізкіх людзей. Сам Іван Мікітавіч Пяроў пасля ваіны таксама не меў перапіскі ні з кім са сваіх разведчыкаў, не ведаў, ці жывыя яны, дзе жывуць, а я сваю аповесць пісаў толькі па яго расказах.

І вось першая ластаўка — Гена, адзіны з баявых таварышаў Пярова.

У канверце была невялікая фатаграфія: магілка ў

лесу, сціплы помнік, група людзей і сярод іх Гена, цяпер пажылы ўжо чалавек — старшыня калгаса Генадзь Дзмітравіч Савейка. На адвароце фатаграфіі надпіс: «Ускладанне вянка на магілу Лены Сураўнёвай ад баявога таварыша «Дзімы» і яго аднапалчан».

Лена Сураўнёва. Маладзенькая дзючына-разведчыца з групы Пярова. Тады, вясною сорак чацвёртага, яна пайшла на заданне і не вярнулася. Трывожна было ў тыя дні ў зямлянцы разведчыкаў каля ляснага возера Асвея: дзе Лена, што з ёю, ці жы-

фі нашай дачкі. Ці не можаце вы чым-небудзь памагчы нам у гэтым. Простім зрабіць усё, што можаце. Напішыце што-небудзь нам асабіста, за што будзем вельмі ўдзячны.

З павагаю бацькі Лены Сураўнёвай — Павел Мікалаевіч, Ганна Пятроўна».

Пісьмо ўсхвалявала мяне і ўзрушыла. Апавесць памагла бацькам Лены даведацца, як загінула іх дачка. А чым яшчэ я магу памагчы ім. Я ж сам не бачыў фатаграфіі Лены. Напісаў вялікае цэнлае пісьмо, даў адрас Івана Мікітавіча Пярова,

цэная настаўніца. Ішлі без асаблівых здарэнняў, але каля вёскі ўбачылі, што ўсе падыходы перакрыты ўзброенымі гітлераўцамі. Праўда, частка з іх п'янствавала і на нас ніхто не звярнуў увагі.

Падыйшлі бліжэй. Бачым, стаяць два кулямёты, а каля іх нікога няма. Узялі гэтыя кулямёты і шпурнулі ў закінуты калодзеж. А самі — у вёску, да сувязной. Толькі паспелі ўзяць у яе звесткі, як ля ваколіцы страляніна, крыкі.

— Што вы там нарабілі, дзючкі? — пытаецца сувязная.

— Кінулі ў калодзеж фрыцаўскія кулямёты.

— Ну, тады ўцякайце, ратуйцеся, зараз яны ўсіх халаць будучы...

Мы з усяе сілы, бягом, да лесу. Дабеглі да могілак і тут нас схапілі. Прывялі ў штаб да нейкага высокага немца, але той быў п'яны, дапытваць нас не стаў, адклаў на раніцу. Папярэдне «пачаставаўшы» рукаяткаю пісталета і штуршком, немец загадаў пасадзіць нас у хлеў і паабяцаў, што раніцаю нас абавязкова павесяць.

Сядзім мы з Ленаю ў хляве, на вачах слёзы: халера на іх, гэтыя кулямёты. Потым чуем за хлявом шоргат і нейчы голас: — Дзючкі, будзьце напачатку...

Аказваецца, наша сувязная прынесла гарэлку і закускі і пачала частаваць вартавога. А яе дачка памагла нам адабраць дошкі з другога боку хлева. Пакуль вартавы выпіваў і закусваў, мы ўцяклі.

Потым нас зноў паслалі ў разведку. Гэтым разам я павінна была ісці з Генадзем Савейкам, а Лена адна. Панурая, невясёлая была яна тады, нешта нездаровілася ёй, а можа прадчуванне якое было. Нават заплакала. Я прасіла Пярова, каб паслаў замест яе мяне, але Лена сказала, што пойдзе сама.

З гэтага задання Лена Сураўнёва не вярнулася. Нас ахапіла трывога: нешта здарылася. Пачалі шукаць, але марна. Потым прыбег хлапчук з партызанскага атрада і паведаміў, што знайшоў Лёну. І павёў нас.

Яна лякала на дне напца, страшэнна змардаваная. У кішэні яе курткі я знайшла запіску прыкладна такога зместу: вельмі хочацца жыць, але перад фашыстамі галаву не схілю, памру, як належыць камсамольцы. Так і памерла наша Леначка.

На цэлы сваёй сяброўкі я налічыла дваццаць сем штыкавых ран. Калі абмывала Лёну, было жахліва ад таго, што з ёю зрабілі фашысцкія звяругі.

Навокал яшчэ гарэў лес і наступова заціхалі адгалоскі шматдзённага жорсткага бою. А мы рыхтавалі Лёну ў апошнюю дарогу, выбіралі месца, дзе пахаваць, каб пасля знайсці магілу. Спыніліся на маленькіх партызанскіх могілках каля азёр Лісна і Пячорыца.

...Скончылася ваіна, мы разляцеліся ў розныя канцы краіны, і большасць сваіх таварышаў я згубіла. Але з некаторымі перапісвалася, у прыватнасці, з Вандаю. У 1967 годзе ездзіла да яе ў Рыгу, і вы разумееце, што гэта была за сустрэча! Пабывалі мы з ёю ў тых месцах, дзе дзейнічала наша група».

На маім сталі ляжаць фатаграфіі сяброў Лены Сураўнёвай. Твары, кранутыя часам. Я ўглядаюся ў іх, спрабую ўявіць сабе, якімі яны былі дваццаць пяць гадоў назад, і гавару:

— Добры дзень, дарагія таварышы, Хабараўск.

ВЕЧНА У ПАМ'ЯЦІ

С Я Б Р Ы А Л Е Н Ы С У Р А Ў Н Ё В А Й

Сяргей ЦЯЛЬКАНАЎ

вая яна? Пазней знайшлі яе, знявечаную гітлераўцамі. Казалі, што наскочыла дзючына на засаду і, можа, усё абшлось б добра, каб не здраднік, які перабег ад партызан да паліцаяў і заявіў: «Ведаю яе. Гэта з тых, што з самалёта сканалі».

Сябры пахавалі Лёну ў раёне, занятым партызанамі. Наступныя дні былі трывожныя: калі гітлераўцам удалося што-небудзь вырваць у Лены, абавязкова наляцяць карнікі. Але Лена Сураўнёва нічога не сказала.

Я адразу ж адказаў Генадзю Савейку, падзякаваў яму, даў адрас Пярова, прасіў пісаць мне. Але атрымаў пісьмо не ад яго, а ад людзей, таксама мне раней незнаёмых:

«Паважаны пісьменнік! Даруйце за турботы, але вялікае гора, якое не забывалася да гэтага часу, прымушае нас звярнуцца да вас. Дзесятага кастрычніка 1962 года нам прынеслі свежы нумар абласной газеты «Віцебскі рабочы», у якім былі змешчаны ўрыўкі з вашай аповесці «Асобая роля» і пісьмо былога разведчыка Генадзя Дзмітравіча Савейкі. Гэта адкрыла нам тайну смерці нашай дачкі Лены: тое, што яна загінула, мы ведалі, а як і дзе — не.

Генадзь Дзмітравіч піша, што ў аповесці пра Лёну гаворыцца нямнога, але для нас, бацькоў, досыць і гэтага. Цяпер мы ведаем, што наша дачка выканала абавязак перад Радзімай, прыняла пакутніцкую смерць, але не выдала ваеннай тайны і сваіх таварышаў.

Мы пабылі ўжо ў лесу на адзінокай магілцы нашай дачкі. Сустрэлі нас, як родных, быў мітынг, на магілу ўсклалі вянок. Баявымі таварышамі Лены на магіле ўстаноўлены помнік з надпісам: «Мужнай патрыётцы Лене, па-зверску закатаванай фашыстамі».

Апрача дачкі, у нас былі два сыны: старэйшы — Мікола, лейтэнант Савецкай Арміі — загінуў у баі з фашысцкімі захопнікамі; малодшы, трынаццацігадовы Валодзя, падарваўся на міне, калі збіраў патроны і іншыя боепрыпасы для партызан.

Засмучае нас, што не захавалася ў нас фатаграфія

Пасля неяк непрыкметна мая перапіска з Сураўнёвымі і Г. Д. Савейкам згасла і толькі ў 1968 годзе яшчэ адно пісьмо прымусіла мяне зноў вярнуцца да аповесці «Асобая роля». Пісьмо на гэты раз прыйшло не з Беларусі, а з рабочага пасёлка Сузун Новасібірскай вобласці. Вось яго:

«Паважаны таварыш Цяльканаў! Вельмі прашу вас, вышліце мне вашу кніжку «Асобая роля», прысвечаную групе разведчыкаў, якую кіраваў І. М. Пяроў. У ліку гэтых разведчыкаў была і я. Можа вы і пра мяне расказалі ў сваёй кнізе. Мая сціплая дзейнасць праходзіла пад імем Любы. Асабліва шмат, кажучы, вы аддалі ўвагі Лене Сураўнёвай, з якой у мяне звязаны лепшыя дні франтавога жыцця.

Я вельмі прашу, прышліце мне вашу кніжку. Калі вас цікавяць эпизоды з нашага баявога жыцця, — пытайцеся. Я ахвотна адкажу.

З франтавым прывітаннем Люба».

І зноў хваляванне, на гэты раз радаснае. Бо знайшлася, падала свой голас Люба (Марыя Мікалаеўна Навасельцава-Яніна), сяброўка Лены Сураўнёвай, якая шмат разоў хадзіла з ёю на баявыя заданні, была ў групе Пярова і ў Беларусі, і ў раёне Рыгі.

І, вядома ж, адразу была паслана кніжка. І пісьмо з вялікай просьбай падрабязна напісаць аб сабе, аб Лене, аб таварышах.

Адказ быў вялікі і вельмі цікавы.

«У чэрвені 1943 года нас, востым разведчыкаў, выкінулі з самалёта ў раёне возера Асвея пад Себежам. У разведку мы ішлі звычайна парамі. Часцей за ўсё я хадзіла з Ленаю Сураўнёвай. Лена была прыгожай дзючына вышэй сярэдняга росту. Мы з ёю пасябралі, нягледзячы на тое, што былі розныя па характары: яна задуманная і нешматслоўная, я, наадварот, шумная і непаседлівая.

Аднойчы Іван Мікітавіч Пяроў паслаў мяне і Лёну ў вёску (назва цяпер не памятаю) па звесткі, якія павінна была перадаць нам сувязная група, мяс-

СААЎТАР...

ПРЫРОДА

Пацешныя скульптуркі, ці ж не так?..

Вось Паўлінка пусцілася ў скокі з панам Быкоўскім. А гэта — афіцэр-улан раснякае небарыку-салдата. А вось дзве пляткаркі дзедзіца «свежымі» навінамі. І ўсё трына, у характары, з гумарам...

Якім трэба быць уважлівым, пільным, як трэба любіць і ведаць родную прыроду, каб у звычайных карончыках, галінках убачыць чудаўнае, смешнае, дасціпае.

Шмат цікавага можа расказаць аўтар гэтых скульптурак віцязьнін С. Шаўроў пра пуды, якія сустракаюцца ў лесу, пра самыя неверагодныя знаходкі, пра тое, як нечакана і пад разна з'яўляюцца відомыя вобразы, надзвычай трыпныя характарыстыкі, пацешныя героі...

Тры маленькія скульптуркі, а колькі ў іх вынаходлівасці, такту, густу. Колькі радасці прынесуць яны людзям, колькі зачараваных усмешак выкачуць. А гэта для мастака — самая высокая ўзнагарода.

(З гістарычнай аповесці «Конрад Валенрод»)

Імя Пятра Бітэля добра вядома нашым чытачам. Ён вясковы настаўнік. Некалькі гадоў таму назад пераклаў паэмы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» і «Гражина». Сёння мы прапануем урывак з новага перакладу П. Бітэля — раздзел з гістарычнай паэмы А. Міцкевіча «Конрад Валенрод»:

Быў дзень патрона ордэна. На свята
Браты і комтуры ў сталіцу едуць.
Сцягоў бялее на мурах багата —
Спраўляе Конрад для сяброў бяседу.

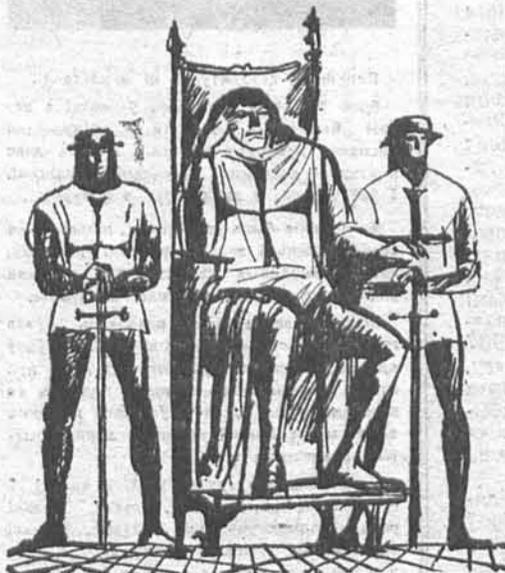
Вось сто плашчоў бялее ўжо ў застоллі,
На кожным з іх крыж ззяе доўгі, чорны:
Браты ўсё гэта. Ззаду у паўколлі —
Аружаносцаў, слуг натоўп пакорны,

У цэнтры Конрад. Леваруч ад трона
Сядзіць Вітоўт у акружэнні світы:
Нядаўны вораг, а цяпер з тэўтонам
Супроць Літвы ідзе пан знакаміты.

Магістр, устаўшы, запрашае ў гулі:
«У пана цешмасы!» — Звіняць кяліхі.
«У пана цешмасы!» — браты раўнулі,
І залю крые гул неразбярыхі.

Сеў Валенрод і, твар рукой падпёршы,
З пагардай зносіў самадураў жарты,
Цішэе гоман, слоў набор найгоршы
Сыходзіць ціха ў зван аб кварту кварты.
«Дык цешмасы ж! — прамовіць. — Што ж вы,
госці?»

Ці ж рыцар гэтакі ў момант весялосці?
Перш п'яны крык, а зараз шопат ціхі.

Ці ж не на ўцеху тут стаяць кяліхі?
Няўжо даўнейшы звычай наш загінуў,
Калі на поўным трупаў полі бою,
Між гор Кастыльскіх або ў пушчах фінаў
Ля вогнішча пілі мы грамадою?

Вось песні дзе былі! Між вас, што скіслі,
Няма мінстрэляў, бардаў з таго веку?
Віно вясеціць сэрца чалавеку,
А песня добрая — віно для мысляў».

Тут спевакоў устала розных многа.
Вось італьянец салаўіным тонам
Пяе аб Конрадавых перамогах,
Там трубадур-умелец з-над Гароны
Пра пастухоў спявае закаханых,
Пра рыцараў і дзеў зачараваных.

А Валенрод драмаў. Спяванне сціхла.
Разбуджаны зацішшам у гулянцы,
Капшук з грашыма кінуў італьянцу:
«Мой шлях, — сказаў, — ты размалёўваў
сціплы,

Другой не ў сіле даць я ўзнагароды,
Бяры і — прэч з вачэй!.. А ты, што оды
Пяяў каханню, трубадур дасужы,
Даруй, што тут нідзе ў нас навакола
Няма дзяўча, якое б прыкалола
К твайму улонню кветку марнай ружы.

Тут ружы звялі... Не такога барда
Манаху-рыцару сягоння трэба:
Хай песня льецца з дзікаю пагардай,
Як зван мячоў, як рог узняты ў неба,
Хай будзе змрочнай, быццам падзямеллі,
Ці як душа самотніка ў пахмеллі.

Па нас, што хрысцім, б'ём і судзім,
Напеў забойцаў хай знянацку трэсне,
Няхай у песні гнеў і заклік будзе,
Са змуджаных яна хай здыме плесні!
Мы так жывём — такія нашы песні!
Дык хто спяе такую?»

«Я, — азваўся

Стары дзядок, які каля ўваходу
У натоўпе слуг сядзеў і мацаваўся.
Відаць, паходзіў з простага народу,
З Літвы ці з Прус, бо быў ён барадаты,
На вочы, лоб і галавы сівізну
Насунуў глыбака свой брыль калматы,
А твар пакрылі мук і год крывізны.

Ён, лютню сціснуўшы рукою правай,
Другую выцягнуў у бок сабранны:
Прасіў, занятых гутаркай і стравай,
Паслухаць. Сціхлі ўсе.

Ён мовіў: «Сяння

Спяю, як колісь пеў літоўцам, прусам.
Іх шмат злягло ў радзімы абароне,
А іншыя, пры бацькаўшчыны сконе,
Дабіць сябе таксама лічаць мусам,

Як слугі верныя, што і ў нядолі
Не пакідаюць пана з добрай волі.

Другія крыюцца дзесь за лясамі,
Ці так, як Вітаўт, тут жывуць між вамі.
Ды пасля смерці... Немцы, я не знаю,
Спытайце самі здрадніцкае смецце,
Што з імі станецца, як на тым свеце
У пекла пойдучь гэтыя нябогі?
Як родзічаў яны паклічуць з раю
І як у іх папросяць дапамогі —
У варварскай ці мо нямецкай мове?
Што будзе ў родзічаў адказе-слове?

Век не забыцца сораму такога,
Што літвіны на'т пальцам не кранулі,
Калі вы, немцы, песняра старога
Мяне, з бажніцы скутага цягнулі...
У чужыне састарэў я адзінока,
Спявак, на жаль, а слухачоў не маю.
Засохла з плачу па Літве ўжо вока...
І зараз, як падумаю аб краю,
Не ведаю ў якой стаіць старонцы
Мой дом, і жаль грызе мяне бясконцы.
І толькі тут вось сэрца захавала
Усё найлепшае, што ў нас бывала...
І гэтыя убогіх скарбаў згадкі
Вазьміце, немцы... Наце вам астаткі!

Як слаўны рыцар, збіты на турніры,
Жыццё ўратае, але гонар страціць
І дні валочыць пад агнём сатыры,
Дык пераможцу дань яшчэ раз плаціць:
Апошні раз усе напружыць жылы
І, меч зламаўшы, сідзе ў глыб магілы.

Вось так мяне натхнула шчэ ахвота,
Яшчэ да лютні я асмеліў рукі:
Няхай Літвы апошні з вайдалотаў
Разбудзіць вам апошняй песні гукі».

Замоўк. Магістра думку знаць жадае.
Чакаюць у маўчанні ўсе глыбокім,
А Конрад вострым і пытлівым вокам
Вітоўта твар і ўзрухі разглядае.

Усе заўважылі, што словы вайдалота
Пра здраднікаў, Вітоўта закранулі:
Ссінеў, збялеў, яму ўжо не да гуляў —
Ім авалодаў сорам і згрызота.
Сарваўся з месца. З шабляю пры боку
Ідзе, прысутных распіхае смела,
Ды стрэў старога зрок і збіўся з кроку,
І хмара гневу, што над ім вісела,
Апала раптам цераз слёзы ў воку.
Вярнуўся, сеў закрыў плашчом аблічча
І ў думкі углыбіўся таямніча.

А немцы — ціха: «Ну, няўжо бяседа
Без жабрака не абышлася б, дзеда?
Хто слухае? Хто ў песні разбярэцца?»
Перш гэтакі шэпт уздоўж сталаў нясецца,
За ім штораз мацнеюць смехі,
А пажы ў крык і свішчуць у арэхі:
«Вось гэткая літоўскай песні нота!»

Мал. В. ТАРАСАВА.

Магістр устаў: «Мужы нязломнай раці!
Сягоння ордэн наш старым звычайем,
Як доказ вернасці народа, знаці,
Даніну з княстваў, гарадоў прымае.
У дзеда песня — ўсё яго багацце,
Дык нельга не прыняць яго даніны,
Хай песню дасць, як грош той удавіны.

Літоўскі князь між нас сядзіць, панове,
Гасцююць і Вітоўта ваяводы,
Прыемна будзе ім у роднай мове
Паслухаць песні пра былыя годы.
Хто хоча, можа зараз выйсці з залі,
А я люблю літоўскай песні тоны,
Незразумелыя мне енкі, стогны,
Так, як люблю гучанне бурнай хвалі
Ці шум дажджу вясенняга... Дарэчы,
Пры іх так міла спаць. Спявай, старэча!»

ГЭТЫ БЯСКОНЦЫ БОЛЬ

Госці Мінска —
артысты Омскага тэатра
ў Хатыні

Тысячы кіламетраў раздзяляюць Беларусь і далёкі сібірскі горад, але трагедыя Хатыні, трагедыя сотняў загінуўшых вёсак добра вядома аймам.
Спыняюцца машыны...
Вакол лясы, і празрыстае, настоенае на травах, кветках і глебе паветра ціха дрыжыць ад трывожных і жахлівых галасоў званоў: «бом-м-м, бом-бом...»
«Калі ты не загінуў на вайне, дык як павінен жыць...» — не выходзіць з галавы і ўсё.
Артысты ідуць вакол фігуры чалавека, які трымае на руках мёртвага хлопчука...
Знізу здаецца, што чалавек гэты ўпіраецца галавой у блакіт неба... Сапраўды. На такіх мужных, няскораных трымаюцца і зямля, і неба.
Загучалі ўдарныя. Аркестр Омскага тэатра выконвае музыку з аперэты А. Сандлера «На досвітку». Гэта плач па загінуўшых.
Расце гара кветак ля магілы, дзе пахаваны рэшткі спаленых жыхароў Хатыні.
Людзі добрыя, помніце!
Мы любілі жыццё і Радзіму нашу,
і вас, дарагія.
Мы згарэлі жыццём і агні.
Наша просьба да ўсіх:
Хай жальба і смутак абярнуцца ў мужнасць і сілу.

Каб змаглі ўвекавечыць вы мір і спакой на зямлі.
Каб нідзе і ніколі ў віхры пажараў жыццё не ўмірала!
Высокія жаночыя галасы, поўныя болю і тургі, гуцаць над Хатынню. Спяваюць артысты Омскага тэатра — яны прыехалі сюды, каб пакланіцца шматпакутнай зямлі, якая ўвабрала столькі крыві і нарадзіла столькі герояў...
— Ну вось, — скажаў нехта з артыстаў, калі мы вярталіся назад, у Мінск, — наплакаліся, нахваляваліся, а сёння ўвечары будзем весяліцца на сцэне, і заўтра... А глядачы ў зале таксама будуць веселіцца, гучна пляскаць у далоні.
Так, Жыццё ніколі не спыняецца. І нельга кожны дзень плакаць над магіламі мільёнаў загінуўшых, хоць гэта наш бясконцы боль.
Але калі трэба даць адказ на цяжкае пытанне, якое паставіла перад намі жыццё, калі мы застаемся адзін на адзін са сваім сумленнем, трэба ўспомніць Хатынь.
«Калі ты не загінуў на вайне, дык як павінен жыць...» — адкуль гэтыя радкі, што не ідуць з галавы?
І. ІРЫНІНА.
Фота Ул. КРУКА.

Увечары, калі да Хатыні была яшчэ ноч, і раніцай, калі да Хатыні было яшчэ некалькі гадзін, і потым, па дарозе, калі мы моўчкі, пагружаныя ў свае думкі, глядзелі праз вокны «рафіка» і перад намі ва ўсёй красе, то азораныя сонцам, то спяхмурнелыя ад наляцеўшага нема-ведама адкуль ветру імчалі насустрач

СЯРОД КНІГ

ПРАЕКЦЫЯ НА СТУДЭНЦКІ МЕРЫДЫЯН

Рамантыка і адлегласць неаддзялімыя адно ад другога. Пры слове «рамантыка» ўскосна нагадваецца адлегласць прастора і, наадварот, у адлегласці мы амаль непазбежна бачым аднакі ўсё той жа рамантыкі. Але самі па сабе гэтыя паняцці яшчэ нічога не гавораць. Каб «ажывіць» іх, надаць ім важкі змест, трэба бадзёры імпат маладосці, яе неўтаймавальная прага пошукаў і адкрыццяў, яе настойлівая патрэба ў здзяйсненні сваіх мар.

Маладыя журналісты, Ул. Вялічка, М. Латыш і выкладчык БПІ Ул. Унуковіч паставілі перад сабой задачу прасачыць некаторыя праўдзеныя цаліннай рамантыкі. Кніга «Трэці семестр», напісаная імі, уключае матэрыял, які расказвае пра жыццё і дзейнасць студэнтаў на цаліне на працягу шасці гадоў — з 1963 па 1969. Шэсць працоўных студэнцкіх семестраў на цаліне — шэсць гераічных старонак. Бо кожнае лета — гэта велізарны па плошчы і размаху фронт будоўлі, асваенне тысяч рублёў дзяржаўных сродкаў. Студэнты будавалі цэлыя пасёлкі, каналы, пракладвалі на многія кіламетры лініі электраперадач.

Зразумела, што гэта было нялёгка, што ў працэсе работы ўзніклі «кафлікты», завязваліся складаныя сітуацыі, у якіх трыпалі байцы будаўнічых атрадаў. Акрамя знешніх «кліматычных» умоў, важнае значэнне мела «прышчэпанне» адзін да аднаго ў самім будаўнічым атрадзе. Цікава, што аўтары ў асноўным засяродзілі сваю ўвагу менавіта на будаўнічым атрадзе як самастойнай адзінцы вялікага і шырокага студэнцкага фронту. Гэта вызна-

чыла і агульнае гучанне і лад кніжкі. Аўтары паказваюць, як паступова, з кожным годам атрад пашырае свае функцыі, становіцца не толькі будаўнічай арганізацыяй, а праводзіць і асветніцкую работу сярод мясцовага насельніцтва, ствараючы піянерскія лагеры-спадарожнікі, выступаючы з канцэртамі, лекцыямі, папаўняючы кнігамі сховішчы сельскіх бібліятэк.

Але ўсё ж у цэнтры ўвагі аўтараў — людзі, байцы атрада. Трэба сказаць, што кніга гэта напісаная не за адзін раз. Яна ўяўляе сабою як бы збор нарысаў, якія раней друкаваліся аўтарамі ў перыядычным друку. Многае яны перагледзелі з таго, што было змешчана ў газетах раней, многае дапісалі.

Асобныя старонкі кнігі чытаюцца з хваляваннем. Хіба ж не ўзрушае нас тое, як урач Дзін Вялічка ў непагадзь па размоклым беразе ракі дабраецца да чабанаўскага домака за 15 кіламетраў, каб дапамагчы маленькаму хлопчыку перамагчы хваробу, або як выраतोўвала жыццё жанчыне парадзісе галоўны ўрач раённага студэнцкага атрада Маргарыта Леяго.

На жаль, такіх старонак, у якіх бы выразна і пераканаўча былі паказаны характары студэнтаў, іх вытворчыя і таварыскія адносіны, нямнога. Хача мы і заўважаем імкненне аўтараў зрабіць гэта. Больш таго. Нягледзячы на ўдалае як быццам выкарыстанне аўтарамі разнастайных форм і жанраў (тут і перадавы артыкул, і нарыс, і карэспандэнцыя, і верш — звычайна падаецца як эпіграф — і замалеўка, і інфармацыя, і гістарычная даведка, і гумарэска), ілюстрацыі (дарэчы, аўтар здымаў Р. Кадзет чамусці застаўся невядомы!), кніга выклікае пачуццё незадавальнення. І гэта неза-

давальненне выклікана, безумоўна, тым, як напісана гэта кніга. Менавіта па гэтым і хочацца спыніць крыху сваю ўвагу.

Па-першае. Кнізе, на наш погляд, нестасе лічбовага матэрыялу. Нават той, што ёсць, раскіданы па ўсіх старонках, і патанае ў агульным матэрыяле, не адкладваецца ў памяці. Відаць, было б няблага гэтыя лічбы паставіць асобна.

Па-другое. Захапленне «прыгожымі» словамі, упарты націск на «рамантычнасць» зацяняе канкрэтны змест з'явы, «заліхвацкая» рэпартажнасць збядняе некаторыя артыкулы, робіць іх лёгкаважкімі, павярхоўнымі, нават лёгкадумнымі («Дзень добры, зямля цалінная!»), «У грэсмайстраў тынкоўкі»). Ніякалай выглядае пабудаваная на пісьмах і замалеўка «Тыповы выпадак». Яе недахоп у спрошчаным вырашэнні важнай тэмы: выхаванне ў падлетка сур'ёзных адносін да жыцця.

І, нарэшце, апошняе. Пра камісары (раённых і рэспубліканскіх). Напэўна, можна было сказаць пра іх нешта больш значнае, чым толькі засведчыць іх наяўнасць на студэнцкай планеце і ўключыць у іх вусны сёе-тое даўно знаёмае і добра заштампаванае.

Увогуле, канечне, кнігу «Трэці семестр» працягваюць з цікавасцю. Таму што ў ёй моцны і здаровы дух нашай моладзі, яе рамантычныя парывы, неадольная прага да пошукаў і адкрыццяў. І хоць часам гаворыцца ў кнізе пра гэта на зойлівым бюракратычным штампамі — сам дух, сам высякародны парыв моладзі — чысты, узнёслы, непаўторны. І ён выратоўвае кнігу.

Безумоўна і тое, што ў многіх, хто прачытае «Трэці семестр», узнікне жаданне паехаць на «планету цаліну», каб самім, як пісаў у заяве у свой час студэнт БДУ імя У. І. Леніна Уладзімір Гулевіч, «ва ўсім разабрацца».

В. ПОЛЯК,
былы баец студэнцкага будаўнічага атрада «Узыход».

ПА МАРШРУТАХ СЛАВЫ

Летась выдавецтва «Беларусь» выпусіла ў свет даведнік «У памяці народнай», складзены вялікім калектывам аўтараў. Сіцела, але запамінальна, на багатым фактычным матэрыяле расказвае ў ім аб месцах і помніках барацьбы за ўстаўленне савецкай улады ў Беларусь, за гонар, свабоду і незалежнасць нашай Радзімы. Кніга з'явілася добрым дапаможнікам не толькі для шматтысячнай арміі турыстаў, якія штогод накіроўваюцца ў паходы на памятных месцах, але і для ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю, яго гераічным мінулым, векапомымі падзеямі, якія адбываліся ў рэспубліцы і якія складаюць гонар і славу нашага народа.

Света гэтае ж выдавецтва зноў зрабіла добры падарунак аматарам падарожжаў — надрукавала яшчэ адзін даведнік-спадарожнік турыста «Дарогамі подзвігаў» — асобна па Мінскай вобласці. Аўтар яго — М. Андрушчанка — правёў вялікую даследчыцкую і зборачніцкую работу, сам абышоў і аб'ехаў усё памятнае мясціны Міншчыны і напісаў, адразу ж можа сказаць, вельмі патрэбную і цікавую кнігу.

Аўтар вядзе нас па пяці маршрутах Міншчыны — ад помніка да помніка, з раёна ў раён, з паселішча ў паселішча, па партызанскіх сцежках і даюгах — у лясы, на берагі рэк і азёр, на балотныя астравы, месцы партызанскіх штабаў і лагараў, шпіталь — нібы гардае разам з намі, узнёслае старонкі гісторыі — яркія, хваляючыя, незабыўныя, не толькі расказвае аб падзеях, але і паказвае іх, перажывае разам з намі, чытачамі і турыстамі.

У час Айчынай вайны Міншчына была ядром усенароднай барацьбы з гітлераўскімі захопнікамі. На яе тэрыторыі дзейнічала 65 партызанскіх брыгад, 15 асобных атрадаў, сотні і тысячы груп падпольшчыкаў. Ніхто не забыты і нішто не забытае падзвігі вайны Савецкай Арміі, народных месцінаў, удзельнікаў рэвалюцыйнай вайны ўвекавечаны больш чым у 1200 помніках — скульптурах і скульптурных кампазіцыях, мемарыяльных комплексах, велічных курганах бессмяротнасці, абелісках і мемарыяльных дошках, мемарыяльных парках, скверах і алясах.

М. Андрушчанка заўсёды ўказвае, хто з удзельнікаў падзей жывы і жыве.

М. Андрушчанка. Дарогамі подзвігаў. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1970.

Можа дапоўніць твае звесткі, што падае ён сам. Добрым словам успамінае аўтар настаўнікаў і вучняў, сельскіх інтэлігентаў, якія пастойна займаліся пошукамі матэрыялаў. Гэта сіламі энтузіястаў-краязнаўцаў адкрыты на Міншчыне многія дзесяткі музеяў народнай славы на грамадскіх пачатках, куткоў і пакояў пры школах, клубах, бібліятэках. Зборны гэтых музеяў, шматлікія рэчывыя экспанаты таксама могуць у многім папоўніць расказ аўтара-экскурсавода.

Вельмі каштоўна, што М. Андрушчанка не забывае пра прыродныя помнікі, робіць экскурсы ў глыб стагоддзяў, напамінаючы, што рабілася на Міншчыне ў даўнія часы, чым славыты быў кожны яе куток у мінулае, характарызаваў архітэктурныя помнікі, якія трапляюцца ў тым ці іншым маршруце. Усё гэта дапамагае бачыць і разумець гісторыю як непарыўны працэс развіцця грамадства, перамяшчэння гераізму пакаленняў, якія змагаліся за здзяйсненне рэвалюцыйных і сацыялістычных ідэяў.

Усе маршруты падарожжаў, распрацаваныя М. Андрушчанкам, разлічаны на некалькі дзён. Яны не падаюцца як канчатковыя. Іх можна дапаўняць — у рэспубліцы ўвесь час адкрываюцца новыя помнікі. Маршруты можна змяняць, скарачаць у залежнасці ад таго, якія ёсць магчымасці для агляду. Дзякуй скажуць турысты М. Андрушчанку і за тое, што ён падказавае, чым лепш ехаць, дзе дабрацца машынаю, а дзе праціць пешы, дзе перанавяцьці пакінуць аўтобус.

Які ж у мяне прэтэнзіі да гэтай кніжкі?

Малы тыраж. Што значыць нейкія дзесяткі тысяч экзэмпляраў, калі штогод у падарожжах па рэспубліцы ўдзельнічаюць сотні тысяч турыстаў!

Хачелася б таксама, каб аўтар даваў нейкую, хоць бы эмацыянальную ацэнку помнікаў, называў іх аўтарамі. Аднолькавае месца ўдзяляе М. Андрушчанка, напрыклад, Хатынскаму мемарыялу аўтары якога ўдасгоены Ленінскай прэміяй, і нейкаму тыражыраванаму помніку ў выглядзе «смуткуючай маці» ці «ўзлёнчанага салдата». Турыст-падарожнік едзе ці ідзе да помніка не толькі, каб сэрцам прыкасцца да вядлага і вечнага, аддаць даніну повагі і пашаны народным героям, але і каб агледзець сам помнік — твор манументальнага мастацтва.

П. АНДРЭУ.

Ул. Вялічка, М. Латыш, Ул. Унуковіч. Трэці семестр. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

У 1961 ГОДЗЕ Барыс Віктаравіч быў прызначаны мастацкім кіраўніком купалаўскага тэатра. Акцёр на чале калектыву... Гэта было не ўпершыню. Да Платонава кіраўнікамі тэатра ў розныя гады былі артысты Глеб Глебаў, Леанід Рахленка, які, праўда, шмат працаваў і ў якасці рэжысёра.

Што «дасталася» Платонаву тады? Становішча складалае. Пачынаўся вельмі балючы працэс змены пакаленняў. Справа ўскладнялася тым, што ў купалаўскім тэатры, як і ў некаторых іншых, не было моцнага сярэдняга пакалення. І яшчэ. Калі ў Беларусі, пачынаючы з 1945 года, выходзілі артыстаў у інстытуце, з вышэйшай школай можна было выбраць патрэбных выканаўцаў, то рэжысёраў ніхто не рыхтаваў. Купалаўскі тэатр заставаўся без сваіх пастаноўчыкаў.

Праблемы актёраў і рэжысуры, пытанні рэпертуарнай палітыкі, з якімі сутыкнуўся новы мастацкі кіраўнік, былі генеральнымі ў творчым жыцці тэатра. Аднак у яго была яшчэ і сталая праца — праца артыста, якой ён, як і раней, аддаваўся цалкам. У тым жа 1961 годзе Барыс Платонаў сыграў ролю Лявона Чмыха ў камедыі «Лявоніха на арбце», сыграў бліскача, з вялікім артыстызмам. Фактычна на Платонаве тады «трымаўся» спектакль.

Нараджаліся новыя задумы, новыя планы. Блізкія да артыста людзі не раз раілі яму сыграць ролю Федзі Пратасавы ў «Жывым трупе». Ён, звычайна, пазбягаў гаварыць аб Пратасаве, маўляў, гэта роля не для яго — не той рост, не тая знешняя фактура. Да таго ж у многіх жылі ў памяці вобразы Федзі, увасобленыя Іванам Бярсеневым, Міхаілам Раманавым, Мікалаем Сіманавым.

Але, як выявілася пазней, аб «Жывым трупе» артыст марыў даўно. Нікому ён не асмелваўся гаварыць пра гэтую сваю мару — яна здавалася яму нязбыўнай. Да таго ж, у калектыве на той час не было каму ставіць «Жывы труп». На пастаноўку запрасілі цікавага рэжысёра Іосіфа Панава. Той, прыступішы да работы, спрабаваў павесці ўдзельнікаў спектакля сваім шляхам да ўвасаблення п'есы. Платонаў, аднак, не прыняў яго трактоўку ролі галоўнага героя, як і ўсяго твора ў цэлым. Гэта здавалася вельмі дзіўным, зусім на яго не падобным. Платонаў умеў уважліва слухаць не толькі кожнага рэжысёра, з якім ён працаваў, але і ўсіх, хто рабіў яму заўвагі, — людзей тэатральных і зусім нетэатральных. Гэта не азначала, што ён накарліва рабіў усё, што яму прапаноўвалі. Толькі ніводнай парадзі не пакідаў без увагі.

На гэты раз у Платонава яшчэ да рэпетыцыі быў ва ўсім прадуманы вобраз, больш таго — выпактаваны актёрам за доўгія гады. І Платонаў зразумеў, што задума Платонава глыбейшая, больш цікавая, чым ягоная. І рэжысёр прыняў трактоўку Платонава, а ў працэсе работы раіўся з ім.

Праўда, многія рэпетыцыі праводзіліся без Платонава. Неўзабаве пасля іх пачатку артыст едзе ў Маскву на XXII з'езд Камуністычнай партыі. Вярнуўшыся са з'езда, Платонаў выступае перад працоўнымі рэспублікі, растлумачае і прапагандуе яго гістарычныя рашэнні. Потым зноў на працяглы час едзе ў Маскву — для ўдзелу ў рабоце Камітэта па Ленінскіх прэміях, членам якога ён быў амаль да канца свайго жыцця. Рэпетыцыі ж не спыняліся і праводзіліся без выканаўцы галоўнай ролі.

Аднак і ў гэты час Платонаў напружана працуе над вобразам, у вольныя хвіліны жыве жыццём свайго героя.

Неяк перад здачай спектакля я зайшоў да Барыса Віктаравіча. Размова наша хутка пераклічылася на «Жывы труп», на вобраз Федзі Пратасавы. Акцёр пачаў расказваць пра біяграфію героя, пра яго цяжкае, шматпакатнае жыццё. І раптам вочы Платонава засвяціліся зусім іншым, дзівосным святлом. Па твары пацяклі буйныя слёзы. Слёзы Федзі Пратасавы. І сам актёр увесь неяк запальмінеў. Платонаў не іграў ролю, ён жыў жыццём свайго Пратасавы, думаў яго думкамі, хваляваўся яго хваляваннямі, нароўну дзяліў з ім яго гора. А гэта патрабавала агромністых душэўных і фізічных сіл, агромністай самааддачы. І падумалася тады: божа мой, як ён траціць сябе — не толькі на рэпетыцыях, але і цяпер, дома. Гэта ж так лёгка і згарэць. А артыст, мабыць, нават і не ўмеў бератчы свае сілы...

Прэм'ера «Жывога трупа» назначалася на 27 снежня 1961 года. Часу на падрыхтоўку спектакля яўна не ханала. Платонаў мог, вядома, напрысць яшчэ хоць некалькі дзён для рэпетыцыі, мог нават сам іх узяць — ён жа быў мастацкім кіраўніком тэатра. Але артыст гэтага не зрабіў. Не зрабіў ніхто і іншы.

Здаваць спектакль, такім чынам, выпадала 26-га. І тут Платонаў прапанаваў перанесці здачу на заўтра, на 27-е. Маўляў, дваццаць шостае чысло — гэта два чортавы тэатры. Жыве ж у душы актёраў нейкая таямнічая загадка, заўсёдная трапяткая няўпэўненасць — пашанце ці не пашанце? Напрыклад, перш, чым, адкрыць Маскоўскі Мастацкі тэатр, адзін з яго кіраўнікоў Уладзімір Іванавіч Няміровіч-Данчанка ездзіў... варажыць да цыганкі. І тэатр адкрыўся ў той дзень, у які выважыла тая цыганка. Ніхто ж тады не ведаў, не быў упэўнены, што так шчасліва пойдучы справы.

...27-га снежня. Два спектаклі ў адзін дзень! Нагрузка, асабліва для

У АПОШНІЯ гады Барыс Платонаў, бадай, яшчэ больш, чым раней, любіў хадзіць у лес, на луг, заставацца сам-насам з прыродай. Асабліва захаў у памяць адзін эпізод, магчыма, самы звычайны. Мяккі сонечны дзень жніўня. Сасновы бор. Сонца яснае, але ўжо не гарачае. У прыродзе ціха дагараюць фарбы лета. Ія самай дарогі, лобач з высокімі стромкімі соснамі, якія ўжо зрэдку абтрасаюць пажоўклыя шыпулькі — Барыс Віктаравіч Платонаў з маладым, пругкім чарнагалым баравіком у руцэ. Стаіць, засяроджана пра нешта думае. А наўкол — здзіўляючы спакой, нібы прырода стварыла поўную раўнавагу паміж маладосцю і старасцю...

Артыст перасліў, перамог цяжкую хваробу.

І зноў вярнуўся ў родны тэатр. Доктары забаранілі яму выступаць на сцэне — сэрца можа здраціць у любы час. Але ў Платонава, мастацкага кіраўніка калектыву, і так работы было шмат, і ён зноў поўнасцю аддаўся вірліваму жыццю тэатра, ад ранку да

Барыс Платонаў паогул вымушаны быў пакінуць тэатр. Але сядзець без працы гэты чалавек не мог. Яму прапанавалі загадваць кафедрай майстэрства актёра ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце, і Платонаў згадзіўся.

Да яго адразу ж пачалі звяртацца не толькі педагогі са сваімі праблемамі, да яго пайшлі па справах прыбіральшчыцы, іншы абслугоўваючы персанал інстытута. Такі быў Платонаў, ён неяк умеў адразу ж аб'ядноўваць вакол сябе людзей, умеў быць душой калектыву, і не ісці да яго, мабыць, было вельмі цяжка, амаль немагчыма.

А ў гэты час купалаўцы аднаўлялі класічны спектакль «Хто смяецца апошнім». Многія ролі, у тым ліку і Зэлькіна, у якой доўгія гады захапляў глядачоў Платонаў, былі даручаны іншым, больш маладым артыстам. Але здарылася так, што новы выхаванца Зэлькіна Генадзь Гарбук панярэдадні выпуска спектакля цяжка захварэў. «Выручаць» папрасілі Платонава, і ён

Анатоль САБАЛЕЎСКИ

П Е Р А Д Б Л І З К І М Р А С Т А Н Н Е М

Я не раз пісаў пра Барыса Віктаравіча Платонава, пра яго актёрскія вобразы. У апошнія гады яго жыцця мне даволі часта выпадала шчасце сустракацца з гэтым не толькі вялікім артыстам, а і выдатным, незабытым чалавекам, гутарыць з ім, бачыць яго ў розных абставінах. Пра асобныя моманты жыцця Платонава, пра тое, што звычайна застаецца па-за артыкуламі, нават па-за кнігамі, мне і хочацца расказаць чытачам.

ФЕДЗЯ (Б. Платонаў). І вы, маючы кожнага дваццаціга па дзве грыўні за мярзоту, лезеце ў музэй і з лёгкім сэрцам глуміцеся з іх, з людзей, якіх вы мезенна не варты, якіх вас да сябе і ў сэнцы не ўпусцілі. Але ж вы дарваліся і рады...

«Жывы труп», дзень VI.

выканаўцы ролі Федзі Пратасавы, надзвычай вялікая. Днём на здачы, пры перапоўненай зале, Платонаў іграў з найвялікшым натхненнем. Вечарам, на прэм'еры спектакля, адчувалася ўжо паўная стомленасць — з той душэўнай самааддачай іграць было, мабыць, немагчыма. Тым не менш, і цяпер Платонаў меў надзвычай вялікі поспех.

Здавалася, спектакль «Жывы труп» заживе доўгім, слаўным жыццём, а натхнёная ігра Платонава будзе хваляваць, узрушаць усё новых і новых глядачоў — у шэрагу выдатных сцэнічных вобразаў Федзі Пратасавы Платонаўскі, думалася мне, атрымаўся адным з найбольш яркіх і глыбокіх. Але надзеі не спраўдзіліся.

«Жывы труп» тэатр аб'явіў і ў адзін з наступных дзён. Гледачы сабраліся на спектакль, але ён не адбыўся. Перад самым яго пачаткам Платонава, ужо загрымананага, забрала хуткая дапамога.

Інфаркт. Трэці па ліку... Напраўляўся артыст вельмі паволі. А ў гэты час Платонава за выкачненне роляў Федзі Пратасавы і Лявона Чмыха вылучылі на Ленінскую прэмію. З «Лявоніхай на арбце» справы былі лепшыя — яшчэ да хваробы артыста купалаўцы ігралі гэты спектакль на сцэне Крамлёўскага тэатра, многія бачылі яго работу. А вось як быць з «Жывым трупам», яго ж вельмі нямногія бачылі і ў Мінску? З Масквы тэлефанавалі, што прышліць камісію для прагляду ў любы час, як толькі Платонаў здолее іграць. Няхай ён выступіць хоць у асобных ўрыўках з «Жывога трупа».

Доктары ж катэгарычна забаранілі Платонаву выходзіць на сцэну. Разгляд яго работ на атрыманне Ленінскай прэміі быў перанесены на наступны год. Але актёр не здолеў больш выступіць у ролі Федзі Пратасавы. Толькі праз некаторы час, калі пра Платонава здымаўся дакументальны фільм, актёр сыграў перад камерай сцэну ў тракціры, самую натхнёную ў спектаклі. Праўда, на экране яна лаказвалася са значным купюрам, ды і ў кінематографі, як гэта вельмі часта здараецца, яна атрымалася ўсяго толькі блякавай копіяй з арыгінала...

вечара яго не пакідалі розныя бягучыя, неадкладныя справы. Зноў рэпертуар, правільная, разумная рэстаўцыя і выкарыстанне творчых сіл, лёс актёраў маладога пакалення і пакалення старэйшага. І мноства іншых пытанняў і праблем, самых розных, часам вельмі нечаканых, вялікіх і малых.

Яго па-ранейшаму цягнула, клікала сцэна. І, нягледзячы на парадзі і патрабаванні дактароў, актёр выступіў у спектаклі. Зноў ён сустраўся з роляю Эзопы ў «Лісе і вінаградзе», якую ўпершыню сыграў у 1957 годзе. Цяпер гэта быў і мінулы вобраз, і вобраз шмат у чым новы, пераасэнсаваны. Не было бурнага выбуху страасці, адкрытага ўсплёску тэмпераменту — цяпер ужо іграць ролю Эзопы так, як раней, для Платонава было вельмі небяспечна. І яго герой атрымаўся зненне больш стрымачым і спакойным. У платонаўскага Эзопы з'явілася нейкая прасветленая мудрасць. Вочы яго, нібы глыбокія крыніцы, крышталёна чыстыя, нічым незамутненыя, святліліся і праявіліся розумам. У іх былі боль і сум па волі, па сапраўдным чалавечым жыцці.

На шляху Платонава ўставалі новыя вобразы. Рэжысёр Барыс Эрн, які рыхтаваўся да пастаноўкі п'есы «У мяцеліцу», меркаваў у сваім спектаклі заняць амаль усіх выдатных артыстаў старэйшага пакалення. Ён разлічваў на ўдзел у спектаклі і Платонава, меркаваў даручыць яму ролю Парфірыя.

Не ўсе актёры старэйшага пакалення па стане здароўя здолелі прыняць удзел у пастаноўцы «У мяцеліцу» — аб'яднаць у спектаклі ўсё лепшыя сілы тэатра Эрну так і не ўдалося. Не выступілі Павел Малчанав, Глеб Глебаў. Платонаву таксама давясло адмовіцца ад ролі Парфірыя. Яна, на першы погляд, зусім лёгкая — уся роля складаецца з аднаго-адзінага слова. Але разам з тым на вобраз Парфірыя прыпадае вельмі вялікая нагрузка, увасабляць яго незвычайна цяжка. Тым больш, што здароўе артыста зноў пахіснулася — частыя сардэчныя прыступы не давалі спакою.

з двух рэпетыцыі лёгка «ўвайшоў» у спектакль. Іграў бліскача, з тонкім артыстызмам. Выступаў да таго часу, пакуль не стаў у строй другі выканаўца.

Праз некалькі гадоў яшчэ раз было суджана Платонаву сустрацца на сцэне з Зэлькіным. 5 сакавіка 1966 года ў памяшканні тэатра грамадскае рэспублікі ўшаноўвала народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапіву з нагоды яго сямідзесяцігоддзя. У гэты вечар ішла яго камедыя «Хто смяецца апошнім». У спектаклі бралі ўдзел лепшыя сілы тэатра. Глебаў іграў сваю каронную ролю Тулягі, і, дарэчы, выконваў яе ў апошні раз, ужо цяжка хворым. Платонаў зноў выступіў у вобразе Зэлькіна. Гэты вобраз — не галоўны ў камедыі, але па майстэрстве, па нейкім асаблівым артыстычным блыску Платонаў выйшаў на першы план.

Мне было даручана пісаць у газету справаздачу аб яго выступленні — творчасць Платонава, асабліва ў апошнія гады, выклікала, эразумела, павышаную цікавасць чытачоў. Тым больш, што ён нешта каля трох гадоў ужо не выступаў на сцэне. Я разам з фотакарэспандэнтам зайшоў у антракце ў грывёрную артыста — трэба было зняць яго ў ролі. Платонаў быў ўзбуджаны, у вельмі прыўзнятым настроі. Ён нібы ўвесь святліўся ад радасці, што зноў на сцэне, што зноў дыхае паветрам тэатра.

— Які вы хочаце эпізод? Калі ласка: Зэлькін падслухоўвае, пляткарыць, падхалімічае, злуецца, абурасца. Зэлькін важны, ваяўнічы, надуты, напалоханы...

Артыст ледзве паспяваў вымаўляць адно слова, і тут жа, у гэтую хвіліну, прымаў новую позу, поўнасцю мяняўся позірк, выраз твару. Абсалютна мяняўся ўвесь воблік Зэлькіна. Трансфармацыя была поўнай, прытым імгненнай. Гэта было цуда актёрскай тэхнікі, найвялікшага майстэрства. Фотаапарат бяспільна перадаў сам працэс малакавага пераўвасаблення артыста. Калі б яго ў гэтыя хвіліны кінаапарат, магчыма, ён бы хоць у нейкай ступені здолеў зафіксаваць для новых пакаленняў той чуд...

Прайшло яшчэ некалькі месяцаў — і Барыс Віктаравіч зусім змяніўся. Раней у яго была паходка лёгкая, менавіта артыстычная, жэст — дакладны, вельмі выразны, энергічны. Цяпер яго жэсты сталі як бы запаваленымі, пацяжэла хада, спадарожнікам стаў кій. Пасерабраліся, пабялелі чорныя валасы, твар напаласавалі глыбокія моршчыны. Старасць прыйшла хутка і нечакана рана — было толькі шэсць-дзясат тры гады. Але ўжо датаралі апошнія сілы.

Аднак Платонаў не здаваўся, паранейшаму працаваў шмат і з вялікай аддачай. Калі летам 1966 года набірала курс актёраў у Інстытут, меркавалася, што яго будзе весці Глеб Паўлавіч Глебаў. Але пачаліся заняткі, а ён не здолеў прыступіць да працы. А скоро стала вядома, што ён ужо ўвогуле не здолее працаваць. Весні курс узяўся Платонаў.

А тут купалаўцы вырашылі да пяцідзесяцігоддзя Кастрычніка зноў паставіць «Канстанціна Заслонава» ў новай аўтарскай рэдакцыі. І Платонава разам з Ірынай Ідановіч, якая раней у гэтай прэсе не толькі іграла ролю, а і выступала асістэнтам рэжысёра Канстанціна Саннікава, і маладым вастаноўшчыкам Барысам Ганагам запрасілі рыхтаваць новы спектакль. Трэба было перадаваць свой вопыт моладзі, і артыст зноў вярнуўся ў гэатр. Хто ж знаў Заслонава лепш, чым Платонаў, які ў мінулыя гады ў поўным сэнсе слова выдатна іграў гэтую ролю? Але дзе ўзяць сілы?..

Платонаў сустракаў новы 1967 год. Ён устанавіў у Інстытуце звычай, што ўсе святы педагогі і студэнты святкуюць разам. І сам ён заўсёды бываў сярод студэнцкай моладзі. На гэты раз ён не падпарадкаваўся гэтаму правілу, застаўся дома, сярод сям'і і нешматлікіх гасцей. За святочным сталом, між іншым, быў і Мікалай Яроменка, адзін з выканаўцаў ролі Заслонава. Платонаў рэцэпіраваў гэтую ролю з двума актёрамі — Віктарам Тарасавым і Яроменкам. Спачатку да Яроменкі ён ставіўся насцярожана, не вельмі верыў у яго поспех. Маўляў, актёр ён нейкі надта скаваны і ці ўдасца дабіцца ад яго свабоды дзеяння на сцэне. Але потым, напружана, прыгадаў, што і сам ён у маладосці доўга адчуваў сябе на надмоствах скавана. І з асаблівай упартасцю працаваў з Яроменкам, дасягаючы лепшых вынікаў. У апошні час ён быў асабліва ім задаволены, поўнаснаццю паверыў у яго поспех, хоць давесці да канца працу над вобразам Платонаў не паспеў...

Калі крамлёўскія куранты пачалі бой, усе, хто сядзеў за сталом, усталі, самкнулі бакалы. І штосьці здарылася з тэлевізарам. Барыс Віктаравіч найшоў яго наладжваць. І ў тое імгненне, калі толькі-толькі пачынаўся Новы год, Платонаў аказаўся адзін, воддаў ад цеснай шумлівай групы.

Мабыць, Платонаў і сам адчуў усю трагічнасць гэтай мізансцэны, і каб згладзіць уражанне, кінуў:

— Я з вамі сімвалічна...

Праз нейкую адну-дзве хвіліны зазваніў тэлефон. З Новым годам віншаваў Здзіслаў Стома. Погойм тэлефон не змаўнаў некалькі гадзін. Платонаў падыходзіў па чарзе са сваёй жонкай Ірынай Фларыянаўнай Ідановіч — аднаму проста было цяжка «справіцца». А ўсе, хто звонілі, жадалі яму моцнага здароўя, доўгіх-доўгіх гадоў жыцця.

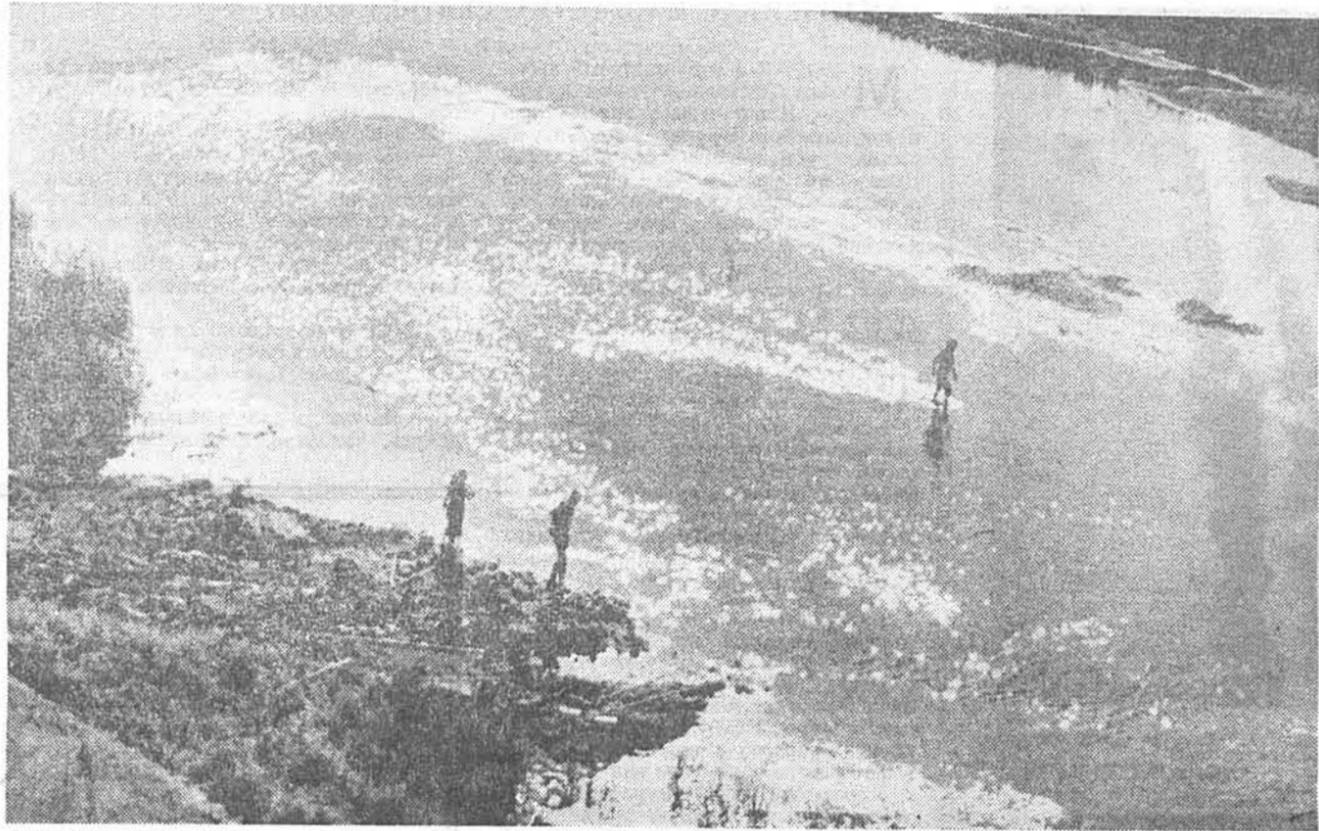
15 лютага 1967 года Барыса Віктаравіча Платонава не стала. Усе разумелі, што ён можа памерці ў любы час, і тым не менш смерць падкралася вельмі нечакана.

Напярэдадні ў Платонава была доўгая, цяжкая рэпетыцыя ў гэатры. Пасля яе, назаўтра, ён прыйшоў у Інстытут на заняткі. Урок са студэнтамі правёў, але падняцца з крэсла не здолеў. Рухам рукі ён яшчэ паказаў свайму асістэнту Яраславу Громаву на кішэнню, дзе было лякарства, аднак выратаваць яго ўжо не ўдалося. Ён памёр, як баец, на сваім пасту, усяго сябе, да апошняга дыхання, аддаўшы тэатру, людзям.

А тыя, схіліўшы галовы, бяскондым патокам ішлі і ішлі, каб у апошні раз пабачыць Платонава. Беларусь развіталася са сваім вялікім сынам.

СОРАК ПЯЦЬ гадоў жылі на сцэне платонаўскія героі. Яны жывуць і сёння, будуць жыць і заўтра — вялікае мастацтва бессмяротнае. Яно натхняе людзей, дае ім новыя сілы, кліча на новыя здзяйсненні.

Адзін з артыкулаў, які напісаў Платонаў, заканчваўся словамі: «Наперад! Толькі наперад!» Сёння да гэтых слоў хочацца дадаць — да платонаўскіх вяршынь. Менавіта да гэтых заклікае вялікі артыст Беларусі Барыс Віктаравіч Платонаў.

Цёплым жнівеньскім днём...

Фотааэцюд М. АМЕЛЬЧАНКІ.

Платонаўская паверка

Генадзь КЛЯЎКО

ХАТЫНСКАЯ ДЗЕЦІ

— Чаму не паліцца ў печы?
Прастыла — як лёд чарэнь.
Накрыйце нам коўдрай плечы —
Агонь нас зусім не сагрэў...

— Гуляе вецер па хаце,
Цярушыцца дождж праз столь.
Дзе ўрач у белым халаце?
Агонь не суцішыў наш боль...

— Няма ані сцен, ні вокан,
Па хаце пасвіцца конь...
А цёмна чаму навокал,
Хоць гэтак шугае агонь?..

...Чытаю імёны, даты.
Па колечкі ж ім гадоў!..
Здалося, іх вачаняты
Выглядаюць з-за каміноў.

Уладзімір ФАМІН

НА АСУАНЕ

Ільвіцаю пустыня агрызалася,
Яна здавацца не хацела,
Не!
Усё вышэй
плаціна ўзнялася,
Тут бой ішоў на смерць,
Як на вайне.
Гула, расла

ЗАХАД

Была ў цёткі Зосі хата
Вокнамі ўся к усходу...
І толькі адно акенца
Сумна глядзела на захад.

Была ў цёткі Зосі радасць —
Саша, сын паслухмяны,
У пятнаццаць гадоў быў рослы —
Не па гадах мужчына.

Вясною ў сорок чацвёртым
Праз вёску ў імклівым маршы
Ішлі нашы часці на захад
І Сашу з сабой забралі.

Увечары цётка Зося
Садзілася ля акенца,
Глядзела на захад ружовы —
Там закацілася сонца...

ХЛЕБ

Вялікія вочы — па бохану
У людзей галодных,
Асабліва ў дзяцей, якім
Не разумець ніколі:
«Трэба араць», «Трэба сеяць».
А чым араць?! А чым сеяць?!
Яны толькі ведаюць хлеб
Як смачны вялізны бохан.
Яны толькі ведаюць нож,
Якім крояць хлеб,
Яны першабытна чуюць
Пах аржаного хлеба,
Ён кружыць ім галаву,
Схапіць яны хлеб гатовы,
Калі нават сказаць ім,
Што ён замініраваны, —
Яны не вераць вачам,

Яны толькі чуюць пах
Хлеба...

У тыя гады галодныя
Мы нават на маладзік глядзелі,
Як на надкусаны бохан.

І раптам па вёсцы чутка:
Зіна, наша суседка,
Вучыцца едзе на пекара!
Адразу для нас яна стала
Загадкаваю асобай,
Не нашаю, не вясковай,
А ўсявышняя уладай надзеленай.
Хоць разам па загароддзях
Збіралі мы лебяду.
І ўжо яна ў нашых думках
Не ў вёсцы жыла, не з намі,
А недзе далёка-далёка,
У казачным нейкім палацы,
Дзе белыя, белыя сцены,
З самых бялюжкіх булак.
І Зіна — у гэтых сценах.
Відаць толькі ўсюды
Шчаслівыя Зініны вочы.

Я ехаў нядаўна ў трамвай.
Разгаварыліся дзве дзяўчыны:
— Дзе ты працуеш?
— На хлебазаводзе.
— Падабаецца хлеб пячы?
— Ат, няхай яго ліха...

Ніколі не папракнула хлебам
Цяжарная вечна зямля.
Рукі дрэў працягнула з пладамі:
— Спажывай, дарагі чалавек!
Мне твае не патрэбны магільны,
Я без іх прыгажэй, весялей,
Я і так праліла ўжо моўчкі
Акіяны салёных слёз...

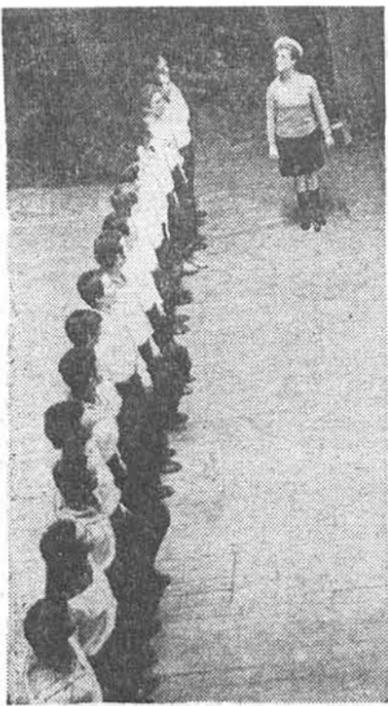
Будоўля асуанская.
Плаціну прасавалі

трактары,
І самазвалы
з беларускай маркаю
Натужвалі
сталёвыя хрыбты.
За дзень шафёры
соллю пакрываліся,
Спякота данімала,
бы ў катле.
Але Ахмед з Міколам
не здаваліся,
Круцілі абаранкі
усё злей.
Яны часамі
з ліку дзён збіваліся,
З «БелАЗаў» выціскалі,
што маглі,
І волаты сталёвыя,
здавалася,

Як зубры белавежскія,
раўлі.

РАБІНА

Агніста-рыжаю лісіцай
На ўзлесак выбегла яна.
Здаецца, квояла баіцца
Ступіць
у золкасць тумана.
І ў гэткай,
у гарэзнай позе
Прабудзе аж да маразоў.
Пад Новы год
яна запрасіць
У госці
жвавых снегіроў.

«Матроскі танец» выконваюць трактара-заводцы. Фота А. ЗУТЭЛЬМАНА.

Зноў ЛіМа КУЛЬГАВЫЯ ПАШТАВІКІ

Ужо шмат гадоў з'яўляюся я пастаянным падпісчыкам і чытачом газеты «Літаратура і мастацтва». Да гэтага года газета ішла больш-менш нармальна. Я яе атрымліваў так, як і іншыя газеты, гэта значыць, у дзень выхodu ў свет.

У апошні час «Літаратура і мастацтва» пачала прыходзіць у суботу або ў нядзелю. Адночы яна прыйшла ў нядзелю. Я адразу наведваў раённы вузел сувязі. Там паглядзелі на мяне крыва, пачалі звальваць віну на паштальёна. Але яна была не вінавата, бо ў аддзяленне сувязі газета таксама не паступала. І нарэшце з'явілі: «Даведаемся». Што яны выявілі, невядома, бо мне пра гэта ніхто не паведаў.

Падобнае здарылася і з нумарам за 7 жніўня. «Літаратура і мастацтва» мне не даставілі нават у аўторак 11 жніўня 1970 года. Астатнія ж гарадскія падпісчыкі газеты за 7 жніўня атрымалі.

У Слоніміскім раёне на сённяшні дзень выпісваюць усяго толькі 65 экзэмпляраў «ЛіМа». На 6-е гарадское аддзяленне сувязі прыходзіцца два экзэмпляры. Як бачым, газету можна заўсёды дастаўляць падпісчыкам у дзень яе выхodu, гэта значыць, кожную пятніцу. Чаму так не робяць, скажаць не магу.

Часопісы «Полымя» і «Журналіст» я таксама заўсёды атрымліваю на адзін або два дні пазней, чым некаторыя іншыя падпісчыкі. А пра беластоцкую «Ніву» і казаць не варта: калі хочыць, тады і прыносяць, або і зусім не ўручаюць, як гэта было з нумарамі за 1 студзеня і 19 красавіка 1970 года.

Дык я зараз і думаю: няўжо мне адмаўляцца ад падпіскі на «Літаратуру і мастацтва»? А можа ўсё-такі лепш, каб прымуслі паштавікоў сумленна адносіцца да сваіх абавязкаў?

І. МІСКО.

г. Слонім.

МНОГАЕ з таго канцэрта забылася. Засталася ў памяці бабуля. Простая, па-хатняму апранутая, зграбная ў рухах, сівенькая, як амаль усе нашы старыя маці. Ціха пратупала па сцэне сталічнага тэатра, быццам дома па падлозе, паставіла ў куце крэселка, даланей змахнула з яго нейкую тэатральную пылінку, і села, паклапа на калені скрыпачку, няспешкі, як дома, пачала наладжваць. А потым зайграла і заспявала:

Захацела мяне маць
За гусарык аддаць.
Я гусара не люблю,
За гусара не пайду.

І тут жа на сцэну, на падмогу старой вясёлай скрыпачцы, выплыў карагод. Яго веў мужчына — высокі, паблазенску зухаваты, а за ім, драбнейшым крокам, што гусачкі, — вясковыя кабеты: у вышываных андараках, фартухах, кофтах, квіццёстых паясах і... лапцях.

Гусарыку, гой-гой,
Гусарыку малалой. —
падхапіў карагод, мякка прытанцоўваючы.

І вось... Ну і ну!.. Некаму не спадабаліся бабульчыны лапці. Было клопату і журы, і бабулям — хацелі перабуваць карагод у чаравкі, перш чым выпусціць на заключны канцэрт.

Улеглася. Пусцілі самабытны калектыў з вёскі Харонкі Магілёўскага раёна і на заключны канцэрт рэспубліканскага агляду мастацкай самадзейнасці. Зразумелі-тані, што і бабчын карагод, і лапці іхнія, андаракі і паясы, усё гэта — этнаграфічнае мінулае народа, гісторыя яго несмяротнай культуры і побыту, а таму мае поўнае права на сцэну і сустрэчу з намі.

Мінула тры гады. Зноў адбыўся рэспубліканскі агляд мастацкай самадзейнасці. Ды харонкаўскага калектыву мы не ўбачылі ўжо ні на сталічнай сцэне, ні на заключным абласным канцэрце. Куды ж падзеўся калектыў?

У Магілёве казалі, нібыта ў старой скрыпачкі забілася скрыпачка...

А вось і сцэнка ў Харонкі. З работнікам мясцовага сельсавета Уладзімірам Куранковым мы спусціліся з гары ў Сухарах, па кладцы перайшлі рачулку і падаліся на далёкія хаты.

Злева палавела жыта, а справа, у нізвіне, абпал рачулікі шархалі косы, ад коп сена плыў духмяны водар. Жаўранак ліў сваю паднябесную радасць, неўпрыкмет падлятаючы ўсё ўперад і вышэй — нібы ўзбіраўся на нябачную горку Змогся. Як наліты цяжарам, знічкай шыбануў у жыта. А песня засталася! Недазе паблізу яе падхапіў і трымаў у дзьобе другі жаўранак. І так — басконца, па ўсёй дарозе. Спрадвечная песня прыроды не змаўкала, бо сама прырода лакапацілася, каб утрымаць яе над прасёлкамі, жытам і сенажацімі. Зноў успомніліся «Гусарыкі». Так, у іх была гэтка ж натуральнасць, бессмяротны, задзіраўны голас чалавечай прыроды, душы беларуса.

Так. У харонкаўскіх карагодаў даўняя традыцыя. Здаўна, у сваёй харэаграфічнай і моўнай красе, жылі тут «Гусарыкі» і «Юрочка», ніхто не вымерыць век мясцовага «Чыжыка» ці «Падшачкі». А колькі на памяці ў старэйшых людзей песень бяседных — «Не была я ў мамкі чатыры годкі», «Койціца, койціца зорка па небе...» Хораша спявалі і заручыны, і вяселлі, і каляды.

— На тым тыдні з Мінска прыязджалі нашыя песні запісаць. Дык іхні, як яго... магнітафон гэты, ахрып быў...

Гаспадыня хаты, Ефрасіння Васільеўна Міхайлава, запрасіла нас з Уладзімірам за вялікі стол на верандзе, выносіць сюды скрыпачку. Паклаўшы яе на калені, як тады, па сцэне, пачынае настройваць. Тут жа раскавае, што і сын яе іграе, а калісьці іграў бацька, дзед — ёй самой ужо, аказваецца, каля васьмідзесяці, — што

дзве струны ў яе аднолькавыя, бо не падбярэ такіх, каб пад нораў, а іграць хочацца.

Нарэшце — і пра сваю крыўду:

— Да заключнага канцэрта ў Магілёве дайшлі, а нам і кажуць: хочаце выступайце, хочаце — не. Усё адно ў Мінск не павязём. Ну, мы і не выступалі. Расхваляваліся.

Васільса Герасімаўна Шапачкіна, другая харонкаўская спявачка, махае рукою:

— Сказалі схаваць сваё мастацтва, маладым дарогу саступіць.

І Хадора Паўлаўна Шапачкова тое ж:

— Як так да цябе абзываюцца, дык адкуль, чалавеча, ахвота выступаць

начальнікі, дзеячы мастацтва. Хаданіцтва Н. К. Крупскай было клопатам аб духоўным, культурным развіцці Княжыцы. Не выпадкова адначасова з адкрыццём школы тут ствараецца і вялікі хор — яшчэ адна школа чыгаваннага чалавека, фарміравання яго душы, густу.

— Пелі без музыкі, — прыгадвае старэйшая харыстка Надзея Фёдаруна Ліхунова. — І рэвалюцыйныя песні, і свае, народныя. Самі сачылі. Бывала, спеўкі не дачакае ся. З работы прыбяжыш дамоў, рукі паспееш памыць, а бульбіну з'есці ўжо некалі — ляжці у клуб. Выступалі па калгасах, тэатрах. Перад вайной у Маскву хатулі збіралі...

Віктар КАРАМАЗАЎ,

спец. кар. «Літаратура і мастацтва»

А ПЕСНЯ ЖЫВЕ

будзе?

Як я шкадаваў, што не ўдалося пачыць загадка клуба Івана Талкачова, — не было ў вёскі... Але мне расказвалі, як любіць ён мясцовыя песні, які добры гэта арганізатар мастацкай самадзейнасці. Апошні час быццам паднялі чалавека. Нават адмовіўся выступаць са сваім карагодом у саўгасе «Вейна», хоць і рабочыя саўгаса прасілі, і самі жанчыны хацелі ехаць.

Талкачова можна зразумець. Гэта ж ён сабраў некалі харонкаўскіх ташчораў і спевакоў, іх песні, карагоды, андаракі і паясы, давёў да вялікай сцэны. Яму мы абавязаны, што дазналіся людзі пра харонкаўскае мастацтва і ў Мінску, і па ўсёй Беларусі. Дык хіба ж яму не баліць: чаму харонкаўскія карагоды звярнулі канчаткова саступіць месца сучаснай песні, сцэнічнаму танцу, чаму яны не могуць суіснаваць на адной сцэне, паказваючы самадзейнае мастацтва народа глыбока, а яго гістарычным развіццём і своеасабліваці?

Дарэчы, тут паўстае праблема заўчаснага скарачэння некастрычаных пудоўных самадзейных калектываў.

У тым жа Магілёўскім раёне ёсць вялікая вёска Княжыцы. Мясцовыя настаўнікі напісалі гісторыю вёскі. Калі чытаеш яе, увагу звяртаеш не толькі на багатае паслярэвалюцыйнае мінулае вёскі, яе міруно і ваенную героіку, яе патрыётаў, але і на тую настойлівасць, з якой тут будавалася сацыялістычная культура. Да рэвалюцыі невялічкім народнаму вучылішчу процістаялі дзве царквы, яўрэйская малітоўная школа, царкоўна-прыходская школа, вiнная і піўная лаўкі. З гэтага несусветнага дурману трэба было вырваць моладзь. І не выпадкова гісторыя Княжыцы пакінула нам змяняльны дакумент:

«Тав. Чарвякоў, вельмі прасіла б Вас пасадзейнічаць стварэнню школы сялянскай моладзі ў в. Княжыцы. Самае галоўнае — там будзе ініцыятыва і клопат, а справа можа пайсці. Вельмі было б патрэбна.

З тав. прывітаннем Н. Крупскай».

Школа была створана. Яна зрабіла многае для выхавання новага чалавека ў Княжыцах. Тут вучыліся Герой Савецкага Саюза Ціхан Бумажкоў, былы міністр асветы БССР Іван Ільошын, многія выдатныя вучоныя, вае-

Шчырая праўда... Ужо немцы бамбілі Мінск, а ў Княжыцах ішлі спеўкі: хор рыхтаваўся да выступлення ў Маскве на ўсеаюзным свяце мастацкай самадзейнасці. Не пусціла вайна.

Ужо ў сорок пятым, праз год пасля вызвалення з-пад немцаў, княжыцкіх спевакоў запрасілі ў Мінск. Выступалі яны тут і пасля. Тры разы, прымаючы ўдзел у рэспубліканскіх аглядах мастацкай самадзейнасці, даходзілі да заключных канцэртаў на сталічнай сцэне. Модныя прыгожыя галасы Захара Голубева, Арыны Баравіковай, Надзеі Ліхуновай, Міколы Зайцава, Надзеі Савіцкай, Ганны Камаровай чаравалі вядомых спецыялістаў. Сюды, у Княжыцы, прыязджалі Рыгор Шырма, Дзмітрый Лукас, іншыя дзеячы нашага музычнага свету.

— Раней нашым хорам кіраваў свой чалавек — Савініч Васіль Фёдаравіч. — Маста-а-а-а на песні... — расказвае Ліхунова. — Пелі, што спрадвек на душы, кожны вечар. Пелі — як радаваліся, як дыхалі. А цяпер... Прыязджалі з Магілёва людзі... І талковыя, і разумныя, не скажу. Але песні інакшыя, і збіраюць як для таго, каб нейкі загад адбыць. А як дойдзе, каб на агляд выцягнуць, — стоп! Няма таго хору, што быў...

Гэта — праўда. Прыгадаем абласныя і рэспубліканскія агляды мастацкай самадзейнасці. Справаздачы, выступленні ў друку, прамовы. Ніколі не забываем сказаць пахваліцца, колькі новых мастацкіх калектываў створана «ў працэсе падрыхтоўкі да юбілею», як «ірванула» наперад самадзейнасць. І ўсё — фармальнасць. Ніхто і слоўцам не абмовіўся — а колькі ж калектываў за гэты час распалася, па чый віне? Калі не распалася, дык чаму страціла сваё арыгінальнае мастацкае аблічча, манеру выканання, традыцыі, духоўную напоўненасць? Ці ўстрыжываўся гэтым хто ў дама народнай творчасці, сярод кіруючых работнікаў нашай культуры? Ды хіба не відаць, што калектыў, створаны за месца да юбілею, для святкавання юбілейных урачыстасцей, — гэта яшчэ кот у мяху і невядома, ці выжыве (паспех — курам на смех). А вось калектыў, які дзесяткамі гадоў з народных глыбін збіраў свой рэпертуар, знашоў сваё аблічча, свае традыцыі, усмактаў усе сок і водар родных палёў, — такі ка-

Аляксей СЛЕСАРЭНКА

На фронт першай імперыялістычнай вайны ехаў малады прапаршчык Канстанцін Міцкевіч. Шлях ляжаў па Украіне. Цягнік поўз марудна і спыняўся, як кажуць, амаль на кожнага сьлупа. На станцыях, прастойвалі суткі, а то і двое, загнаўшы састаў на запасныя пуці. Прапаршчыку было даволі часу не толькі праціцца па вуліцах і свежках незнаёмага горада ці пасёлка, але і прыгледзецца да мясцовага жыцця.

Надзелены тонкай назіральнасцю і душэўнай успрымальнасцю, ён убіраў у сябе ўсе фарбы ўбачанага і пачутага. Любаўся «снежнай белай хат», безліччу вішнёвых садоў і сланечнікаў. Асабліва паланіўся характэрным павучай украінскай мовы — на дзіва блізкай і зразумелай яму. Ён не раз чытаў творы Тараса Шаўчэнка, Івана Франка, Міхайлы Качубіскага, Лесі Украіні. Цяпер пачуў, як гучыць жывое украінскае слова,

ДРУЖБА НА УСЁ ЖЫЦЦЕ

Пранікся да яго яшчэ большай замялаванасцю і пашанай.

З вайны Канстанцін Міцкевіч (будучы наш народны паэт Якуб Колас) вяртаўся таксама праз Украіну. Ён заўважае, што ў беларусаў і украінцаў ёсць шмат агульнага як у гістарычным лёсе, так у звычаях, абрадах і песнях. Мы, — напіса ён пазней, — іншы раз можам спрачацца з украінцамі пра некаторыя нашы песні, адкуль яны — з Украіны ці з Беларусі».

У савецкі перыяд Якуб Колас неаднаразова бываў на Украіне. Ездзіў туды не толькі па літаратурных справах, але і як член розных урадавых дэлегацый. Пазнаёміўся з украінскімі пісьмёнікамі і з некаторымі пасябраваў.

У 1926 годзе ў Харкаве Якуб Колас і Янка Купала ўпершыню сустрэліся з Паўлом Тычынам і з таго часу пасябравалі на ўсё жыццё. Яшчэ болей зблізіліся Колас і Тычына ў 1935 годзе ў Парыжы, дзе яны былі саветнікамі прадстаўнікамі на Суветыям антыфашысцкім

форуме дзеячоў культуры. У часе Вялікай Айчыннай вайны Якуб Колас і Тычына жылі ў адным часе ў Маскве, часта сустракаліся і, як паведмаляе Якуб Колас у сваім дзёніку ад 25 лютага 1944 года, «атрымалі заказ пісаць брашуру з Тычынам супольна».

У той жа час страцілі свае архівы многія пісьмёнікі, у тым ліку і Паўло Тычына. Нейкім чынам захаваліся ў яго сям'і тры дарэжныя лісты — два ад Коласа і адзін ад Купала. Улада Тычыны Лілія Пятроўна падарвала музею Якуба Коласа фотакопіі гэтых лістоў. У лісце ад 9.X.1935 года Якуб Колас паведмаляе Тычыне аб тым, што паслае яму нумар газеты «Звязда», у якім змешчаны яго, Коласаў, артыкул «На Парыжскім брукі». «У пачатку артыкула, — піша Колас далей, — даю ўскізнаы партрэт нашай дэлегацыі. Есць і вы. Вы не пакрыўдзіцеся за яго? — Напішыце шчыра».

А ў лісце ад 15.X.1936 года Канстанцін Міхайлавіч выказае шчырую падзяку Паўлу Тычыне за яго выступленне на радыё ў дзень трыццацігоддзя літаратурнай дзейнасці Якуба

Коласа. «Я сядзеў за сталом, — піша Колас, — разам са сваёй сям'ёю каля прыёмніка і слухаў. Калі вы ў канцы свайго высокапаэтычнага слова казалі, што я чую вас, я не мог не стрыманца, каб не сказаць: «Чую, дарогі Паўло Рыгоравіч!» Перададце маю шчырую падзяку ўсім удзельнікам таго радыёвядучага, на якім выступалі спевакі і артысты, украінскім паэтам».

Ліст Янкі Купала напісаны яшчэ раней — 8.V.1930 года. Іван Дамініквіч прыгадвае Паўло Рыгоравіча пра свой зборнік перакладаў на Украінскую мову, бо не мае звестак з выдання і просіць Тычыну «гэту справу пасунуць наперад», а таксама пасадзейнічаць, каб выдання з Харкава праслава яму хоць частку ганарару. «Грошы, — піша Купала, — мне пільна патрэбны для паездкі на поўдзень паляччыцы». У канцы ліста Купала паведмаляе, што «Белдзяржвыдавецтва» вырашыла выдаць на беларускай мове творы Шаўчэнка і што яму даручана частка перакладаў і «агульная рэдакцыя».

Лілія Пятроўна расказала, што Паўло Тычына вельмі балюча перажываў смерць Якуба Коласа ў жніўні 1956 года, што ён часта прыгадваў свайго любімага беларускага сябра. У 1959 годзе Тычына напісаў артыкул пра Коласа, які дагэтуль яшчэ не апублікаваны.

лектыў можа быць сапраўдным носьбітам нацыянальнай культуры.

Арыгінальных мастацкіх калектываў, што нядаўна цвілі-красавалі, а сёння вянуць і асыпаюцца, як недагледжаныя кветкі, нямае. Толькі ў Магілёўскім раёне іх сустрачеш і ў Харашках, і ў Княжыхах, і ў саўгасе «Махава», дзе яшчэ нядаўна быў добры вакальны ансамбль даярак. І гэта — ля самага Магілёва, дзе хапае розных спецыялістаў-метадыстаў.

Харашкаўскія жанчыны не маюць ужо ахвоты выступаць з-за той непавагі да іх, выканаўцаў, да іхнага мастацтва з боку арганізатараў абласнога агляду мастацкай самадзейнасці. Але ў іх хоць ёсць Іван Талкачоў. Пакрыўджаны, зняважаны (а яму ж у ногі пакланіцца варта за яго руплівую працу), Талкачоў, нам здаецца, знойдзе ў сабе сілы стаць над гэтай крыўдай, будзе працягваць сваю святую справу — збіранне, адраджэнне народнай творчасці. Бо зрэшты, не для парадаў-аглядаў гэта трэба. А як быць у Княжыхах? Там няма арганізатара. У перадюбелійныя дні сюды наезджылі прадстаўнікі раённага аддзела культуры, каб «выцягнуць калектыв» на агляд. Але «наламаць» калектыву спяваць па-новаму за асобны перадыточны наезд не маглі.

Перада мной пісьмо ад Барыса Раманавіча Карагодава з Крычав. Шэсць старонак крыўды, болю, расчараванняў, якія прыйшлі да чалавека пасля выступлення на абласным аглядзе. Апісвае, як самадзейныя калектывы Крычавшчыны выступалі ў Магілёве, які поспех выпаў на долю некаторых, гэта прызнала і журы, прапанаваўшы рыхтавацца ў Мінск на рэспубліканскі агляд, як людзі ўжо і касцюмы для такой нагоды пашылі новыя, настроіліся. А затым далі ім «адбой», вымуслі ўступіць месца яшчэ для аднаго калектыву з Магілёва. «Там думаюць так, — пісаў Карагодаў, — выступілі — і няма чаго з намі вазацца. На рэспубліканскі агляд ахвотнікі знойдуцца і ў Магілёве, дзе ёсць прафесіяналы ў музычным вучылішчы, культасветвучылішчы, інстытутах, ёсць калектывы буйных прадпрыемстваў. А для адчэснага падключэння ў праграму некалькі нумароў з васемнаці сельскіх раёнаў... Ад такой «увагі» прападае ахвота хадзіць на спеўкі, хаце культасветработа».

Аўтару пісьма хочацца верыць. Бо яго думкі супадаюць з уражаннямі ад канцэртаў магіляўчан у Мінску: заўсёды вельмі мала сапраўды народнага, беларускага і многа падробак пад прафесіянальнае, агульнасаюзнае, шмат пампезнасці, адарванасці ад традыцый народнага мастацтва.

Барысу Раманавічу нельга не верыць, бо гэты стары чалавек яшчэ ў 1918 годзе стварыў у Крычаве першы тут рэвалюцыйны хор, сцягам якога былі «Інтэрнацыянал», «Варшавянка» і «Марсельеза». Пяцьдзсят гадоў пракочыў ён з песняй па сценах, плошчах і вуліцах, з песняй, якая не дасць пакрыўці душою.

...Пад Харашкамі, абалал рачулі, у прыгожай сакавітай нізвіне звяняць косы, шоргаюць граблі, ракочуць па ўзгорках, сярод буйнога жыта нам-байны. І чуваць песню:

Люблю тое жыта жаць,
Дзе большыя каласы,
Люблю таго кавалера,
Што падкручвае вусы.
Люблю тую траву,
Што большыя кветкі,
Люблю таго кавалера,
Што носіць канфеткі...

«Гусарыні»... Гэта яны. На сцэну не вельмі пускаюць, а тут, пад шоргат грабелек, жывуць сабе, звяняць... Гэта ж і ёсць сапраўдная народная песня, калі яна з чалавекам у працы, жыве з ім памочніцай, веселухай. А то і блазнам.

Нехта не зразумеў яе. Мабыць, той, хто не сенаваў і не жаў пад песню, не чуў яе тут, на сваёй натуральнай, залатой і зялёнай сцэне.

Лідзія Патруба дазволіла зрабіць з яго выніскі. Паўло Рыгоравіч піша: «Якуба Коласа, як і Янку Купалу, я шчырым сэрцам па-любіў яшчэ на самым пачатку майго знаёмства з ім. Абодва яны адразу ж бліжэй і роднымі сталі мне — і менавіта чым? Якой рысай свайго душэўнага складу? Тое, што скажу я пра аднаго, характэрным будзе і для другога.

У жыцці сваім Якуб Колас быў прасты і звычайны. Ён не любіў наўмыснасці — ні ў падкрэсліванні слоў, ні ў залішняй жэстыкуляцыі. І ў той жа час быў смелы і адважны». «Я бізмежна рады, — піша далей Тычына, — што давялося мне яшчэ пры жыцці Канстанціна Міхайлавіча рэдагаваць зборнік яго твораў у перакладзе на ўкраінскую мову... Радасна сустракаліся мы з ім на сесіях Вархавняга Савета СССР у Маскве, на мітынгах у абарону міру, а таксама пры сустрачках у Мінску і Кіеве».

Заканчвае артыкул славуці ўкраінскі паэт так: «Мойны духам быў Якуб Колас, — мойны, мудры і прыгожы. Няхай жа наследуюць цяпер усю моц, усю мудрасць і красу яго творчай душы маладыя пісьменнікі ўсёх рэспублік і абласцей нашай неабсяжнай Радзімы. Няхай жывуць і развіваюцца нашы сілы маладыя...».

Я КІМ павінен быць рэжысёр: добрым альбо злым, дарадчыкам альбо камандзірам!..

Юрый Лысятаў сцвярджае, што ён павінен быць стойкім.

— Разумеецца, нельга адступаць, — гаворыць ён. — Нельга ні на мінутку здраджваць сваёй задуме. Нельга не здымаць тое, што хочаш здымаць, толькі таму, што гэта цяжка і будзе многа клопатаў і некаму не будзе падабацца... Так, так, нельга здраджваць сабе! Вось, напрыклад, паглядзелі фільм некалькі чалавек — спадабалася, самому — таксама быццам нішто. Але нехта сказаў, што не зусім зразумела — маўляў, аб чым, дзеля чаго? Нядрэнна было б тэксікам «дапамагчы». І тут трэба ўмець быць стойкім. Не ўпартым, не — гэта зусім іншае... Іменна стойкім!

Сябе Юрый Васільевіч

сустрач ёй імчыцца вялікі і імклівы сучасны цеплавоз. Ён бяжыць па рэйках без напружання, лёгка, і гэтак жа лёгка бягуць за ім платформы, на якіх трактары, машыны, камбайны. Толькі на імгненне сустракаюцца цеплавоз і «кукушка» — і зноў разбягаюцца. Але каб іх шляхі сыходзіліся, кожны павінен рабіць сваю справу. І зусім выразна ўзнікае думка аб важнасці кожнай справы, што любая праца — неабходная частка той вялікай работы, якую закліканы выконваць чалавек.

Дакументальнае кіно — «сумленне кінамастацтва», як заўважыў аднойчы выдатны кінарэжысёр Йорис Івенс, а не элементарная кінаінфармацыя альбо ігравы эцюд. Той, хто здымае сапраўды дакументальныя фільмы, умее знаходзіць героляў усюды.

Дэталі — вось што, ба-дай, самае яркае ў карцінах

усёй вёскай, пазнаў і па-любіў яе людзей. У выніку ў карціну, якую меркавалася зрабіць на фільмацэным матэрыяле, не ўвайшоў ні адзін фільмацэны кадр. На экране прадсталася сённяшняе жыццё вёскі Антонава. Нарадзіўся ўсхваляваны расказ аб людзях, якія нясуць у сэрцы сваім рэвалюцыйныя традыцыі бацькоў і дзядоў, аб людзях, якія, прайшоўшы праз пекла вайны, праз голад, нягоды і цяжкасці, захавалі шчырасць, душэўную шчодрасць і вернасць сваім ідэалам.

Як заўсёды, калі пішаш пра мастака, музыканта, альбо рэжысёра, хочацца заглянуць яму ў душу, расказаць, што ж адбываецца з ім у хвіліны, калі ён творыць. І мне цікава было даведацца, як працуе Юрый Васільевіч, ну што для яго, напрыклад, сцэнарый. Дарэчы, гаворка аб тым — патрэбна альбо не патрэбна сцэнарый рэжысёру-дакументалісту, цяпер часта ўз-

блему на глобус», хоць гэта можа крыць і гучна.

Дарэчы, першая проба сіл у гэтым кірунку ўжо была ў «Паляванні са старым сабакам». Гэта вельмі добры фільм. Мудры фільм. І да таго ж — займальны. З амаль дэтэктывым сюжэтам. Яго нават можна расказаць.

Калі ласка...

Два чалавекі збіраюцца ў дарогу. Яны прыстрэляваюць зброю, чысцяць яе, адным словам, рыхтуюцца да нечага таямнічага і незразумелага. Яны ўжо ў дарозе: дзве маленькія пошты перасякаюць велізарнае поле і знікаюць за гарызонтам. Зрываецца і бяжыць наперад сабака. Ён раскідае лапамі зямлю, гырчыць, брэша, злуге. А паляўнічыя палкамі дапамагаюць выгнаць зверга з нары. Нарэшце яны заганяюць яго ў клетку...

Гэта — бабёр. Ён супраціўляецца, грызе жа-

Ірына ПІСЬМЕННАЯ

ПАЧАЛОСЯ

З

ПАЛЯВАННЯ...

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА КІНАРЭЖЫСЭРА

Юрый ЛЫСЯТАЎ

Лысятаў адносіць да разрады нястойкіх. Не ведаю, можа і справядліва.

Але калі падзяляць рэжысёраў не па яго прынцыпе — стойкі альбо нястойкі, а па другім — мастак ён альбо рамеснік, дык Юрый Лысятаў, бясспрэчна, належыць да першых.

Дастаткова паглядзець апошнія лысятаўскія фільмы. Іх можна так называць, таму што іх не збытаеш з карцінамі іншых рэжысёраў. Гэта дакументальныя стужкі, якія Юрый Васільевіч зняў за апошнія два гады. А дзе іх былі вучэбныя, была і так званая «заказуха», і рэкламныя ролікі. Але іменна на іх рэжысёр вучыўся назіраць, углядацца ў дэталі, якія, можа, на першы погляд маглі б здацца нязначнымі.

У карцінах Лысятава заўсёды прысутнічае ён сам. Са сваім мастакоўскім жаданнем зрабіць свет лепшым, больш прыгожым, са сваімі трывогамі, надзеямі. Яго фільмы прасякнуты любоўю да чалавека, клопатамі аб ім, жаданнем, каб яму лепш жылося на нашым маленькім шарыку. І рэжысёр углядаецца ў сваіх герояў, імкнецца выявіць асаблівыя характары і знайсці найбольш выразныя сродкі іх перадачы на экране. У выніку яму ўдаецца стварыць вобразы значныя, глыбокія, пазычаныя.

Убачыў Юрый Васільевіч на Палесці малую чыгунку ў лесе — убачыў, здзівіўся як мастак і зняў фільм «Лясная дарога». І не проста зняў, а з любоўю расказаў пра лесарубаў, якія там жывуць і працуюць, убачыў у цяжкай іх працы такія шчаслівыя хвіліны, якія робяць гэту працу радаснай. Разам з аператарам Р. Масальскім зняў кадры, якія пераконваюць, што маленькая дарога недзе на Палесці не проста «працоўны ўчастак», а частка вялікай дарогі.

«Кукушка» цягне па вуз-какалейцы платформы, гру-жаныя лесам. А побач, на-

Юрыя Лысятава. Праз дэталі да абагульнення, да тлумачэння і раскрыцця факту. Дэталі ў кадры. Кадр за кадрам — і нам удаецца прасякнуты ў аўтарскую задуму і ва ўнутраны свет паказаных людзей. Разам з героямі фільма мы любуемся роднай прыродай, чуем, як гудуць пчолы, заглядаем у птушыныя гнезды, са здзіўленнем заўважаем, што бярозавы гай, які імчыць насустрач цягніку, падобны на рэчку, у якой адлюстроўваюцца воблакі.

Незабыўны фінал фільма.

Людзі стаміліся, цяжка прадзіраюцца праз дрыгву. Нарэшце, доўгачаканая цвёрдая глеба — усё тыя ж рэйкі, усё тая ж вузкая каляя. Але лягчэй, натуральна, ісці па рэйках парамі, паклаўшы руку на плячо таварыша. Так яны і ідуць — стройнай калонай, абняўшыся...

У фільме гэтыя — «дэталізаваныя» — кадры набываюць характар сімвалу. Сімвалу дружбы і рабачага братэрства. Глядзіш — і нават дых займае ад тых па-чуццяў, што абудзіў у табе экран.

Я не бачыла, як трымае сябе Юрый Лысятаў на здымачнай пляцоўцы, але ведаю, што фільмы свае ён выношавае, абдумвае і робіць доўга. Іншы раз так доўга, што гэта прыводзіць яго да канфіктаў з адміністрацыяй студыі і яго пазбаўляюць пэўнага працэнту пастановачай узагароды раней, чым ён паспявае закончыць фільм. У такіх выпадках Юрый Васільевіч ходзіць незадаволены са-бой, нервуецца, абячае, што такое больш не паўторыцца... Але пачынаецца новы фільм, і ўсё паўтараецца. Таму што яшчэ ніхто дакладна не ўстанавіў (і, думаю, не ўстанавіць), колькі трэба дзеў, каб стварыць сапраўдны твор кінамастацтва.

Перш чым зняць фільм «Ставіцца ў абавязак», ён шмат разоў ездзіў у вёску Антонава, што на Віцебшчыне, жыў там, перазнаёміўся і пасябраваў ледзь не з

нікае ў размовах кінематаграфістаў і ў перыядычным друку. А што ж думае з гэтай прычыны Юрый Лысятаў?

— Мне сцэнарыст патрэбен. — І справа не толькі ў сцэнарый, які ў большасці выпадкаў можа напісаць і сам рэжысёр. Я лічу, што калі аўтар падкажа цікавую тэму, дык ён ужо зробіць вялікую справу. Але гэта яшчэ не ўсё. Сцэнарыст — гэта свайго роду лакмусавая паперка. Іншы раз нешта прыдумаш, носішся з гэтай прыдумкай, і яна табе здаецца амаль геніяльнай. А раніцай раскажаш сцэнарысту і раптам чуеш спакойны, цвярозы «даўбёж». Ёсць, канечне, людзі, якія працуюць інакш. А мне патрэбна, каб побач быў аўтар, здольны паспрачацца, своечасова скапіць і развіць своечасовую думку, а нешта катэгарычна адвергнуць.

У саўтартстве са сцэнарыстам Барысам Казанавым рэжысёр Лысятаў стварыў свой пеошы дакументальны фільм «Паляванне са старым сабакам». Мне здаецца, што ўжо ў гэтай карціне праявілася тое рэжысёрскае бачанне Лысятава, якое стала вызначальным у яго наступных работах. Зараз разам з Б. Казанавым яны задумалі новы фільм. Праблемны. Чалавек і прырода. Іх узаемаадносіны, іх узаемазвязь...

Юрый Васільевіч неяк сказаў:

— Мне ўсё роўна, хто забіў лань: браканьер або паляўнічы, у якога ў кішэні ляжыць паляўнічы білет. Забілі лань — і нешта здрыганулася, парушылася гармонія прыроды, у якой усё так дакладна і правільна разлічана.

Новы фільм і павінен быць пра гэта. Толькі гаварыць аўтары хочуць не пра дробныя факты, а паспрабаваць «паставіць пра-

лезныя пруты. І нам яго шкада — папаўся!

Паляўнічыя нясуць клетку з бабром па ўзаранай зямлі, міма трактараў і выкочаваных дрэў. І, здаецца, для зверга ўсё кончана. Але што гэта? Дзверцы клеткі расчыняюцца, і бабёр нырае ў ваду. Аказваецца, паляўнічыя ратавалі яго. У тых месцах асушаюць балоты, і бабрам пагражае гібель. Ім на дапамогу прыходзіць чалавек.

У гэтай справе добры памочнік — разумны сабака, які многа пабачыў на сваім вяку. У маладосці ён ведаў другое паляванне. Але цяпер ён стары, ды і часы іншыя...

Аб такім паляванні са старым сабакам і расказаў у сваёй кінастужцы Юрый Лысятаў. Але карціна не толькі пра гэта. Яна гучыць і як перасцярога: людзі, будзьце пільныя, беражыце прыроду! І зноў звяртаюцца на сябе ўвагу дэталі, вельмі дакладныя і выразныя. Напрыклад, праходзіць трактар і пасля яго вісяць абрыўкі павуцінныя...

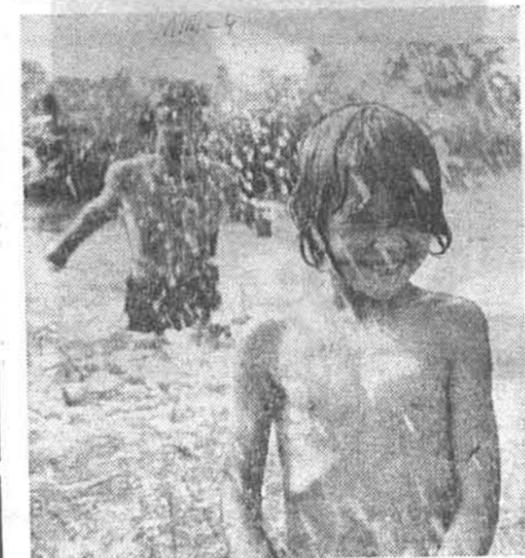
У рэжысёра — немалы жыццёвы вопыт: служба на флоте, работа ў газеце, нялёгка дарога, якая прывяла яго ў кіно. І яму ёсць што сказаць.

Адначасткавая карціна «Пазедка ў Кіршы» — крыху сумная і, я сказала б, філасофская — радуе ўменнем рэжысёра «несці» не толькі тэкст, але і падтэкст. Фільм маленькі, а сказана так многа. У ім і аб маладосці, калі здаецца, што жыццё яшчэ наперадзе, а пакуль толькі золак яго, і аб мудрай старасці, якой так многа вядома, і аб вечнай перамоце жыцця.

Шлях Юрыя Лысятава ў дакументальнае кіно пачаўся з «Палявання са старым сабакам». Мне і хочацца пажадаць яму паляўнічага шчасця.

ДЗІЦЯЧАЯ СЮІТА

Прапануем вашай увазе здымкі старшага інжынера з Акадэміі навук БССР Я. Коктыша.

ЯК СТАЦЬ СНОБАМ?

Многія амерыканцы недалюбляюць англічан, таму што яны высакамерныя і высакамерна ставяцца да астатняй часткі чалавецтва.

Англічане не стваралі цывілізацыі ў тым сэнсе, як гэта зрабілі старажытныя Грэцыя або Італія эпохі Адраджэння, але яны аказаліся піянерамі ў стварэнні сучаснай заходнеўрапейскай цывілізацыі. Яны нясуць яе флаг, як сапраўдны джэнтльмен нясе свой парасон.

Падобна ўзорнаму джэнтльмену, яны не размахваюць гэтым парасонкам і не рэкламуюць яго вертасці. Яны проста раскрываюць яго ў дождж, нясуць далей спакойна, прыкрываючы ў першую чаргу сябе і ўсіх іншых, хто аказаўся пад ім. Яны насміхаюцца з тых, хто мітусіцца босым па лужах, і захоўваюць ганарлівае маўчанне. Гэты парасонік не выклікаў бы такой агіды, калі б ён не быў такі чорны. А чаму б ім не расфарбаваць яго чырвона-блакітнымі кругамі і голымі жанчынамі?

Амерыканцам пачуццё высакамернасці незнаёма.

Джордж МІКЕШ

ЯК СКРАБСЦІ НЕБА

Ніхто ні на каго не глядзіць з пагардай. Усе мужчыны і жанчыны раўнапраўныя перад законам, але за некаторымі выключэннямі.

У Амерыцы ёсць нямала людзей англа-саксонскага паходжання, якія глядзяць звысоку на ўсіх астатніх членаў грамадства. Іх продкі прыехалі сюды на караблі «Мэй флауэр» у 1621 годзе. Адзін з гэтых нашчадкаў з «Мэй флаўэра» аднойчы пахваліўся эмігранту аб сваіх старажытных карэнях у Амерыцы. Эмігрант запырачыў яму, сказаўшы: «Я прыбыў сюды, калі тут ужо існаваў закон, які абмяжоўваў эміграцыю». Другі «сапраўдны амерыканец» запырачыў: «Мае продкі прыехалі на «Мэй флаўэр»».

На што яму гэты суайчыннік адказаў: «А мой продка быў членам камісіі па прыёме эмігрантаў. (Ён быў індзейцам).

Паводле расказаў гэтых самахвалаў атрымліваецца, што «Мэй флаўэр» узяў сабой велізарны карабель водазмяшчэннем у 85 тысяч тон, які рабіў рэгулярныя рэйсы паміж Саутгэмптанам у Англіі і Плімутам у Амерыцы.

Толькі так столькі людзей магло пераправіцца ў Паўночную Амерыку на гэтым легендарным караблі.

Вось яшчэ некалькі выключэнняў: усе белыя глядзяць з пагардай на каляровых.

Усе каляровыя глядзяць з пагардай на неграў.

Усе негры глядзяць з пагардай на каляровых; усе вобы скандынаўскага паходжання глядзяць з пагардай на немцаў; усе немцы глядзяць з пагардай на эмігрантаў з цэнтральнай Еўропы; усе асобы з цэнтральнай Еўропы глядзяць з пагардай на італьянцаў, іспанцаў, армян і персаў; усе італьянцы глядзяць з пагардай на ірландцаў і людзей з цэнтральнай Еўропы; усе яны разам глядзяць з пагардай на яўрэяў; усе яўрэі глядзяць з пагардай на ўсіх іншых.

Усе амерыканцы глядзяць з пагардай на нью-йоркцаў;

усе нью-йоркцы глядзяць з пагардай на жыхароў сярэдняга Захаду і дзікага Захаду;

усе жыхары Паўначы глядзяць з пагардай на жыхароў поўдня;

усе жыхары поўдня глядзяць з пагардай на «янкі».

Усе эмігранты, якія прыехалі ў краіну да 1933 года, глядзяць з пагардай на эмігрантаў, што прыехалі ў краіну пасля 1933 года. Апошнія глядзяць з пагардай на ўсіх тых, хто прыехаў у краіну пасля іх, і калі эмігранты прыехалі ў Амерыку тым жа караблём, то тыя, хто першыя сышлі, глядзяць з пагардай на тых, хто затрымаўся з багажом у таможні.

Усе тыя, хто атрымаў права грамадзянства, глядзяць з пагардай на тых, каму выдалі часовае пасведчанне асобы.

Тыя, хто маюць часовае пасведчанне асобы, глядзяць з пагардай на тых, хто пранік на тэрыторыю штатаў па турысцкай візе.

Лёгка заўважыць, што больш за ўсё пагарджаюць неграмі.

НЬЮ-ЙОРКСКІЯ УРАЖАННІ

Нью-Йорк — другі па велічыні горад свету, хоць ён і правінцыяльны горад, таму што ён не з'яўляецца ні сталіцай Штатаў, ні нават сталіцай штата Нью-Йорк.

У вачах прыезджых Нью-Йорк — сапраўдны амерыканскі горад.

Розныя пісьменнікі спрабавалі даць вызначэнне нацыі на аснове расавых, гістарычных і эканамічных прыкмет, аднак ім гэта не ўдавалася, таму што Злучаныя Штаты і Швейцарыя абвясцілі гэтыя вызначэнні. Я мяркую, што нацыя складаецца з людзей, якія чытаюць адны і тыя ж газеты, слухаюць аднолькавыя радыёперадачы, іграюць у адны і тыя ж гульні і аднолькава трымаюць нож і відэлец. У гэтым сэнсе Нью-Йорк — стопрацэнтны амерыканскі горад.

Тым не менш у Нью-Йорку жыве больш англічан, чым у Брайтане або ў Біркінгхэме, амаль столькі ж ірландцаў, колькі ў Дубліне, больш немцаў, чым у Кельне, больш палякаў, чым у Кракаве, больш аўстрыйцаў, чым у Зальцбургу, столькі ж венграў, колькі ў Сегедзе, больш італьянцаў, чым у Неапалі, больш неграў, чым у Паўднёва-Заходняй Афрыцы.

і ў пяць разоў больш яўрэяў, чым у Палесціне.

На наступны дзень пасля майго прыезду ў Нью-Йорк я адправіўся на прагулку ў кітайскую частку горада. Там я зайшоў у невялікі магазін, дзе ўбачыў малочніка, які гаворыў з кітайкай, гаспадыняй крамы.

Малочнік з уласцівай амерыканцам фамільярнасцю пачаў прама з месца:

— Ты яўрэй?.. Вельмі падобны.

Потым ён аглядзеў мяне з галавы да пят і завіў:

— Не, ты не яўрэй. Хутчэй за ўсё ты эмігрант.

— Дзякуй, — кінуў я яму з удзячнасцю.

— Ты апануты як эмігрант.

— Канечне.

На мне быў мой лепшы англійскі касцюм.

— Я не збіраўся цябе пакрыўдзіць.

— Што вы, я зусім не пакрыўдзіўся.

— Справа ў тым, што я сам яўрэй.

— Няўжо? — здзівіўся я.

— Канечне, — сказаў малочнік.

Я хацеў звярнуцца за тлумачэннямі да гаспадыні

крамы, але перш чым я адкрыў рот, малочнік запытаўся:

— А ўсё ж, хто ты?

— Я — польскі негр.

— Але ты ж белы!

— Так, але не такі белы, як вам здаецца.

— Не, не... Ты зусім белы.

— Хіба вы не ведалі? — запытаўся я ў яго. —

У Еўропе ўсе негры белыя.

Ён мне не паверыў.

— Хлусіш... Калі ты прыехаў?

— Учора.

— Толькі ўчора! Але ты вельмі добра гаворыш па-англійску.

— Я жыву ў Лондане.

— У Лондане! Хіба там таксама гавораць па-англійску?

— Так. Нешта нахштальт англійскага, — рашуча сказаў я яму, і размова на гэтым закончылася.

Усе гэтыя нацыянальнасці жывуць у розных раёнах горада. Частка з іх стала грамадзянамі ЗША, другая частка спадзяецца атрымаць гэты статус. Выключэнне складаюць індзейцы, якіх налічваецца 333 тысячы. Іх тут чамусьці лічаць турыстамі.

ЯК ТРАЦЦІ ГРОШЫ

Англічане лічаць амерыканскую грашовую сістэму ні к чорту не годнай. Бо ў англічан гэта сістэма вельмі простая: дванаццаць пенсаў складаюць шылінг, дваццаць шылінгаў — фунт, два шылінгі і шэсць пенсаў — паўкроны, хоць кроны зусім не існуюць, а два шылінгі — гэта ўжо фларыны, але тэрмін гэты ніколі не ўжываецца. Англійскую грашовую сістэму вы можаце растлумачыць іншаземцу за пяць хвілін, і калі ён надзвычай кемлівы і пражыў у Англіі не менш як два гады, то будзе ведаць, колькі яму належыць рэшты з паўкроны, калі ён заплаціў шылінг і восем пенсаў.

Долар жа — гэта сотня цэнтаў, і ў гэтым уся бяда.

Я аднойчы спрабаваў растлумачыць аднаму амерыканскаму дзялку, што перавага англійскай грашовай сістэмы ў тым, што фунт можна падзяліць на тры роўныя часткі: тры разы па шэсць пенсаў — вось вам і фунт. Ён згадзіўся са мной, што гэта вельмі дасціпна, але наадрэз адмовіўся падзяліць долар на тры роўныя часткі. Калі яму дэводзілася мець справу з англійскай фірмай, працягваў ён, скажам, з дзесяціпрацэнтным прыбыткам ад 35 фунтаў 17 шылінгаў і 10 пенсаў, ён не мог абіццяся без цэртага бухгалтара, каб устанавіць суму прыбытку.

У мяне часта пытаюцца: дзе даражэй жыццё — у Нью-Йорку ці ў Лондане? Зразумела, у Нью-Йорку. Гэта самы дарагі горад у свеце. І справа не толькі ў высокіх цэнах: цяжка ўстоіць перад спакусай купіць што-небудзь, а то і ўсё адразу, нават калі ў кішэні ў вас усяго толькі ламаны цэнт.

Калі ў вас выключна моцны характар і вы пройдзеце міма алоўка, падобнага на ножку міс Беді Грэйбл, то тут жа напаткаеце другі — з тэлескопам на канцы. Калі ж вы ўхіліліся ад пакулкі трубы з фатаграфіяй містэра Леапольда Стакоўскага, то ў наступным магазіне вы напэўна ўжо станеце гаспадаром другой трубы, якая, калі ў яе дзец, скажа вам: «Салямі!» (Знамянальна, наколькі прыгажэйшымі здаюцца ўсе гэтыя цуды ў магазіне, чым дома).

Аднойчы я купіў некалькі пінжакоў і паўтузіна шарыкавых ручак і на гэтым вырашыў паставіць кропку, таму што грошай было вельмі мала. На наступны дзень я ўбачыў у вітрыне мноства рознакаляровых ручак (па 80 цэнтаў за штуку), замацаваных на чырвона-блакітным колцы. Калі б не гэта колца, я прайшоў бы міма, але калі ўжо так здарылася, мне давясло набыць яшчэ пару ручак. Да адной з іх быў прымацаваны ярлычок, які запэўніваў мяне, што яна не цяжэ на вышыні 15 000 футаў і што ёю можна пісаць нават пад вадой. А таму, што пад вадой пішу часта, дык гэта было прыемным сюрпрызам. Я паклаў ручку ў кішэню пінжака і тут жа яна пацякла. Але таму, што гэта адбылося не пад вадой і ўсяго толькі ў дзесяці футах над узроўнем мора, уладальнік магазіна адхіліў усе мае прэтэнзіі.

ЯК ПАМІРАЦЬ

Пахаванне ў Штатах — найвялікшая забава. І перш за ўсё для магільшчыкаў, якія надрэзна нажываюцца на гэтым. Памёршы таксама не абдзелены: ён становіцца прадметам усеагульнай увагі.

Американскія газеты поўныя аб'яў аб пахаван-
нях:

«Пахавальнае абслугоўванне, аб якім вы ніколі не забудзеце!»

Або:
«Пахавальнае абслугоўванне, якое прынясе вам неапісальнае задавальненне».

Або:
«Дастойнае пахаванне».

Або:
«Камфартабельнае пахаванне».

Або:
«Пахаванне, якое прынясе шчасце вашай сям'і».

Або:
«Незвычайнае пахаванне ўсяго толькі за 150 долараў. Тое ж з экзатычнымі раслінамі за 200 долараў. Тое ж з двума пальмамі за 215 долараў».

Або:
«Пахаванне са скрытым неонавым асвятленнем з палаца Людовіка XIV».

Або:
«Спяшайцеся да нас! Закапаем як след».

І ўявіце сабе, жадаючых процьма. Людзі абмяр-
коўваюць уласнае пахаванне з нейкім смакам, выбі-
раюць сабе труны (папярэдне зніўшы з сабе мер-
ку), упрыгожванні для іх, пальмы, наводзяць даведкі
адносна бальзаміравання. За ўсё гэта яны плацяць у
расторміноўку і з нецярпеннем чакаюць гэтага вялі-
кага дня.

Не хочацца ўнікаць у дэталі гэтай змрочнай, але
працвітаючай індустрый, хоць у гэтай забавнай пра-
фесіі магільшчыкаў ёсць нейкае характава. Яны адзі-
ны на свеце бізнесмены, якія глядзяць на кожнага,
як на перспектывага кліента. На старых яны пагляд-
ваюць з дакорам, хоць, праўда, пры гэтым нельга не
заўважыць у іх вачах надзеі: экзатычныя расліны і
дзе пальмы яны сабе зажадуць.

Заўважце, што мышцы посуду не адзіны занятка,
за які чалавек можа ўзяцца без вопыту і пэўнага ве-
дання ў выпадку яўнага банкруцтва. Вы заўсёды мо-
жаце стаць прафесійнальным плакальшчыкам. Ма-
гільшчык будзе плаціць вам 25 працэнтаў. Вось яго
расцэнкі:

Вы стаіце ля труны з паніклай галавой — пяць до-
лараў!

Тое ж і часамі слёзы — дзесяць долараў!

Тое ж, з плачам, крыкамі і рыданнем — дваццаць
пяць долараў!

За семдзесят вы абавязаны кінуцца ў магілу ўслед
за труной.

Праўда, у апошні час заказы на такія паслугі не ў
модзе. Вельмі ўжо высокія цэны!

«ТОЛЬКІ ДЛЯ БЕЛЫХ»

Дэмакратыя ў Амерыцы — рэальнасць. Яна як
прыгожая бяззубая жанчына з доўгім, крывым но-
сам. Гэта дэмакратыя з вузельчыкам. Негры — чор-
ная пляма Амерыкі.

Амерыканцы настолькі заняты абаронай правоў
індусаў у Пакістане, мусульман у Індыі, яўрэяў у
Палестыне, карэйцаў у Японіі і італьянцаў у Югасла-
віі, што ім проста няма калі падумаць аб неграх у
Злучаных Штатах.

Відаць, белыя жыхары поўдня — лепшыя эксперты
па негрыянскіх пытаннях і ім не цяжка растлумачыць,
чаму злчынствы неграў жахлівыя і пакаральныя.

1. Перш за ўсё, негр чорны. І гэта яго самае сур'-
эзнае злчынства. Многія ў паўднёвых штатах мяр-
куюць, што неграў можна было б цяпець, калі б
яны не былі чорнымі. Размаўляючы па гэтым пытан-
ні з белымі жыхарамі поўдня, мне даводзілася чуць:
— Вы што, не бачыце? Яны ж чорныя!

Павінен згадзіцца, што ў гэтым ёсць доля праўды:
негры сапраўды чорныя і гэтага нельга адмаўляць.

2. Яны непісьменныя або, па крайняй меры, неаду-
каваныя. Што датычыць другога папроку, то, на мой
погляд, ён трохі старамодны, і яго трэба замяніць.
Ужо вельмі старажытны рэцэпт, згодна якому люд-
зей не пускаюць у школу або трымаюць у такой
галечы, што ім не да школы, і тут жа абвінавачваюць
у неадукаванасці.

3. Яны поўныя расавых забабонаў. Многія з іх за-
даволены сваім больш нізкім становішчам у грамад-
стве і не любяць неграў з паўночных штатаў, якія га-
вораць аб адмене рабства. Я б нават сказаў, што не-
каторым з іх падабаецца, калі іх лінчуюць. Не ўсім,
канечне, і не пастаянна, але жадаючыя заўсёды зна-
ходзяцца. І лінчуюць іх разы два ў год, у разгар се-
зона.

4. «Яны не ведаюць свайго месца»... Мне аднойчы
гаварылі белыя расісты, што нічога не маюць су-
праць тых неграў, якія ведаюць «сваё месца», яны
толькі супраць «выскачак». Адным словам, іх можна
цяпець, пакуль яны застаюцца слугамі, швейцарамі,
афіцыянтамі, прыбіральшчыкамі, чысцільшчыкамі
абутку і чарнабочымі. Усе беды пачынаюцца тады,
калі яны загавораць аб свабодзе, роўнасці і іншых
абурваючых рэчах падобнага роду, і перастаюць па-
важаць белых дабрачынцаў.

5. Іх бацькі былі рабамі. Заўважце, гэта ганьба для
неграў, а не для іх белых гаспадароў.

6. У іх злчынныя звычкі. Сапраўды, у Амерыцы
здзяйсняецца многа жахлівых злчынстваў, напры-
клад, суды Лінча, да якіх так або інакш маюць адно-
сіны негры.

У час вайны неграў заклікалі служыць ва ўзбро-
еных сілах Злучаных Штатаў. Аднак і там захоўвалася
паўнейшая сэгрэгацыя. Негры служылі ў асобных
падразделеннях, жылі ў асобных казармах. Але гэта
дробязі. Выключэннем з правіл аб сэгрэгацыі было
тое, што на нямецкіх і японскіх кулях не было напі-
сана: «Толькі для белых».

У паўднёвых штатах сэгрэгацыя заснавана на на-
ступным прынцыпе: падзяляй, але на роўных. На-
прыклад, у аўтобусах пярэдняга месцы адведзены для
белых. Гэта правільна, але, з другога боку, заднія
месцы застаюцца за неграмі. (І паспрабуйце толькі
сесці з неграмі! Вадзіцель аўтобуса адмовіцца ехаць
дадаль). У кожным поезде ёсць Джым Кроу Кары-
вагоны для неграў, якія прычэпляюцца адразу ж за
паравозам. Астатнія ж вагоны для белых пасажыраў.
І калі негры будуць тоўпіцца ў тамбуры або на пад-
ножках, у той час як на аднаго белага пасажыра да-
водзіцца сем месц, гэта не што іншае, як нешанца-
ванне, але ніхто не пасмее парушыць гэты парадка.
Праўда, што неграў не пускаюць у рэстараны, гасці-
ніцы, кіно і тэатры, бальніцы і іншыя грамадскія

ўстановы. Але, з другога боку, белыя таксама не на-
ведаюць негрыянскіх устаноў. Неграў нават не пуска-
юць у многія магазіны, і нават калі белы гаспа-
дар робіць ласку, каб выкачаць у іх грошы, ён не
дазваляе ім прымяраць капелюшы, касцюмы, паль-
чаткі. Неграм нельга карыстацца вагонам-рэстаранам
або спальным вагонам, але за імі захоўваецца поў-
нае права і не карыстацца апошнімі.

ЯК РАБІЦЬ ПАКУПКІ

Рабіць пакупкі—таксама мастацтва, і вы павінны
дакладна ўсведаміць сабе, дзе можна што
купіць. Калі вы галодныя, ідзіце ў аптэку. Гэта на-
цыянальная ўстанова надрэнна ўладкавана. У вялікіх
аптэках вы зможаце дастаць нават ляркаства, але
асноўны іх бізнес—у продажу канцпрылад, цукерак,
цацак, паддзяжак, пасоў, аўтаручак, мэблі і фальшы-
вых ювелірных вырабаў. У кожнай аптэцы ёсць стой-
ка з высокімі сядзеньнямі, дзе можна заказаць сокі,
кофе, марожанае, сэндвічы, амлеты і іншыя стравы
з яек. Мой сябар неяк сустраў у Галівудзе Отта Габс-
бурга, прэтэндэнта на Аўстра-Венгерскі трон, які,
апрача свайго хобі называецца сябе каралём, яшчэ і
абаяльны, надрэнна выхаваны малады чалавек. Ся-
бар мой рашыў зрабіць візіт Отта ў гасцініцы, дзе
той часова жыў. І што вы думаеце? Яго прыняў ад-
ютант і цырымонна аб'явіў: «Яго вялікасць зараз
снедае ў аптэцы».

Калі вам патрэбны цыгарэты, ідзіце да бакалей-
шчыка; калі хочаце пачысціць чаравікі, ідзіце ў цы-
рульню; калі жадаеце купіць радыёпрыёмнік, ідзіце
ў магазін мужчынскіх тавараў; калі ж вам патрэбна
чамадан, ідзіце ў аптэку. З другога боку, калі вы
ўздумаеце паслаць тэлеграму, ні ў якім выпадку не
ідзіце на пошту, таму што гэтым займаюцца прыват-
ныя кампаніі. Пошта не мае ніякіх адносін і да тэле-
фона. Тэлефонная сувязь забяспечваецца амерыкан-
скай тэлефонна-тэлеграфнай кампаніяй.

Што б вы ні купілі, пазней можна абмяняць на што
хочаш, у гэтым жа магазіне. Гэта найвялікшая забав-
а амерыканцаў. Большасць з іх купляюць не рэчы.
Яны толькі набываюць такую-сякую сыравіну для на-
ступнага абмену. Няма нічога даўнага, калі вы ўба-
чыце, што пахлыла лэдзі вяртае ў магазін капялюш
з рознымі фруктамі на ім і ўзамен просіць або пару
кілаграмаў фруктаў, або капялюш. Не здзіўляйцеся
таксама, калі ўбачыце каго-небудзь у магазіне з да-
стаўленым назад халадзільнікам. Нічога асаблівага,
адбылася маленькая памылка: ён хацеў падпісацца
на часопіс «Рыдэрс Джэйджэст».

НА ДАРОГАХ

У кожным амерыканскім штаце ёсць свае правілы
вулічнага руху і шафёрам ад гэтага ніколі не ляг-
чэй. У Алабаме вам трэба звяртацца за новымі пра-
вамі 1-га кастрычніка, у Агаі—1-га сакавіка, у Нью-
Йорку—1-га студзеня і ў Каліфорніі—2-га студзеня.
У Луізіяне можна вадзіць машыну з чатырнаццаці
гадоў, у Вермонце—з восемнаццаці. Навучанне ва-
дзіць машыну ўсюды зусім рознае, а ў трох штатах
наогул не патрэбна праў вадзіцеля. Але гэта толькі
кветачкі. Сапраўднаыя непрыемнасці падпільноўва-
юць вас на дарогах «чужога» штата, дзе вам, напры-
клад, неабходна зрабіць разварот. На некаторых ву-
ліцах вы павінны рабіць толькі павароты. І вось, на-
рэшце, у суботні поўдзень вы ў турме, дзе вас тры-
маюць да панядзелка па той проста прычыне, што
шэфрыф укаціў на ўік-энд або вельмі заняты. У паня-
дзелак раніцай, як правіла, перад вамі выбар: або
плаціць адзін, дваццаць, пяцьдзесят або сто долараў
штрафа, або чакаць рашэння больш высокай інстан-
цыі, прычым адзіная непрыемнасць будзе заключна-
ца ў тым, што чакаць доўгадзецца ў турме. Адзін мой
сябар махнуў у Атланту, што ў штаце Джорджыя,
каб купіць жонцы некалькі парашкоў аспірыну. Гэта
было ў суботу ў 15 гадзін 14 мінут дня. Дамой ён
вярнуўся ў панядзелак ў 11 гадзін 17 мінут раніцы
без аспірыну, таму што ўсадзіў усе грошы на дарогі,
але не вельмі забавіны разварот.

ЯК ЧЫТАЦЬ ГАЗЕТЫ

Я заўсёды адчуваў сябе злёгка зняважаным, калі
купляў у Амерыцы газеты. За тры або чатыры цен-
ты мне падсоўвалі аб'ёмісты том, у якім было не
менш васьмідзесяці старонак, і ў мяне не было ніякай
надзеі прачытаць яго, хіба што загалюкі і некалькі
абзацаў наўгад. Як бы вы сябе адчулі, калі б у рэс-
таране вам прапанавалі замест ростбіфа цэлыя тры
быкі з паўтонай айдахскай бульбы на гарнір або за-
мест сасіскі шэсць дужых афіцыянтаў прыцягнулі б
вам даўжэзны кавалак мяса таўшчынёй з тэлеграф-
ны слуп і паклалі побач з гэтай стравой старажытны
ятаган і вілы? Кожны раз, калі я браў у рукі раніш-
нюю газету, мне становілася не па сабе. Чытаў у най-
вялікшай паспешлівасці, у паніцы, таму што вячэрнія
газеты выходзяць рана, і калі прапусціш дарогі час,
дык ніколі яго не нагоніш. Адзін мой сябар з Таіці,
аднойчы заўважыў:

— Праз месяц я зноў буду на Таіці. У нас там, ці
бачыш, штодзённая газета выходзіць на дзюво па-
ласах. Яна дае самыя асноўныя сушветныя падзеі ў
двух-трох радках. Няма бейсболу, сенсацый, боксу,
справаздач аб збойствах і г. д. Толькі навіны з ха-
рактэрнай для іх сумнаватай мовай. Прыеду на Таіці
і тады ўжо зноў, напэўна, буду ведаць, што адбыва-
ецца ў Нью-Йорку...

Наколькі я зразумеў, у Амерыцы не любяць чы-
таць аб палітыцы. Жанчыны чытаюць толькі аб'явы;
школьнікі захоплваюцца коміксамі, якія, па не зусім
зразумелых прычынах, яшчэ называюцца «забаўнымі
карцінкамі». Салідна адзетыя людзі чытаюць спар-
тыўныя навіны, тыя ж, хто ходзіць у лахманах, ціка-
вяцца толькі біржавымі справаздачамі. (А то і на-
адварот: тыя, хто цікавіцца толькі біржавымі справа-
здачамі, заўсёды ходзяць у лахманах).

СЦЕРАЖЫСЯ МЕТРО!

Амерыканцы дынамічныя, і дынамічны беспарадак
яны любяць лепш чым статычны. У Нью-Йорку не
цяжка вызначыць, дзе вы знаходзіцеся. Але там па-
будавана такая забытаная сістэма падземных дарог,
што чорт ногі падоміць. Можна здацца, што яны пабу-

даваны з адзінай мэтай: зрабіць усё, каб вы ніколі
не дабраліся да месца прызначэння.

Ездзіць на аўтамабілі параўнаўча лёгка, але ў Нью-
Йорку ніхто не ездзіць на сваім аўтамабілі, таму што
на аўтамабілі тут ездзіць столькі людзей, што наў-
рад ці вы куды даберацеся. Ужо лепш аўтобусам.

На Пенсільванія Стэйшн я звычайна садзіўся на
«чацвёрку» і ехаў да Пятай авеню. Але аднойчы я
ўбачыў «чацвёрку» на Лексінгтон авеню і сеў на яе,
але замест Пятай авеню я апынуўся недзе на Сярэд-
нім Захадае. Калі я расказаў вадзіцелю аб здарэнні,
той зарагатаў і сказаў, што мне трэба было сесці на
«чацвёрку» з Пятай, а не на «чацвёрку» з Лексінг-
тон авеню. Пазней я даведаўся, што ў горадзе многа
чацвёртых аўтобусных маршрутаў, і гэта спрытнае па-
літыка дае магчымасць сканоміць штогод некалькі
лічбаў. А ў канцы года гэтыя лічбы кругленькай су-
май перадаюцца дабрачынным установам.

На наступны дзень я вырашыў паспрабаваць сваё
шчасце ў метро (у Амерыцы яно называецца «сабу-
эй»). На Пенсільванія Стэйшн я сеў на поезд, на
якім быў указаны маршрут: 49-я стрыт. Якраз тое,
што мне трэба было. Я стаў чытаць газету і не заўва-
жыў, як на наступным прыпынку, 42-й стрыт, усе па-
сажыры выйшлі з вагонаў, пакінуўшы мяне аднаго.
Поезд крануўся, але тут жа спыніўся ў тунэлі. І па-
чаў тузацца то ўзад, то ўперад. Так працягвалася
мінут сорок. Разы чатыры ў вагон заглядаў кандук-
тар. Ён не мог не заўважыць маёй меланхалічнай
адзіноты, але нічога не сказаў. І калі ён з'явіўся зноў,
я не вытрымаў:

— Калі, нарэшце, мы будзем на 49-й стрыт?

Ён засмяяўся.

— На 49-й, кажаце? Але мы туды і не едзем. На-
вошта нам 49-я стрыт?

— Прабачце, сэр, я ніколі і не прапанаваў вам ту-
ды ехаць. Я ўбачыў таблічку на гэтым поездзе і на
ёй чорным па белым напісана: поезд ідзе да 49-й
стрыт, што і наштурхнула мяне на дзівацкую думку,
што поезд сапраўды мог пайсці на 49-ю стрыт. Пры-
знаюся, у гэтым я сам вінаваты.

Ён абурываўся.

— Кожнаму вядома, што на 42-й трэба рабіць пе-
расадку.

— Я не ведаў гэтага.

— Ах, вы не ведалі?—у голасе яго гучала іронія.—
Даўно вы ў Нью-Йорку?

— Два дні.

— Два дні!—крыкнуў ён пераможна.—Тады са-
праўды вы не маглі ведаць.

ЯК ПАВАЖАЦЬ ЗАКОНЫ

У нядаўна выдадзенай Дзікам Гайманам кнізе,
якая называецца «Шалёныя законы», сабраны рад
законаў, якія па сённяшні дзень маюць сілу ў многіх
штатах. З некаторымі з іх, дарогі чытач, я і хачу вас
пазнаёміць.

НЕКАТОРЫЯ ЗАКОНЫ ПА ПАДТРЫМАННІ «ПРЫСТОЙНАСЦІ» У ГРАМАДСТВЕ

У штаце Міннесота мужчынская і жаночая бялізна
не павінна вісець на адной вяроўцы.

У Элхарце, штат Індыяна, існуе закон супраць
цырульнікаў, якія пагражаюць дзецям адрэзаць ву-
шы.

У Сан-Джозэфе, штат Місуры, пажарнікам забаро-
нена з'яўляцца на вуліцы ў ніжняй бялізне.

У Гэры, штат Індыяна, процізаконана ехаць у трам-
ваі на працягу чатырох гадзін пасля таго, як вы пае-
лі кашанку.

У Монры, штат Юта, лічыцца процізаконаным тан-
цаваць з дзяўчынай, калі паміж танцуючымі няма
прасвету.

У штаце Індыяна забаронена спакушаць маладую
даму ў той час, калі вы вучыце яе катацца на ролі-
кавых каньках.

У АБАРОНУ ЖЫВЕЛ

У штаце Мэн процізаконана спальваць мула.

У Балціморы, штат Мэрыленд, катэгарычна забаро-
няецца мучыць вустрыц.

У штаце Кентукі забаронена страляць па гліняных
галубах у перыяд іх размнажэння.

У штаце Алабама, калі вы не пражылі тут года,
можаце трапіць у турму, калі ў вас знойдуць крэ-
веткі.

У Каліфорніі лічыцца процізаконаным расстаўляць
мышалоўкі, не маючы паляўнічых праў.

У Сітле, штат Вашынгтон, у аўтобусе забаронена
правозіць залатых рыбак, пакуль ты зусім не супа-
коюцца.

У Луісівілі, штат Кентукі, забаронена страляць у
рыбу з лука.

У Жолье, штат Ілінойс, жанчына абавязкова тра-
піць у турму, калі будзе прымяраць больш шасці су-
кенак у адным магазіне.

РОЗНАЕ

У штаце Мічыган процізаконана пляваць супраць
ветру.

У штаце Кентукі жанчынам не дазваляецца з'яў-
ляцца на вуліцы ў купальным касцюме, калі яны не
ўзброены дубінкамі.

У штаце Арканзас лічыцца грубейшым парушэннем
закона няправільны выгавар назвы гэтага штата. (Між
іншым, для вашай зручнасці, выгаворваецца ён Ар-
кан-со).

У Махейве, штат Арызона, той, хто ўкраў мыла, па-
вінен мыцца ім да таго часу, пакуль яно не змыліць-
ца.

У Джоўнсбора, штат Джорджыя, процізаконыны та-
кі вокліч: «О, бой!».

У Форт-Мэдзісон, штат Айёва, пажарная каманда,
перш чым прыступіць да тушэння пажара, павінна
патрэніравацца на працягу п'ятнаццаці мінут.

У штаце Нью-Гэмпшыр, «калі на перакрываванні
сустрэнуцца два аўтамабілі, яны неадкладна павінны
спыніцца, прычым ні адзін з іх не павінен кранацца з
месца, пакуль не паедзе другі».

Перакладзі з англійскай мовы
Л. БАРАНОУСКІ.
Д. КОЗІКІС.

Савось АВОСЬ

ДЗЕ ПЕГАС ПАСЕЦА?

Рэпартаж з Алімпі спецыяльна для «ЛІМА»

У ТВОРЧЫХ СЕКЦЫЯХ

Творчых секцый у Саюзе,
Як стажкоў на счаклым лузе.
І чуваць з усіх бакоў
Галасы кіраўнікоў:
— Год мінае,
Трэба, братцы,
Нам шчырэй за працу брацца!

СЕКЦЫЯ ПРОЗЫ

(Заявы, пагрозы)

Імкнецца кожны ўперад выдацца
І ў серыі рамана выдацца...

СЕКЦЫЯ ПАЗІІ

(Усе ў геніі палезлі)

Рыфмуюць тут,
Што ні кажы,
І тыражы і гаражы.

СЕКЦЫЯ КРЫТЫКІ

(Выспяткі, вытаўкі)

Кожны крытык
Ля гласных карытак.

СЕКЦЫЯ ДРАМАТУРГІІ

(Засядаюць — пішуць другія)

Чакае кожны з драматургаў,
Каб хоць аванс ды раскатурхаў.

СЕКЦЫЯ ДЗІЦЯЧАЯ

(Замілаванне цялячае)

Лаўраў мала, бо ўсе лаўры
У Шушкевіча ды ў Майра!

СЕКЦЫЯ ПЕРАКЛАДУ

(Не заўсёды ўсё да ладу)

Як класіка перакладзеш,—
Да касы
Класікам ідзеш!

У СЕКТАХ

Ёсць яшчэ ў саюзе секты,
Тут прагнозы,
Тут пражэкты,
Ды не думайце,
Сектанты—

У саюзе кватаранты!
З іх я вам не раю кпіць.
Дзейнасць бурная кіпіць!

ШАПТУНЫ

(Па зануцці ўсе яны)

Шэлчуцца, хто з кім і дзе,
Хто каго куды вядзе...

ТРАСУНЫ

(Трасуцца без віны)

Жах і ў паставе і паглядзе —
Хаця б успомнілі ў дакладзе!

ПРАРОКІ

(Лічаць класікаў кроні)

Ім карціць адно пытанне:
Хто кім будзе,
Хто кім стане?..

ЕВАНГЕЛІСТЫ

(Яны заўсёды сцелюць лістам)

Евангелле адно для іх —
Увесь набор уласных кніг.

АДВЯНЦІСТЫ

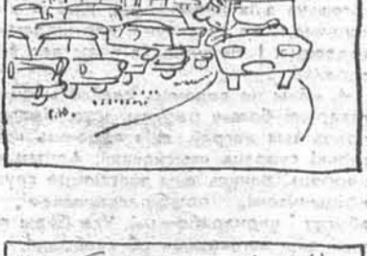
(Умеюць адвініцца)

Ад вымовы, ад нагрукі,
Ад кілішка, ад закускі.

Калі зашмат і сект і секцый,—
Пегас на водшыбе пасецца...

ПРЫЙШЛА ПАРА ГРЫБНАЯ...

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

СТАРШЫНЯ рэвізійнай камісіі прыводзіў адну лічбу за другой. Чытаў ён свой даклад спакойна, разважліва, дзелавіта, быццам і не заўважаў таго, што яго толкам ніхто не слухае, што прысутныя толькі чакаюць моманту, калі са сходам нарэшце будзе закончана і пачнецца самае цікавае, дзеля чаго ўсе сабраліся, — банкет.

Таму, калі дакладчык урэшце рэшт закончыў сваё

ца Каракачанаў.

— Я прапаную старшынёй зноў перабраць таварыша Плякова, які зарэкамендаваў сябе...

І ў гэты момант нечакана патухла святло.

— Не-е-е! — крыкнуў нехта з цемры. — Гэта ж бяздарны чалавек!

— Да таго ж яшчэ і адпеты зладзюга! — смела дадаў нехта.

— Хутчэй запаліце газавую лампу! — загаласіў Дз'яка Плякоў.

— Досыць яму старшынстваваць! На чые, спытацца, грошыкі ён пабудоваў новы дом?

— Хопіць абгаворваць! — урэшце не вытрымаўшы, крыкнуў з абурэннем Трампаджыёў.

Але ніхто не звярнуў увагі на яго словы. Вострыя, надзвычай трапныя крытычныя стрэлы ляцелі з цемры ў прэзідыум. Наўрад ці хто ведаў, чым закончыцца сход. Магчыма, ён стаў бы катастрофай для кандыдата ў старшыні, калі б раптам не ўспыхнула святло.

— Хто за тое, — спакойна, як быццам нічога не здарылася, працягваў Трампаджыёў, — каб старшынёй кааператыву зноў абраць таварыша Дз'яка Плякова, прашу галасаваць.

Адрозж у зале вырас лес рук. І Дз'яка Плякоў, якая аднагалосна падтрымалі ўсе кааператары, быў зноў абраны на пасаду старшыні.

Пераклад з балгарскай Л. САМАСЕЙКА.

ВАКОЛ ВЯЛІКІХ ЛЮДЗЕЙ

Адлі драматург, у якога быў невялікі талент, але вялікая амбіцыя, аднойчы сказаў прыцэлю:

— З таго часу, як я працтаў Вальтэра, кінуў пісаць трагедыі. Лепей я не напишу, а дрэнна пісаць не хачу. Цяпер я працую над камедыямі!

— Значыцца, ты яшчэ не чытаў Мальера! — засмяяўся прыцэль.

— Ласкавае васпанства, — скуголіў нежак адліні з крэдытараў Талеірана, — Я хачу бы ведаць, калі вы аддасце пазычаныя грошы.

— Ну і шкаўны ж ты, браце!... — здзіўліўся Талеіран.

Аднойчы Леў Мікалаевіч Талстой убачыў, як гарадавы б'е п'янага мужыка.

— Ты пісьменнік? — спытаў Леў Мікалаевіч у гарадавога.

— Пісьменнік.

— Кодэкс маралі чытаў?

— Чытаў.

— Дык ты павінен ведаць, што нельга крыўдзіць бліжняга...

— А ты ўмееш чытаць? — агледзеўшы сціпую вопратку пісьменніка, спытаў гарадавы.

— Умею.

— Інструкцыю для гарадавых чытаў?

— Не.

— Дык пачытай спачатку, а потым пагаворым.

Аднойчы ў Сумбатава-Южна спыталі:

— Чаму вы ніколі не іграеце ў сваіх п'есах?

— Разумеецца, як акцёр я не бачу ў сваіх п'есах ніводнай прыстойнай ролі. А як актёр, лічу, што такому акцёру, як я, не месца ў маіх п'есах.

— Не здзіўляйцеся, калі я пачну гаварыць гулсты, — сказаў аднойчы свайм сябрам Гейнэ. — У мяне толькі што быў нузень і мы абмяняліся ім думкамі.

Аднойчы Аляксандр Дзюма захачаў зрабіць экскурсію ў горы Сьера-Невалы. Але там у той час было шмат разбойнікаў, і ён напрасіў у альякальда канвой. Той прыслаў двух жандараў вельмі падазронага выгляду. Дзюма прышоў да альякальды і напрасіў яго даць яму ішчэ і двух разбойнікаў.

— Навошта? — здзіўліўся альякальд?

— На ўсякі выпадак. Каб абараніцца ад жандараў.

нуднае чытанне, ніхто нават не задаў яму ніводнага пытання. Зразумела, не было жадаючых і выступіць.

— Пераходзім да апошняга пункту парадку дня. Нам трэба абраць новага старшыню савета сельскага кааператыву, — абявіў, старшыня сходу Паска Трампаджыёў. І ў зале ўсе прыціхлі.

— У каго якія прапановы? — Адрозж падняў руку Мі-

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў ВССР. Мінск

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.
Друкарня выданняў ЦК КДБ Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарана, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24 61, на месніку галоўнага рэдактара — 33-25 25, аддзела сапрагара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, ніно і музыкі — 33-24 62, аддзела вывучэнчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24 62, аддзела публіцыстыкі — 33-24 62, аддзела культуры — 33-21 53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэрыі — 32-15 87.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.